

HELGÅDAL NYTT

UTGITT AV HELGÅDAL I.L.

12. ÅRGANG

1983

PRIS: KR. 40,—

n'Jo på veg oppover gårdsplassen i Tosteigan.
Foto: Håvard Elnes.

AV INNHOLDET NEVNES:

*n'Jo og de ainner
Tosteigkaran*

★

Malsåдалen

★

*Hvor vandret
forfedrene?*

★

«Simenjale»

★

*Ulvilla
Torvstrølag*

★

*Skogsdrift i
gamle dager*

★

*Arbeiderungdoms-
liv i 30-åra*

★

Eggja-ætta

★

*Høysjøen og dens
fugleliv*

★

En dag i elgskogen

★

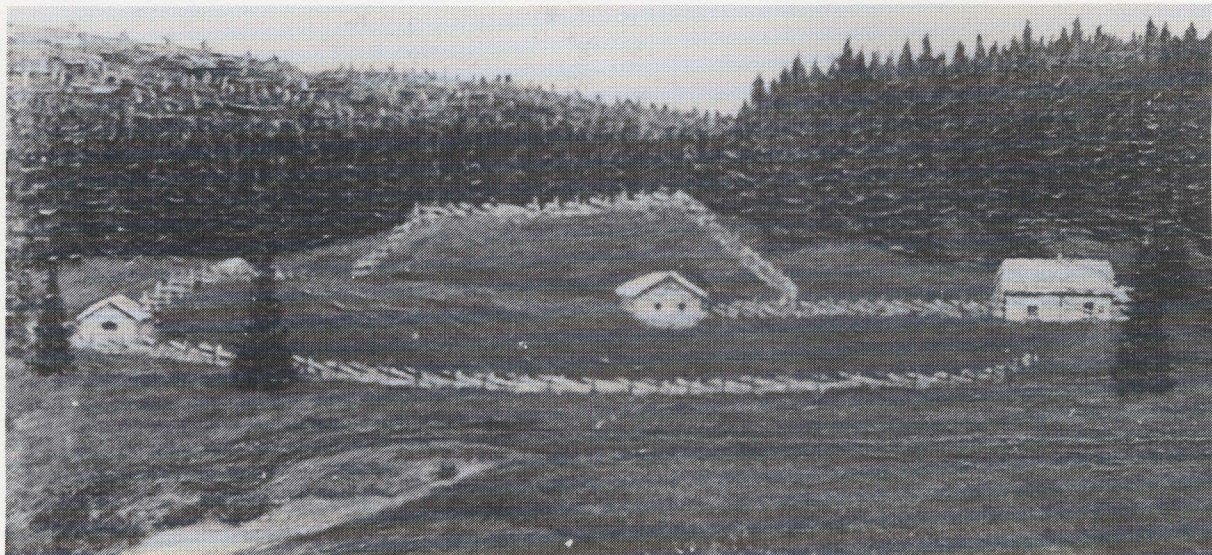
Dikt

★

Billedstoff

Holmlisetra

Av Jens D. Holmlimo

Holmlisetra — måla av Håkon Bjørnmelen i 1951. Bildet heng i stova hos Jenny og Bjarne Brueng.

Her ligg han, den Store Steinen,
ved Hervolas hardtrakka sti.
Og her har han alltid hatt heimen,
den same, frå urgamal tid.

På Holmlisetra var stille
og tjønna blinka som gull
og geiter og kyrne kvilde,
men ørta frå vomma full.

Men Storsteinen såg dei alle:
Han såg gjennom vegg og forheng
på gjetarguten sin skalle
i setertausa si seng.

— Hald fred, da, du dumme stuten —
han låg så uroleg ikveld.
Ho ga han ein klask over tuten
og smatt under sauskinnsfell.

Men Steinen såg heile stasen,
at setertausa ho lo
og klødde guten på nasen:
— Du, gutfant, er snill og god.

Og kjeungar kom for å leike
på Steinen som låg så trygg.
Og her fann dei salt for å sleike
på Storsteinens breide rygg.

Av einer og bar var kosten
som skura rein hyller og kar.
Og her ligg han lagra, osten:
Ein raud og ein kvit var par.

Av kjesmus og dravle på bordet
gikk friarens augo i spinn.
Og Storsteinen hørde kvart ordet,
men sladrer nok ingen ting.

Den slitsame arbeidsdagen
for gjetar og setertaus,
ble sidan den vakraste hagen
med minner om fjell og knaus.

På tankenes tavle står skrive
om mangt som kan hende var.
Det er kanskje best å drive
bort vemodets fotefar?

I REDAKSJONEN:

Lasse Johnson sen.

Håvard Elnes

Arnt Kjesbu

Brit Ness

Johs. Overmo

Trykt i Verdal Boktrykkeri A/S

Forord

Atter en gang har vi gleden av å tilby et nytt eksemplar av Helgådals-Nytt, årgang nr. 12. Opplegget er stort sett det samme som tidligere. Det er for det meste historisk stoff av eldre dato, men også en del dagsaktuell, og noe idrettsstoff. Vi har mange gjesteskribenter med oss, og kan også i år presentere noen nye.

Det er vårt inderligste ønske at våre lesere, hver for seg, finner noe av interesse i våre spalter.

Vi vil takke alle som på en eller annen måte har vært oss behjelpelig med stoff, bilder eller tips.

I det vi takker for året som er gått ønsker vi lesere og bekjente en riktig GOD JUL.

Bak fra v.: Hjørdis Kleppen, Magda Langdal, Hanna Skoknes, Martin Vollan, Hilmar Skoknes, Oddvar Skoknes, Tormod Skoknes, Torbjørn Julnes, John Frøseth og Reidar Langdal. Foran fra v.: Liv Nergård, Gunnlaug Julnes, Ingebjørg Lustad og Anna Ottermo.

Foto et av de første krigsåra: Anders Vandvik.

Juletre og julestemning

*Du stod der i skogen i stille og fred,
i vinterblå skumring vi henta deg ned.
Vi strødde vår julestas over ditt bar,
så stod vi og venta, vi venta på svar.
Frå barndommens jul ber vi i oss ein song.
Vi vonar å høyra den enno ein gong.*

*Ein ange av granbar, ei kule av glas.
Ei verd ligg der gøymd mellom glitter og stas.
Vi ville så gjerne gå inn der og sjå
eit eventyrland, som den gong vi var små.
Men tanken er jordnær, vi veit det er slutt.
I barndommens land går ein veg berre ut.*

*Da står han i døra, så frisk og så fin,
med snø over huva, med augo som skin,
ein fireårs pjokk som har venta så sårt,
men no ser han treet, det lyser så klårt.
Vi klemmer ei varm lita barnehand
som leier oss inn i vårt julekveldsland.*

Randi Schjølberg

n'Jo

og de ainner Tosteigkaran

Av Håvard Elnes

En stille kveldsstund ved det gamle kjøkkenbordet i Tosteigan, ilag med Jo og hans kattepus, smaker kaffi og nykjøpte boller ekstra godt. Det blir i all enkelhet en liten høytidsstund, som under parafinlampens gulaktige lys, bærer i seg høstkveldens stillhet og ro, og skaper vemodige tanker rundt et særpreget miljø som snart tilhører en tidsperiode vi er i ferd med å avslutte.

Her ved kjøkkenbordet møter du Jo som han er. Et vanlig menneske som har tatt livet i sine egne hender uten ytre påvirkninger, men med ansvar for de verdier han har og tror på. Det er her i Tosteigan han har funnet resepten for sitt liv, som tross av sin enkelhet har vært rik på opplevelser. Her bor han ikke av plikt, men av kjærlighet og trofasthet til heimen og den slekt han er blitt et skikkelig menneske og karfolk av.

I Tosteigan bestemmer Jo over dagene som han selv vil, en fri mann på alle vis. Komfort og tekniske hjelpemidler bryr han seg ikke om, for livet er levelig uten TV, komfyr og kjøleskap. For Jo har investert hele sitt liv i skog og fjell og til ensomheten i Tosteigan, — den plassen han aldri vil — eller makter — å rive seg løs fra.

Ved kjøkkenbordet opplever vi i kveld Jo på sitt beste, med en ekte fortellerglede fra sine barne- og ungdomsår. Bare avbrutt av kattepus' overraskende angrep mot brødfatet, som avvises med en mild hand fra husfarens side, så katta må trekke seg langsomt tilbake til vedkassen, for uforstyrtet å nyte kveldsstunda i ovnskroken. Katta, som er Jo's beste

venn i lange og ensomme kveldsstunder, kan han aldri tenke seg å refse. — Men hadde det vært kvinnfolk i huset, så hadde vel både «kaill'n» og katta blitt «hura» på bygda, meiner han bestemt.

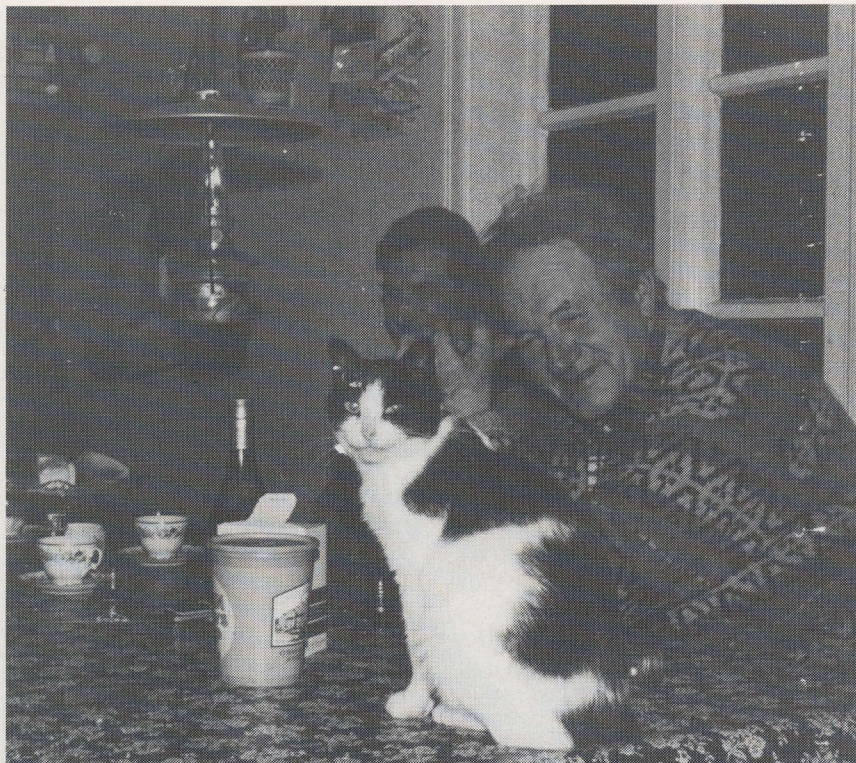
I Jo's barndom og oppvekst var det mange mennesker som besøkte Tosteigan og hadde med seg mange underlige historier som skapte en ny og fremmed verden for unggutten. Og Jo minnes mange kveldsstunder rundt kjøkkenbordet, etter at mat og drikke var fordøyd, da mange underlige historier ble fortalt. Det var historier om omstreifere, fiskere, jegere, gruve- og seterfolk som hadde strevet forbi Tosteigan og traktene der, og opplevd både bjørn, skrømt og andre underlige ting. I slike kvelder minnes Jo at det var godt å kripe under fellen til Anderskaill'n når fantasien hadde fått fri næring. For Jo hadde slukt hvert eneste ord og det er historier som han i kveld forteller så levende at en liksom føler at gammel-tida igjen er kommet fram rundt det gamle kjøkkenbordet i Tosteigan.

Jo lurar på om det skal være en liten påtår, meir kaffi som kokes opp flere ganger, da fortellergleden ved komfyren er uberegnelig. Tilbake ved kjøkkenbordet med sterk og gloheit kaffi i kjelen, fører Jo samtalen tilbake til barndommen og den tid da han delte både seng og fell med Anderskaill'n, og til en høstnatt han våknet våt og forundret bak hans rygg. — Men det hadde sin naturlige forklaring, for Anderskaill'n hadde vært på besøk i Green. Der hadde «ralstunda» gått så alt for fort. Da han

skulle ta på heimtur i mørkret, gikk han seg nedi et myrhuil så vadmelsklærne ble både våte og kalde, men «kaill'n» fann det ikke bryet verd å bytte om før han kraup under fellen for natta.

Anderskaill'n hadde et godt sovehjerte, bemerkte Jo, i det han tar et underhandsgrep på kaffikjelhandtaket og skjenker i meir kaffi. Og sterk kaffi det er godt, det syntes også en langvegsfarende kramkar som nærmest ved en tilfeldighet kom til Tosteigan en februarkveld etter en lang og strabasøs tur som kunne ha endt tragisk . . .

En dag da faren var på toppjakt i Grunnsletta og var ferdig til å dra heim, letta det plutselig opp ei røy som forsvant i retning Vetringen. Faren tok selvfølgelig opp jakten, men uten resultat. I stedet oppdaget han et nytt skispor i retning vegleia framover Malsådalen, et spor han tok til å følge. Dette skisporet var det noe merkelig med, merker etter trugene på den ene siden av løypa, og merker etter en kasse eller lignende på den andre, som tydelig fortalte at skiløperen foran slet hardt for å ta seg fram i laussnøen. Nå ble faren forundret og satte opp farten, og ved Tulleråsbekken tok han igjen fremmedkaren, en kramkar som bar en stor koffert med ty og sysaker i. Han fortalte at han hadde byttet bort sparkkjelken sin i Gaulstad mot et par ski for å komme seg over fjellet til Helgådalen, og nå var han helt ferdig etter en så lang og slit-som tur med en tung koffert i handa. Heldigvis hadde faren litt niste igjen og krefter nok til å ta kofferten, og da gikk det på et vis å

Nils, Jo og kattepus en stille kveldsstund . . .

Foto: Johs. Overmo.

komme fram til Tosteigan, forteller Jo.

Vi ble ikke lite forundret da faren seint på kvelden kom inn døra med en stor, brun koffert i handa. Fremmedkaren faren hadde med seg husker jeg ikke navnet på, men han var fra Engerdal og var staselig kledd i dress og flott ytterfrakk. Dagen etter kjøpte mor ty til min første dress, og fremmedkaren som var skredder, klippet ferdig emne til ballongbukse til faren, sier Jo og strekker seg mot oljelampa for å gi den meir veik.

En slik kveld er velsigna trivelig, ikke minst etter at Jo har koret opp en flaske konjakk, som i høy grad er med og beriker kveldsstunda og gir en tanker om at noe av ens egen stund på denne jord er gått tapt. Og i midnattstimen, med menneskelig velbehag og trivsel, får plutselig kattepus det travelt med å forlate sin varme og trygge plass i ovnskroken, smyer seg gjennom døra og ut til et møte med kjæresten sin, en hannkatt fra Nordkleiva, som ofte er på besøk, avstanden tatt i betraktning. — Det er trivelig at «frøken», som Jo kaller katta, kan bidra med litt romantikk, for det er hel-

ler skralt med kaill'n på det området, synes Jo, idet han tar en god slurk av livets gode og brune vann.

Jo har en egenartet forteller-evne, flink til å gi de mennesker han forteller om miljø, slik at vi føler nærhet med dem. Og nærhet og sympati føler vi også når Jo forteller om «Susen» (Eleseus Iversen), en vandringsmann og en nær venn av folket i Tosteigan. Om «Susen» kan en vel trygt si at han levde hele sitt liv i den ytterste fattigdom, og elendighet, helt fra det begynte så hjelpeløst og skropelig i en snøfonn i Tusetenget og til det sluttet så meningsløst og tragisk i en koie i Malsådalen julen 1923.

Jo husker det første møtet med «Susen» godt. Det var en vinterdag han og faren var ute på ski de oppdaget at en fremmed skiløper hadde krysset sporet og laget et stygt fall nede i lia som markerte seg sterk mot den kvite snøflata med et lag av sot og skitt. Så her var det ingen tvil, det måtte være «Susen» som var kommet på besøk.

Og «Susen» var ofte på besøk i Tosteigan. Der opplevde han mange gode stunder med menneskelig omsorg og forståelse som gav han håp om bedre tider i sin fattige

livsvandring. — Jeg syntes alltid det var trivelig når «Susen» kom til gårds og okkuperte ovnen og ovnskråa med sitt enkle og velbrukte fortinningsverktøy. En god del kasseroller og annet utstyr hadde han med seg da han kom, noe var han ferdig med, men det meste reparerte han før han reiste videre. Slik var det også med husets ting, disse reparerte han for mat og losji.

En dag husker jeg han arbeidet med et underlig apparat, underlig fordi jeg aldri før hadde sett et heimbrentapparat med fuselkopp. Hvem som skulle kjøpe apparatet var umulig å få ut av «Susen». Ellers noterte han alle arbeidsoppdrag i ei lita svart notisbok, og var etter det jeg kunne bedømme en flink handtverker med den tids enkle hjelpemidler, minnes Jo. Jo forteller også at «Susen» var sterkt forankret i spøkelser og overtro, og at han hadde møtt «Gammelsjul» både i gårds-ledet i Øst-Grunnan og en gang på Dalbakken, og han skulle si som sant var at det var ikke noen trivelige møter.

«Susens» siste tur til Tosteigan endte som kjent tragisk, da han i kulde og mørke tok feil av leia og fortsatte videre innover Malsådalen i utmattelse og fortvilelse, for der å møte sin tragiske skjebne. I Tosteigan feiret de jul uten at «Susen» var kommet. Sterk kulde de siste dagene før jul hadde sikkert forhindret «Susen» i å legge ut på en så lang og krevende tur som over fjellet fra Henning til Tosteigan. Men en slik lettvent forkling ville ikke Anderskaill'n godta, for han kjente «Susen» for godt til det. En indre uro i den gamle og erfarne kroppen fortalte at noe var galt, og han maktet ikke å ta del i julekveldens høytid og glede som de andre. — Han vandret bare rastløs omkring, både ute og inne, ikke skiftet han til helgaklær, og ikke ville han inn i stua for å spise julekveldsgrøt, minnes Jo.

Budskapet om at «Susen» var funnet død i koia ved Verkensåsen nådde ikke Tosteigan før langt ut i januar. I en stor kasse av furubord som Olaf Varslot og lensmann Suul kjørte med hest og slede, reiste «Susen» for siste gang framover Malsådalen, med en lav januarsol som et taust vitne på ferd.

I kveld har Jo mange historier på lager, så mange at en sikkert kunne ha fylt en hel bok. Og i den vilde sikkert tidsperioden like etter århundreskiftet, da det lille gruvesamfunnet i Malsådalen var i drift, være nevnt. For da var det mange omstreifere, rallare og ikke minst kramkarer som var innom Tosteigan for å få seg en matbit og noen ganger nattlosji før den videre reise innover til «gruvan».

Historiene fra den tid er mange og heldigvis levendegjort gjennom Anderskaillens store fortellerglede. Og arti er det i kveld å høre Jo fortelle fra den gangen enebueren fra Skjækervatnet, Talbom og hans kamerat Jon Albin Gulstad steg inn i kjøkkenet på Tosteigan en sen vinterkveld med ryggsekkene fulle av svensknus. Tobakksstreik her i landet var bakgrunnen for deres reise til den andre siden av grensen, der de kjøpte et stort parti snus som gruvefolket i Malsådalen og ikke minst Talbom's snushungrige landsmenn sikkert betalte ekstra godt for i slike tobakksfattige tider.

— Et slikt besøk satte Anderskaill'n stor pris på, for Talbom var en original fjellkar som falt i hans smak.

I det kjøkkenklokka viser at vi er langt inn i en ny dag og at det er tid for å tenke på heimveg, blir det en ny omgang med velsmakende fransk konjakk og en liten advarsel fra Jo, at vi ikke må ha det så travelt. For travelt med å komme seg heim, det hadde heller ikke skogvokter Figenschou en føreljuskveld han og Olaus Brattås kom til Tosteigan, etter en lang og slitsom dag med tømmermåling ved Høysjøen. Jo husker at husets folk var samlet til kveldsmat da Figenschou og Brattås kom inn, hilste god kveld og signet matstunda. Figenschou bar fort fram sitt ærend i det mor Eline bad dem til bords. «Det er nå slik at alle skulle ha målt til jul da,» sa Figenschou, så derfor tenkte han å måle det tømmeret som Tosteigkarene hadde drevet fram denne føreljuskvinteren, før han og Olaus tok kveld. Anders syntes at dette var ubehøvelig og mente at både tømmer og oppgjør fikk heller vente til etter jul, men det ville selvfølgelig ikke Figenschou høre. Så i snøstorm og nattemørke, og i lyset av to fjøslukter ble arbeidet utført.

Ved kjøkkenbordet møter du Jo som han er . .

Olaus Brattås, som da var godt opp i åra, såg med blandet følelse på den skituren som ventet fra Tosteigan til Åkervollen i nattemørket. Uten sammenligning forøvrig, så er det også med blandet følelse vi ser at konjakkflaska snart er tom, og at denne velsigna kveldsstunda i lag med Jo er snart forbi.

Men Jo synes at det enda er alt for tidlig å bryte opp, og minner i stedet om Anderskaill'n sine velkomstord når det kom besøk til gårds. «Hi di ittj det fer travelt så prøv å gje dåkk te en dag eller to», og det var et ønske han nesten alltid fikk oppfylt.

Ole Lilleby, separator- og slåmaskinagent, hadde det aldri travelt når han besøkte Tosteigan un-

der sine mange forretningsreiser oppover Helgådalen. Lilleby som hadde en egenartet talegave og fortellerglede, kunne sitte hele dagen lang i lag med Anderskaill'n og fortelle historier og nyheter fra breibygda. Spesielt de mange historier han fortalte fra Fersdalen, likte Anderskaill'n å høre.

Travelt, det hadde heller ikke Aneus Helmo når han var i Tosteigan. Heller ikke Jakob Green, Edvard Hansen eller ikke å forglemme gode gamle K. O. Sagvold.

— Jakob Green var nå liksom huslegen her i Tosteigan, forteller Jo med et smil. Urte doktor og håndspålegger med eksemmedisin som sin spesialitet. Ofte var han i traktene rundt Tosteigan og brente tjære som var «grunnstoffet» i all

den medisinen han laget, både for verk, gikt og tannpine.

En vinter da Anders låg i lungebetennelse og en virkelig lege kom på sykebesøk, muligens dr. Woll, fortalte Anders at det var dr. Green som hadde skaffet medisin og ellers sørget for det daglige tilsyn. Den virkelige lege ble svært interessert i denne Green og ønsket gjerne å få en «faglig prat» med han før han reiste. Men det var dessverre umulig, da han var i «Vester-Kleiva» den dagen og helbredet ei gammel kjerring for tannverk. (Meir om Helgådals medisinnmann i Helgådals-Nytt 1973.)

En annen original som ofte var i Tosteigan var Edvard Hansen, — lauskar uten fast bopel — som vandret rundt omkring i bygda og tok forefallende arbeid både her og der. Edvard var stor og sterk og var som skapt til å dra plogmaskina, for da kom hans kjempekrefter til sin rett. Ellers var Edvard spesialist i å spikke spon og å «jale» fastbandgard, forteller Jo, som også minnes at Edvard og Aneus Helmo aldri gikk godt overens når de møttes i Tosteigan.

— Aneus kom alltid hit til Tosteigan først i juni for å feire «tridåggås drengkaillhøgtid», som han sa. Bakgrunnen for den «høgtida» var at Anders fylte året den sjettede, Aneus den syvende og Olaf den åttende juni, og da vanket det litt ekstra traktering som sjokolade og

litt anna «klass», men aldri en dram, forteller Jo, for Aneus var avholdsmann. I forbindelse med «tridåggåshøgtida» ble Aneus i Tosteigan både to og tre uker for å leite emner til kosteskaft. Det hendte også at han hadde med seg heile kostfabrikken, som Jo sier, og tagla i hop kostene, ferdig til bruk og til salgs.

Anderskaill'n var heller ikke den som hadde det travelt med å komme seg heim når han var på besøk. Slik var det også den gangen han besøkte nybrottsheimen i Bulleråsen, ilag med sin far Per, for å kjøpe unghest. I Bulleråsen likte Anders seg svært godt, så ingen handel eller betalingsvilkår var avklart da sommernatta senket seg over Henningfjellet. Så Anders og gamle Per måtte krype til sengs, bokstavelig talt, i lag med sjølfolket . . . For Anders delte seng med nybrottskjerringa og en unge, mens Per måtte ligge i lag med husfaren. Som en del av betalingen for hesten ville nybrottskjerringa ha lommeuret til Anders, noe han imøtekom. Så da Anders og Per hadde reist, tikket for første gang en klokke i stua til nybrottsfamilien i Bulleråsen. Ellers har Jo lite tru på at Anders ble «nergåan» med nybrottskjerringa om natta. — For kom Anderskaill'n i nærheten av en seng, sovnet han momentant, — inga makt kunne hindre han i det, humrer Jo.

Om det var grunnen til at han levde hele sitt liv som ungkar, skal være usagt, men sikkert er det, i følge Jo, at Anders hadde lite «vett» på kvinnfolk. — Men likevel skrev han en gang et kjærlighetsbrev, det eneste i hans liv, mintes Jo. — Brevet skrev han for en kar fra Bindalen som var på tømmerhogging i Malsådalen. Denne bindalingen hadde «jort i i kvinnfølksål», og nå ville han ha Anders til å skrive til henne og fortelle at han tok det hele og fulle ansvar og vel så det for sine gjerninger. Han ville også at de skulle ordne med lysing og andre ting som var nødvendig en slik gang, så skulle han komme heim og gifte seg, hvis ikke noe ekstra kom på, forteller Jo. Hva som videre ble skrevet er ukjent for Jo, men han vet at brevet kom til Terråk i Bindalen, og at det ordnet seg til det beste for begge to.

— Jo da, det bruker å ordne seg til slutt, sier Jo og løfter konjakkflaska opp mot parafinlampa for liksom å bekrefte at den virkelig er tom. En slik bekreftelse får oss til å takke for skjenken, men da forsvinner Jo ut døra med lommelykta i handa, for så å komme tilbake med en ny flaske konjakk, riktig nok «spretta», men det er tilgivelig når vi hører at det er julebrennevinet fra et år godt nede på syttitallet. Det blir en ny runde, og fortsatt ingen ytre tegn på stress og uro hos verten, selv om det er langt på natt. I stedet «roer» han ned med ei lita travel historie om Johan Leirhagen som vi for all del ikke må ta til følge.

Nå har også kattepus kommet tilbake og tatt plass ved siden av husfaren, som stryker henne kjærlig over pelsen og som lurar på om «Frøkena» synes at «kaill'n» er for hard på konjakken . . . Og for å markere at livets goder er rettferdig fordelt her i huset, får «Frøkena» et stort stykke spekepølse som hun tar i et elegant sprang fra setet og opp til kjøkkenbenken. Og så forteller Jo om Johan, en flink og begavet gutt, som stod fremst på kirkegulvet på sin overhøringsdag, noe som var en sjeldenhet for en plassgutt.

Det til tross for at han enkelte ganger hadde det så travelt med arbeid og andre gjøremål i sin barndom, at han skofet skolen både titt og ofte. Men en dag ville læ-

Jo ved ovnskroken.

reren ha Johan til å forklare et langt og ulovlig fravær, og fikk da følgende svar: «Seint å stå hen å rekne opp det, kom hit for å bli overhørt og spør om å få reis heim igjen.»

Å reise heim ja, det er ikke enkelt i en slik stund, men den timen da måneskalken har passert Liffjellet, på veg mot vesthimmelen, forlater vi endelig Tosteigan for denne gang. Og det i trygg forvisning om at en stresset og urolig tid aldri vil makte å sette sitt preg på gubben i Tosteigan, for han legger helt andre mål og verdier på tilværelsen enn folk flest. Derfor makter Jo å leve og bu i ensomheten, — tilsynelatende lykkelig — i lag med sin kattepus.

«Anderskaill'n»

Anderskaill'n på trappa til gammelhusa.

Foto: Jon Trøbak ca. 1935.

Streve og slite for hverandre hadde gjennom mange år sveiset familien i Tosteigan sammen i et sterkt og ekte fellesskap, der både livsvisdom og menneskelig likevekt var fremtredende. Sentralt i dette fellsskapet stod Anders, ikke som noen streng vokter av det «riket» han ferdes og levde i, men som et naturlig og selvskrevet midtpunkt. Selv om han levde sitt liv i all enkelhet, så var han et lykkelig og frigjort menneske på alle vis. For hver dag han møtte synet av kjente skogåser og lier, følte han alltid en stemning og en glede som fikk det til å leve i han.

Anderskaill'n, som Jo sier, hadde også en egen evne både til å lytte og forstå, og med sin fortrolighet og fortellerglede ble han for Jo en storartet kar, som på mange måter formet hans barne- og ung-

Fra venstre: Anders, en unggutt som var på multetur, Jo, Eline og Sofie. Bak: Ole Ellingsen (gjeter i Tosteigan rundt 1885)

Foto: Jon Trøbak ca. 1935

domsår. Det var han som lærte Jo det rette taket med øksa, det var også han som lærte unggutten å føre ljaen over grasvollen og myrsletta. Med andre ord, det var Anderskaill'n som tok Jo i livets mangfoldige skole, så han ble fort en fullbefaren arbeidskar som skulle føre slitet videre.

Anderskaill'ns riktige navn var Anders Pedersen Tosteigan, 1856—1944.

Hans foreldre var Agnes (søster til Ol' Jakobsa) og Per fra Steinrunnan, som bodde i Vangstadsagen. Anders var deres eneste barn. Bakgrunnen for at Anders bosatte seg i Tosteigan, som da var setervoll under Kjesbua og Vangstadsagen var følgende:

En høst sist på 1870-tallet (muligens 1878) reiste ikke Anders og hans familie heim fra setra (Tosteigan), da vinteren kom tidlig og vanskeliggjorde flytting med buskap og utstyr. I stedet hentet de høy og annet nødvendig utstyr fra Vangstadsagen og bosatte seg i Tosteigan. En lang og hard vinter i trekkfulle hus opplevde familien fra Vangstadsagen det første året i Tosteigan, som også ble innledningen til den nyere tids bosetting på fjellgården som nå har eksistert i over hundre år.

For Anders ble det sikkert lange og strevsomme dager før han fikk orden på hus og jord og endelig høstet sin første avling. Om slitet med jorda og skogen ga forholdsvis beskjedne inntekster, så var det likevel den sikreste leveveg selv om jakt og fangst støttet godt oppunder. Nevnes må det også i

denne sammenheng at Anders solgte en del av gårdens produkter til gruvefolket i Malsådalen, en handel som gav Anders litt klingende mynt til innkjøp av tiltrengt utstyr både ute og inne. Anders' foreldre — Agnes og Per — fikk ikke så mange år i Tosteigan. For begge døde i 1897. Men Anders ble ikke ensom etter foreldrenes død, da Ellen kom dit som taus i 1895 i lag med sin sønn Olaf som da var tre år gammel. For Ellen ble det ingen «snarvisitt», for hun levde resten av livet der, helt til helsa sviktet og arbeidsdagen så brått tok slutt. Men da hadde alt Eline kommet til Tosteigan.

Anders følte alltid stor forståelse og sympati for de gamle og fattige som reiste fra gård til gård og levde på legd. Så den dagen han hentet «sin» legdkaill var han fast bestemt på at ingen skulle få oppleve utnyttelse og fornedrelse i Tosteigan så lenge han levde og bestemte. Den legdkaillen som det her skal fortelles om, hette visst Jonas og var fra Lill-enget, og muligens den siste legdkaillen i Holmli fatigkrets. Til Tosteigan kom han i en fillet vadmelsbukse med store hull over knea, som fortalte at stakkaren måtte krype for å ta seg fram, da føttene nektet å bære hans spinkle og usle kropp. Tross mye motgang og elendighet, så levde fortsatt Jonas legdkaill i håpet og troen på det gode i livet, og takket for hver dag han fikk oppleve i Tosteigan.

I Tosteigan hadde de bra med

melk og elgkjøtt den høsten, så Anders tenkte at Jonas kunne få bli lengre enn det som var bestemt, for ingen ville vel sakne en legdkaill. Men da tok Anders feil. For en søndag han var nede i Nordkleiva på skyting, traff han en kar som senere på høsten skulle ha Jonas på legd. Han bad Anders sende fra seg legdkaillen, for slik som dette utviklet seg, så kunne han faktisk risikere å få ha han i jula . . . Men da ble Anders forbanna, og mente at var det så trasi, så skulle han få komme tilbake til jul. Før Jonas legdkaill reiste, fikk han ei hel vadmelsbukse av Anders, ei buksa han hadde fått i betaling for høstarbeid hos Marta i Jonasplassa. Det hører også med til historien at Jonas døde sent ut på høsten og ble ikke til bry for noen i julehelga. Men Anders glemte aldri Jonaskaill'n så lenge han levde, for en mer takknemlig og tålmodig person hadde han aldri møtt.

Anders' politiske oppfatning var vel i virkeligheten rettet til venstre, men han stemte likevel Høyre, i protest mot en bonde som var venstremann i Vuku, og som han aldri kunne fordra. Men i eldre år forandret han likevel sine meninger, forteller Jo. For siste gang han stemte, så svor han dyrt og hellig før han reiste til valglokalet i Volden at: «De va nu som fanken vest en ittj skull få inn Øvernæssan (Jo hs. Overnesset) i kommunestyret.»

Om Anders vinglet litt i det politiske liv, så var han klar og bestemt i sin livstro, «fer va'n dau så va'n dau, da va e ittj nå meir å får-rå å rangel ætte.» En enkel og jordnær livsfilosofi han delte med handelsmannen i Nordkleiva, Johan Leirhagen.

Alderstrygden ville han heller ikke ha, for noen understøttelse skulle aldri komme på tale. Men da han fikk høre om en «storing» nede i bygda som tok sin trygd, kom også Anders på bedre tanker. Den siste sommeren han levde (1944) var Anders mye «skraintin».

Han tenkte seg gang på gang opp til det nye sommerfjøset for å se at arbeidet skred fram, men maktet det aldri, det ble bare med tanken. Heller ikke freden som han så inderlig håpet på — fikk han oppleve. For en dag i november, med blek høstsol som kledde Hervola

og skogåsene så vemodig vakkert, sovnet Anders stille og fredfullt i kammerset i Tosteigan. Et langt og strevsomt liv var slutt, og fjellgården en stor personlighet fattigere.

Jo vokste opp i et trygt og godt hjem, der han aldri ble tvunget til å reise ut for å tjene til livets opphold. Selv om de levde et enkelt og tildels primitivt liv, så var det alltid mat og drikke på kjøkkenbordet i Tosteigan. Både for husets folk og de mange besøkende. For i fjøset stod kuer, sauer og geiter som mor Eline stelte og passet med ekte og uslitelig arbeidsglede. Hun kjernet smør, ystet ost og hadde hendene fulle fra morgen til kveld med de mange ulike gjøremål.

Til Tosteigan kom Eline som taus i 1913, og levde der til sin død i 1976. Der fant hun gleden og lykken i livet — i hverdagens enkelhet. Aldri streift tanken henne om å forlate slitet, strevet og en-

somheten. For hun ga hele sitt liv og sin sjel til fjellgården, som igjen skjenket henne minner og rike opplevelser som gav styrke når dagene grånet. For Jo som stod henne nærmest i livet, ble det en tung og stusselig dag da sjukdom og alderdom tvang henne ut av kjøkkenet og bort fra Tosteigan — for alltid.

Tilbake ble Jo — ensommere enn noen gang før.

Det var alltid trivelig å dra til fjells i lag med faren, syntes Jo, for han kjente hver stokk og stein, hver liten bekk, hvert lite myrdrag og skogås langt innover fjella. Men så var Olaf Tosteigan i all sin ferd en ekte fjellkar med en sterkere og annerledes kontakt med naturen enn folk flest. For tidlig i livet førte stiene hans langt til fjells etter fisk og vilt. Det var høst som vår, sommer som vinter at han slet seg fram mil etter mil med tunge bærer i trygg forvissning om at slitet var nødvendig for å kunne eksistere på fjellgården.

Eline og elghunden Bonso.

Henting av elgkjøtt ved Lundammen en gang på femtitallet. Sverre Sørensen og Olaf Tosteigan (1892-1965).

Foto: Jo Tosteigan.

Enda ser Jo for seg faren når han vandrer oppover lia med sekken på ryggen og fiskestanga på aksla på vei til fiske på «Nordfjella». Han ser også den kjente skikkelsen i grålysninga på vei til toppjakt i skogåsene mot Stortjønnfjellet i kalde førejulsdager, for så å vende ubemerket tilbake etter flere døgn i slåttbua med sekken full av storfugl.

Mange fjellturer hadde Jo i lag med far sin. Ofte lange og harde, men alltid berikende for en unggutt som følte draging mot storskogen og fjellet. Det var heller ikke bestandig at de nådde fram til Tosteigan eller anna losji før nattemørkret kom og kroppen trengte hvile. Da var det godt å oppleve trygghet og fortrolighet ved bålet bak farens brede og trygge rygg. Og da følte Jo det slik, at også han kunne tåle alt — og bare sove seg gjennom en lang og mørk høstnatt. Men så enkelt var det likevel ikke, for en høstnatt ved bålet ble ofte lang og kald når kulda trengte på og stjal varmen fra kroppen. Da kunne han ligge og tenke mange tanker — underlige tanker — som aldri gav noe klart svar. Han kunne lure på om han ble like sterk og utholden som faren var, på slåttmyra og i tømmerskogen. Ville han makte å føre arven videre — med løyfthaka i handa og vise ro og beslutsomhet når Malsåa gikk

vårdiger og vill. Kunne han noen gang klare å gjennomføre en dags-tur på ski fra Tosteigan til Steinkjer og tilbake igjen som faren måtte gjøre for å få reparert klokke og krager i byen. I en slik stund ser han faren for seg når han i skumringen kommer fram til Henningvola og møter en bygda-kar som mener det er best han blir i bygda og ikke reiser til fjells nå til natta. Men Jo forstår faren godt når han synes det er best å komme seg heim så fort som mulig, da føret er godt.

Og i midnattstimens stillhet, når bålet dør ut, forsvinner faren, vinterkvelden og Henningfjellet gang på gang bak øyets netthinne, når søvnen forgieves prøver å ta feste i en sliten og liten kropp, som i en ubevisst følelse trekker seg nærmere og nærmere farens rygg. For så å gjenoppleve vinterkvelden der månen siler sitt lys ut i det verdige rommet mellom stjernehimmelen og den blåkvite snøflata, der en ensom skiløper legger mil etter mil bak seg — i all uendelighet — før han i nattetimen, trøtt og sliten skimter lyset fra parafin-lampa i kjøkkenvinduet i Tosteigan. For seg selv beundrer han faren som makter å gjennomføre en slik tur på en dag, riktignok en langdag, men likevel . . .

Slik låg Jo og tenkte og fantaser-te når høstnatta favnet storskogen.

Da hendte det ofte at utrivelige og vonde tanker dukket opp — som hadde rot i de mange fortellinger til Anderskaill'n om spøkelser og underlige ting som fjellfolk hadde opplevd på Karmhusvollen. For der hadde mystikk og overtro alltid hatt solid feste, helt fra den tid da setertausa en regntung sensommerkveld druknet sitt nyfødte og uønskede barn i et lite tjønnhull . . . Og siden har mange opplevd merkelige ting der, ting de aldri maktet å forstå. Slik var det også med en unggutt fra Kjesbua som var på «friartur» til Mokka og møtte uvær med snøstorm og måtte overnatte i seterhusa. Utpå natta våknet han med et forferdelig spektakkel ved gruva som aldri noen ende ville ta. Hva som videre hendte vet ingen, men unggutten ble i alle fall ikke mågen i Mokka, for han reiste like godt til Amerika, fortalte Anderskaill'n.

At det er mer mellom himmel og jord enn vi begriper, det fikk også Olaf Tosteigan oppleve på Karmhusvollen. Det var en sen høstkveld at Olaf kom gående langs Bynavola på veg mot seterhusa etter en lang og slitsom jakt-dag. Over myrdragene innover mot Breivatnet drev gråhvite skodd-tapper som uvilkarlig skapte en trolsk stemning, og minnet han om den mystikk som alltid ble nevnt i forbindelse med Karmhusvollen, uten at det plaget han det minste. For Olaf var ikke redd for hverken mørkret, udyr eller skrømt. Han var vant til å se uendeligheten av skog og fjell, og det som levde og rørte seg der ble han alltid fortrolig med.

Den velkjente låta i budøra og den gode lukta rundt seterhusa møtte Olaf da han sliten og trøtt steg inn i seterbua. Og like etter lyste flammen fra gruva opp og slikket en velbrukt og sotet kaffikjel som fylte luften med velbehag av kaffiduft. Etter et solid måltid ved det velbrukte matbord, som i løpet av sommeren hadde «servert» mye gomme og dravle, var det godt å få strekke seg ut i nersenga som fortsatt hadde eim av sommerens gras i sin bredde. I midnattstimen, da lyset fra gruva taper farve i det gråsvarte bordtaket, og Olaf holder på å sovne, fester han plutselig blikket mot lyren i taket som er stappet igjen med en strisekk. Sakte men sik-

kert kommer sekken sigende ut av lyren og faller ned på golvet. Olaf strekker seg opp av senga og får sekken på plass, men den kommer sigende ned igjen og blir liggende på golvet. Flere ganger prøver Olaf å få sekken på plass, men til ingen nytte. Til slutt reiser han ut i høstnatta for å finne en forklaring, men uten resultat. Inne i seterbua gjør han et siste forsøk, men heller ikke nå vil sekken holdes på plass. Den natta sov ikke Olaf så godt som han ellers brukte — på Karmhusvollen.

Senere ut på høsten var Olaf og Edin Green i traktene der omkring og drev toppjakt. Da fortalte Olaf hele historien og undret på om Edin ville bli med til Karmhusvollen for å prøve å finne en forklaring på det underlige han hadde opplevd. Men det var selvfølgelig vanskelig. Edin Green var aldri i tvil så lenge han levde om at Olaf snakket sant. For det låg aldri i hans natur å diktere slike historier, så godt kjente han Olaf Tosteigan.

For Jo var det naturlig å velge tømmer-skogen som sitt levebrød, slik som Anders og faren hadde gjort. Aldri streift tanken han om noe annet eller bedre, for tross alt likte han slitet i skogen.

I barndomsåra når han var fri fra skolen, var han ofte i tømmer-skogen og hjalp «karan», for det var triveligere enn å sitte inne og pugge lekser. Men han syntes heller ikke det var trasi å gå på skolen, for tross alt likte han seg der — i lag med kameratene.

Da vegen fra Tosteigan og til Volden var alt for lang for en liten skolekar, var det naturlig at han fikk bu hos hos morfar i «Einni» de første åra. Men da han begynte på storskolen, gikk han hele vegen heim til Tosteigan, selv om uvær og mørke fulgte han fram til ytterdøra. Slike turer gav unggutten styrke som siden kom til nytte, da tømmer-skogen ventet med sine mange og harde krav. Det var med det som med alt annet her i livet, en måtte venne seg til det og innrette seg etter forholdene, da gikk det som oftest bra. En slik tankegang var viktig, ikke minst i skogs-koia der forholdene langt fra var tilfredsstillende, selv for en tømmerhogger av den gode gamle sorten.

Det verste husværet Jo noen gang har opplevd, var Statskoia ved Julnessetra, en vinter han hogg i «kjørelaget» til Ole Julnes. Der vart spisekammerset brukt til stall, uten dør til oppholdsrommet, så stram hestelukt stod som en vegg innover matbordet. Men heldigvis ble det luftig og god ventilasjon da Ole en kveld under snømåking trampet ned gjennom taket . . .

Ellers forteller Jo at han ofte hadde teige i heimetraktene og var fri å bu i koie, noe som var en stor fordel, selv om vegen til teiga ofte ble lang. Men han innrømmer likevel at han i unge år likte koielivet godt, for en var igrunnen ingen fullbefaren skogskar før en hadde fristet tilværelsen der.

Bare seks år gammel fikk Jo sin første øks. En gave fra far til den sønn som skulle føre tradisjonen videre. Og Jo tok godt vare på gaven, så godt at Kongen hedret han med sin fortjenstmedalje i sølv for femti års innsats i Værdalsbrukets skoger.

Men den første dagen i skogen i lag med faren og Anders endte likevel ikke godt, for nyøksa skar et djupt sår i handflata da Jo snublet i en bergnabb. Såret i handa som blødde sterkt, var det lite å bry seg om, verre var tanken på å miste øksa, så her var det best å skjule uhellet så lenge som mulig, tenkte Jo. Men mor Eline ante likevel urå da den yngste av skogskarene satt og spiste med en stor bladvott på den ene handa. Så den dagen ble det ikke mere skogsarbeid for Jo, og mor måtte stelle og bandasjere «lisjhanda», som langt fra var herdet til harde tak med storskogen. Men øksa fikk han heldigvis beholde, og da var alt såre vel, syntes Jo. Ellers har vel Jo stort sett kommet helskinnet gjennom sin lange arbeidsdag i skogen uten nevneverdige uhell. Nå er det vel ikke helt riktig å si det likevel, for ulykka i Skjæker-vola, som skjedde under jakt, satte varige merke og skapte store problemer i det sjelelige- og yrkesaktive liv. For Jo var var bare tjuefire år da vådeskudd traff han i handa en høstmorgen i Skjæker-vola.

Det ble en lang og hard tur framover Skjækerdalen, en tur det enda går frasagn om. Blodet rant fra

såret i handa, kreftene minket og trua på at det skulle gå bra ble mindre og mindre. Men en beinhard vilje gav ny styrke og fornyede krefter, så Jo og hans jaktkamerater (Ole Sagvold og Sverre Leirset) kom da fram til Skjækerfossen en gang ut på ettermiddagen. Der ble det lang ventetid før de fikk ordnet med skyss til sykehuset, for uheldigvis var de to som hadde biler i øvre del av bygda, Kristian Holmen og Nikolai Hafstad bortreist, og telefonen var selvfølgelig i ustand. Faktisk brukte de lengre tid på å komme fra Skjækerfossen og til sykehuset enn de brukte på å gå framover Skjækerdalen. På sykehuset ble diagnosen fort stilt. En god del ben, sener og nerver var skutt bort og kunne dessverre ikke erstattes. Det var hardt å høre for en arbeidskar som hadde brukt så få år av sitt liv og som bare hadde sine egne hender å stole på. Det ble et langt opphold på sykehuset med grublerier og vanskeligheter. Men motløsheten og det vonde fikk heldigvis ikke overtaket.

Jo tenkte seg aldri tilbake til tømmer-skogen da han kom heim fra sykehuset. Det var nærmest en tilfeldighet at han igjen fann fram øks og svans og reiste til skogs. Knappt andre enn svansen jamret seg med en raspende låt da Jo gikk til arbeidet etter uhellet. Det ble en hard tid, der hans egen vilje aldri godtok påskudd om skulk, for Jo var ikke fostret til lediggang, og han seiret over vanskeligheten etter en knallhard kamp.

Jo i 1940.

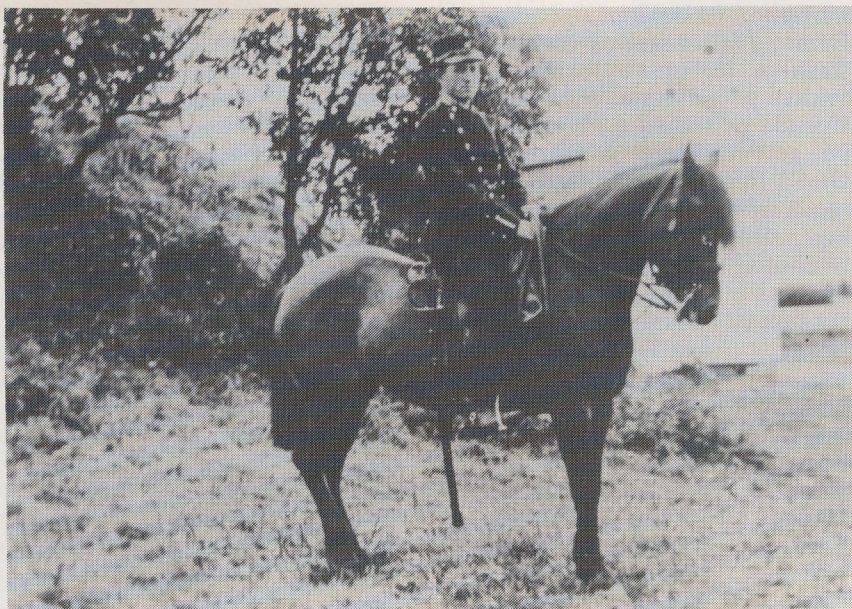
Jo hogg i Helgåsmarka vinteren 1940, da Martin Helgås kom og fortalte at det var krig i landet. Nyheten fikk Jo og de andre i teiga til å samle sammen redskap og utstyr og reise ned til losjiet i Vålen-koia. Der møtte de Albert Ward som kom fra Øra. Han fortalte at alle som hadde eksersert måtte melde seg til tjeneste så fort som mulig. Jo reiste heim til Tosteigan, men ikke til Rinnleiret før dagen etter. Der ble det et kort opphold, for om kvelden var han heime igjen. Men noen dager senere fikk han beskjed om å møte igjen, og reiste til Øra og lensmann Suul. Situasjonen var da så uklar og forvirrende at Suul mente han fikk reise heim inntil videre, men det ville selvfølgelig ikke Jo høre snakk om. For han var fast bestemt på å gjøre sin plikt og reiste da nordover med toget på eget initiativ, i håp om å komme i kontakt med de rette avdelinger som han visste befant seg i nærheten.

Jo behøvde ikke å reise langt, for ved Sunnan st. var det stor mobilisering og aktivitet, og etter mye om og men kom han endelig til sin rette avdeling. Der ble det utdelt uniformer og effekter, men ingen våpen. Fra Sunnan gikk ferden til Binde i Stod, og etter en uke kom børsemakeren på Rinnleiret og hans assistent, som var Jo's gode jaktkamerat fra de fredfylte ungdomsår — Ola Sagvold, — og delte ut våpen og ammunisjon. Et tilfeldig møte mellom to kamerater i en alvorlig stund, som kanskje fikk tankene til å søke Hervola og Skjærkerfjella i høstsol, eller Sunnhuldalen en vinterdag, med rim i snarer og bjørkekjerr — og frihet.

Etter et kort opphold i Stod reiste Jo og hans avdeling til Snåsa, og videre til Majavatn. Der var Jo med på å pukksette stasjonsområdet, helt til han reiste heim til Tosteigan den syvende juli.

Da var det sol og sommer og stor glede i Tosteigan over at Jo var tilbake, like heil som han reiste. Nå var de vanskelige og usikre dagene forbi, og Anderskaill'n kunne igjen slippe ljaen med det for øyet at det også i år ble tre slåttekarer på «storekra».

Krigens dager makter aldri Jo å glemme — for de gav han opplevelser han aldri vil røpe. Men en ting er han villig til å innrømme, at ingen veg har vært lengre enn den

Jo som kavalerist.

han gikk fra Tosteigan og mor Eline en aprilmorgenen 1940.

Det var ikke bare i tømmerskogen at Jo brukte kreftene sine, småbruket krevde også sin mann fra tidlig om morgenen til seint på kveld. For ingen må tru en kunne ligge på latsida når mennesker og dyr krevde sin rett av et lite bruk som Tosteigan. Og Jo låg ikke på latsida, men grov og ryddet nytt åkerland i lyse vårkvelder. Sleit med stubber og stein, så nesten ryggen gikk av — hard og trassig som han var mot sin egen kropp. Breidde frau så det knaket i gaffelen — svingte ljaen før solrenninga kledde østhimmelen — drog på fjellslett og låg borte i ukevis. Om høsten — harde jaktturer i Skjærkerfjella før vinteren og storskogen krevde sin mann og fjellslåtten kom heim — i kalde førjulsdager. Og Jo fikk lønn for strevet, en god og trygg heim der både mennesker og dyr fann trivsel.

I Malsåa har Jo svingt løyfthaka i mang en vår. Dager med sol og blå himmel, men også med regn og sludd. Malsåa var alltid stri og vill på sin ferd mot Blokkotjønna, og ingen god elv å fløte i, en oppfatning Jo deler med mange andre slitere, som bokstavelig talt fikk føle elva på kroppen. Heldigvis har Malsåa aldri krevd liv, men det var nære på den gangen Severen Blokkhaug (Helmo) for gjennom «Lissjdammen» i lag med

tømmerstokkene som hoppet rundt ørene hans. Men Severin var heldig og dreiv i land før han nådde fossen lengere nede i elva.

Fra guttedagene minnes Jo at han alltid var ute på lia når damvatnet kom og tømmerstokkene danset ut av Malsåsdalen. Det var et leven og spektakkel uten like som en kunne høre langt innover skogødet — lenge før fløtergjengen, med basen K.O. Sagvold i spissen, kom til Tosteigan. Jo ser liksom for seg gammelkara da, når de går opp fra elva og mot husa for å få seg litt mat og en kaffiskvett. Og rundt kjøkkenbordet møter han igjen blikket til Edin Green, Olaf Trøen, Jon Seter, Jon Varslåtmoa og mange flere. Selvfølgelig må han ikke glemme Jon Haugset, for han var nå liksom storfløteren, syntes Jo, og minnes en gang det var så mange i kjøkenet at Haugseten stod oppe i loftstrappa og drakk kaffi og var så blaut at det ble en stor dam ved trappfoten.

Ellers minnes Jo den lette og humorfylte stemningen som preget gammelkara når de var samlet i Tosteigan den dagen fløytinga tok til. Da fann de seg stenger til «hakan» — diskuterte og fortalte historier som var tidfestet til begivenheter i løyfta, som det året det var så varmt at det ble «storbrøyt» i Høgfossa. Eller det året da han Georg i Green reiste til Amerika og fløytinga i Malsåa ble så langdryg.

Fløytinga hadde alltid et spesielt tak på «gammelkaran», slik var det også med faren, sier Jo. Men så var Olaf fløytebas og dammvakt i Malsåa i mange år, og opplevde mer spenning og overraskelser enn han satte pris på. Olaf delte villig sin lange og rike erfaring med Jo, som skulle føre tradisjonen videre, så han var i teorien en erfaren kar lenge før han fikk lov til å bli med i løyften.

Som faren likte også Jo seg best i Malsåa, for der var det fasong over fløytinga, og ikke som i storelva, der en seig og sleit seg fram på steinørene. Men Malsåa kunne ofte være hard og vill med sine krefter, noe som Jo fikk erfare fra den tid han var med og åpnet «Lissj-dammen.» Ofte gikk overvatnet langt opp på låra når lukene skulle åpnes. Da var det om å være forsiktig og ha balansen i orden, ellers kunne det lett gå galt når plankene i luka ble «spettet» ut av sitt feste og slo tilbake med en voldsom kraft.

I dag er både Jo og Malsåa overflødig i samfunnets tjeneste. Men når susen fra elva i stille vårveld når opp til husa, kribler det fortsatt i kroppen til en gammel fløyter som Jo. Da minnes han den tid da han, faren og mange andre i trivelige, men også harde dager fløt-te siste stokken trygt fram til Blok-kotjønna.

Turen til Oslo og til Kongens slott for å takke for medaljen ble for Jo en stor opplevelse som han virkelig satte pris på. Det eneste minus ved hele turen var å se og høre Kåre Willoch i kraftig angrep på Oddvar Nordli' statsbudsjett under et ellers så trivelig og interessant besøk i Stortinget. Derimot var det langt «likar» å se og høre Hanna Kvanmo på talerstolen, en mektig og «fraudi» dame, som Jo syntes godt om. Men det var nå likevel Gro som tok prisen, fjong og rettenkende, en oppfatning han delte med den andre ungkaren på turen, Einar Snekkermo.

Og Jo har selvfølgelig lov til å tenke slik, som den gamle kommunestyrerepresentant for Arbeiderpartiet han engang var i en periode først på femtitallet. Jo innrømmer at han aldri følte seg hjemme i det politiske miljø, men minnes likevel et kommunestyremøte

Tre veteraner fra Helgådalskogene, Einar Snekkermo, Olaf B. Kolstad og Jo Tosteigan. (Bildet er tatt høsten 1981 på Tinsvollan bare noen minutter før Olaf segnet om og døde i skogåsen nedenfor setervollen.)

på Tronsmoen i Vera som noe spesielt. Spesielt fordi det ble bevilget elektrisk lys til fjellbygda Vera, og at tanken om å importere tulipanpiker til bygdas mange ungkarer ble skapt. På det møtet kunne selvfølgelig Jo ha talt sin egen sak.

parallelt med fjellbygda Vera's problemer, — elektrisk lys og kvinnfolk, men Jo nevnte aldri sitt eget veiløse og bortgjemte bruk i en slik forbindelse. Derfor lyser fortsatt parafinlampa i Tosteigan, og Jo er enda ungkar. Men disse problemer, hvis det er problemer, er muligens selvforskyldt . . .

Tilbake til Osloturen, så forteller Jo at de store og lokkende supermarkeder på ingen måte klarte å påvirke hverken han eller Einar til å gjøre noen storhandel i hovedstaden. For to så jordnære karer reiste ikke til Oslo for å handle rammel og rat, derfor var det naturlig at de handlet noe de hadde bruk for. Og Jo hadde bruk for en skjermplue som sikkert ble god å ha når vinteren kom, og Einar handlet en «rettelig» kliptang for å klippe hestskosøm med. Med andre ord, ingen direkte originale og oppfinnsomme ting, men likevel var vi godt fornøyd med turen og ikke minst handelen, forteller Jo.

Jo var ikke gamle karen da han begynte å jakte. Knappt ti år gammel sendte han sin første fulltreffer i et ekorn i skoglia ovenfor husa. Siden er det blitt større vilt, men mest ryper og skogsfugl. Hos

«gammelkaran» og faren lærte Jo mange jaktknep, som siden kom godt til nytte. For Jo ble en god jeger og fjellkar med en utrolig orienteringsevne som mange har beundret, både i nattemørke og skodde. Hervol-traktene og Skjækerfjella har i alle år hatt en spesiell tiltrekningskraft på Jo, og det er ikke rart, for få har brukt mer tid og ungdommelig krefter på disse fjellområda enn han.

Og Skjækervola, Kvitrevvola og «Hattan» er fortsatt i Jo's tanker ufravikelig knyttet til navn som Ola Sagvold og Sverre Leirset — storjegere og jaktkamerater som gir jaktminnene ekstra glans når høstsola farger Skjækerfjella. Jo glemmer heller ikke sin gode jaktkamerat fra ungdomsåra, Ola Sagvold, som alltid beriket jaktturene med godt humør, enten i høstfjellet eller en vinterdag i Sunnihulldalen.

Utallige er de netter Jo har ligget i en eller annen falleferdig jaktbu eller skogskoie i Skjækerfjella. Følt jaktstemningen rundt seg i lag med jaktkamerater som i glade timer har fortalt historier om spreke kvinnfolk og anna småvilt.

Og småvilt var det nok av i Skjækerfjella i den tid da Jo og andre jegere hadde det som regel at ingen jakttur måtte avsluttes før det var femti ryper i sekken. Om det var det i sekken da Jo «forliste» i Skjækerluna med en gammel og vasstung tømmerflåte, skal være usagt. Men sikkert «kjente» han den da han karete seg til

Jo ved restene av slåttbua i Lille-Langdal's slette.

lands i lag med flåten og til et nytt mislykket forsøk, før han igjen kjente fast grunn under føttene — gjennomblaut og forbainna . . .

Uten et eneste klesplagg til ombytte, fortsatte Jo turen, men ikke direkte heim. Først «bygget» han bru over Skjækra lenger nede i luna, felte en stor gran som han på en mesterlig måte fikk over til sørsida etter mye strev og slit.

Da Sverre Leirset senere på høsten oppdaget «nybrua», stilte han seg undrende til at dette var enmannsverk. Da han senere møtte «brubyggeren» og ville høre litt om byggemåten, svarte bare Jo at han hadde blitt «hælvferbainna».

Etter ulykka i Skjækervola var det en underlig følelse å ta fram hagla igjen og reise opp til Hervola på rypejakt en av de første dagene etter sykehusoppholdet, forteller Jo. Tanken på igjen å handtere et våpen — trekke av og høre smellen flerre stillheten, hadde han helt fra ulykkesdagen tenkt på med gru. Men skulle han bli jeger igjen, så måtte en slik følelse overvinnes så fort som mulig. Etter

mange underlige tanker og en hard kamp med seg selv, klarte Jo å trekke av og den første rypa datt — en ubeskrivelig følelse han aldri

glemmer. Senere på dagen ble det to ryper til, og da reiste han heim glad og lettet over at han fortsatt var en brukbar jeger.

*Jo i sitt rette element, rast under en jakttur i Hervola.
Foto: J. Tosteigan (selvutløser).*

Når Jo igjen feirer julekvelden alene, vil sikkert tankene søke tilbake i tiden til de som stod han nær i livet, Anders, mor, far og søskena, som på en naturlig måte har gjort han ensom . . .

Han vil også minnes «Susen» — den siste jula han var i Tosteigan og lekte i lag med han og Signe, helt til den lyse juledagsmorgen, da leken ble avsluttet med skråll og leven i en susende ferd på en kjelke nedover lia.

Aneus Helmo som sang så vakre julesanger ved julekveldebordet, glemmer han heller aldri. Heller ikke en julekveld like etter krigen, da det lyste i skogskoia på Greenslettet, der Olaf Kolstad igjen feiret jul i lag med hesten og ensomheten, for å komme på besøk andre juledag til god traktering og en faglig skogsprat.

Og fra sin barndoms jul minnes Jo at han ofte var innover Malsådalene og hentet fjellhøy på selve julaften. Da låg slåttbua og sov under snødyna og drømte om en ny sommer med blå himmel over Storfjellet.

På slike turer kunne de møte rypejegeren Odin Bratli på veg heim igjen, etter å ha samlet inn fangstredskaper til julehelg.

Og julehelg ble det også i Tosteigan da hesten og høylasset kom til gårds og bjelleklangen søkte stillheten over skogødet.

Om juletradisjonene ellers så må vi fortelle at Jo i nesten alle år har reist til bygda på julefest, selv om veien mange ganger var både lang og uframkommelig. Denne tradisjonen har han levd med helt til det siste, men synes ikke lenger at det er bryet verd å skifte til blæddress og reise til Lunheim når festen blir avsluttet like etter midnatt. Slik var det ikke på «Råkja» i hans gode år. Da var det virkelig fest for voksne folk og musikk så en kunne både danse, snakke og høre. Han minnes mange «skjøttarresta» der det aldri var snakk om å slutte før langt ut på natta, eller rettere sagt morgenen.

Han husker en gang at «Kleppkaran» ikke kom før langt over midnatt, noe som i grunnen ikke var uvanlig. Men uvanlig var det at musikerne med Håkon Nesse-mo i spissen ville slutte rundt i treda om natta. Men da steg Thomas Kleppen (identisk med Tho-

Aneus Helmo, som sang så vakre julesanger.

mas i Helgådals-Nytt) fram på golvet og sa: «Slut nu — når æ ska bynn å dans?»

— Og så var det igjen å gå rundt med hatten og få inn noen ører til spillemennene så Thomas fikk danse til den lyse morgen. Ellers vil Jo fremheve at «Kleppkaran» var disiplinerte festere som nesten aldri hadde flaska på seg da de kom inn i huset. (Slik er det dessverre ikke i dag.) De gjemte det «dyrebare» i snøplogkantan borte i Bjartmarka, så en kunne risikere å måtte gå langt for å få seg en «støyt». En gang det var snøvær og himmelfokk kom det bort mange flasker, men heldigvis slo det om til mildvær like på nyåret, og da kom de opp på rekke og rad i Bjartmarka, minnes Jo.

I dag tenker ikke Jo så mye på fortiden — dertil er dagen i dag og framtida problematisk nok. Helsa er heller ikke lenger så god som den en gang var, og årene har også lagt alderdom over hans skuldre. Det daglige liv føres nå i stille og rolige former, med vedbæring, matlaging, legging av kabal og en og annen tur til butikken i Volden og til Egil i Øver-Green for å hente post.

Tanken på en lang og hard vinter bekymrer i grunnen ikke Jo, men han innrømmer at det hadde vært best med et losji lenger framme i bygda over den hardeste vinteren. Men ikke lenger fram enn i Nordkleiva, så han kan bruke scooteren og reise innover til Tosteigan når lengselen blir for stor . . .

Dette diktet skrev Jon Tosteigan til Edin Green på hans 50-årsdag i 1946.

**Til Sigurd Edin Eriksen Green
Fra gammeltiuren & Storfrua
ved Tjyvdalskanten**

*Det suser ei helsing fra skog og fjell
Til dalen nu i kveld.
Til ein bonde som strevar og glædes
ved
Sitt arbeid med gårdens stell.*

*Ja give at det var rett mange slik
Utover i bygd og grend.
Da blev vi eit folk med viljen fri
Og ein hær ut av sterke menn.*

*Vi minnes med takk i fra krigens år
Du var den første blant dem
Som trodde sikkert at seieren blev
vår
Og at Håkon vår konge kom heim.*

*Vi hilser deg nu på din hedersdag
Med djupaste ønske om fred.
Om håret ditt gråner din gang blir ei
tung
Og av sinn blir du alltid ung.*

*Det suser ei helsing fra skog og fjell
Med største ønskje om
At du også gjester oss aven og til
I nye femti år.*

Edin Green.

Tosteigan — gårdshistorie

Av Johannes Overmo:

Når det gjelder gårdshistorien til Tosteigan vil vi henvise til Verdalsboka bind V side 153–155. Her tar vi med en del opplysninger i tillegg.

Vi har hatt en prat med den som antagelig vet mest om dette her i Verdal, formann i bygdeboknemnda Øystein Walberg, og han mener at den såvidt høge skyld som 1 øre i 1660-årene tyder på at det dreier seg om gjenrydding, altså at Tosteigan opprinnelig har vært ryddet før Svartedauen i 1349.

Det er ikke gjort arkeologiske funn i Tosteigan, en vet heller ikke om gravhauger i området, og dette skulle tyde på at ryddinga har funnet sted så sent som i Høg-middelalderen. Gården er sannsynligvis ryddet av en person fra Nordkleiva, eller Longdalen som det het i gammel tid, en gang mellom år 1200 og 1350.

Svartedauen i 1349 ble etterfulgt av flere harde pester, og sammen med en klimaforverring førte dette til en kraftig nedgang i befolkningen her i landet sist på 1300- og hele 1400-tallet. Når utkantgårdene da ble lagt øde, skyldes dette ikke at folkene der døde ut i større grad enn lenger ned i bygda, men at bedre korngårder ble ledige på grunn av at folket døde ut, og disse ble tatt over av folk fra utkantene. Forresten skal vi ikke legge våre kriterier til grunn når det gjelder sentra og utkanter. Et senter er for mennesket der en kan få tak i det man trenger for å leve, og i gammel tid var det bedre om vilt og fisk i fjelltraktene enn nede i bygdene.

Landskylden viste den inntekt gårdeieren skulle ha av gården hvert år. Måleenheter var Spand, som var ett spann = 15,4 kg smør. Om leietageren ønsket å betale i andre varer ble disse omregnet til smør. Ett Spand er lik 3 øre, og ett øre oppdelt i 24 marklag. Landskyldsystemet ble innført i tidlig Høgmiddelalder.

For å vise den forholdsvis høye skyld på Tosteigan i 1660 tar vi for

Anders Tosteigan, den første beboer i nytid.

sammenlignings skyld med noen andre gårder i Helgådalen:

Ørtugen:	8 mkl
	(= $\frac{1}{3}$ øre = 1 ørtug)
Åkervolden:	3 mkl
Skjækermoen:	6 mkl
Helgåsen:	8 mkl
Kleppen:	2 mkl
Brattåsen:	2 mkl

12. mai 1936 brant Tosteigan ned, og nye hus ble oppsatt samme år. Gården ble da flyttet dit den er i dag, før stod husene ovafor vegen. Anders Tosteigan døde 14/11 1944, og gården ble da overtatt av Olaf Tosteigan, som eide den til han døde 8/10 1956. Da ble sønnen John eier, til han solgte den til søstersønnen Odd Bendiksen i april 1982.

John forteller at Agnes og Peder Vangstadvald (Sagen vestre), foreldre til Anders Tosteigan, var se-

terfolk på Tosteigan en del år før de høsten 1878 besluttet å slå seg til ro der over vinteren. Sommeren 1879 bygde de så opp nye hus like ved siden av seterhusene.

Før den tid har gården stått ca. 100 m vest for der gården står i dag.

Under grøfting kom det til syne et gammelt tregulv ca. 60 cm nede i jorda, forteller John. Gulvet besto av klovninger, svære stokker som var kløyvd etter midten, og stedet der de fant dette ligger knapt 50 m sør for stua som er i dag.

Midt på tregulvet var det en åpning med ildsteiner, de fant også ildsteiner utenfor gulvet.

Kan dette være rester etter bebyggelsen på 1200-tallet?

Har et jordras sopt vekk husene og gravd ned gulvet slik at det er bevart i flere hundre år?

Malsådalen

Av Odd Kr. og Anders Bendiksen

La oss i tankene forestille oss en rundtur i Malsådalen. På den utflukten vil vi prøve å fortelle mer om dette dalføre; trekke fram spesielle episoder som har funnet sted her, og prøve å forklare noen av stedsnavnene vi kommer borti på vår vandring. Vi sier med hensikt «prøve å forklare», for ofte er både menigmann og vitenskapen på gyngende grunn når det gjelder navneforskning.

Etter som Malsådalen munner ut ved Volden, starter vi vår vandring her. Vi passerer Nordkleiva og peiler oss inn nordover i retning Høysjøen.

Vi har ikke gått lenge før vi skimter Skjellheia, og dit går første etappe. Selve navnet kommer av *skjel* i betydningen skille, grense. Gamle kart syner at grensa mellom Stiklestad og Vuku sogn gikk her.

Fra vårt utsiktspunkt kan vi nå se østover Malsådalen. Nærmest oss ligger Høysjøen, idag omkranset av et femtitalls hytter. Navnet tyder på en helt annen bruk av området før. Vi kjenner alle til ordet *høy* i betydningen fór, krøttermat. Trolig er opprinnelsen til navnet dette. Men hvordan kan vi forklare det?

For det første kan vi se rester av flere sætervoller her inne. Vest i Skjellheia ligger Varslåttvollen eller Hanivollen som den kalles på folkemunne. Nede ved selve vatnet ligger både Langdalsvollen og Vangstadvollen. Her foregikk det sæterdrift helt fram til krigen. Øst i Botnen, der parkeringsplassen nå er, kalles det Litl-vollen. Det er svært lite som minner om sætervoll der. Beliggenheten, klemte inn mellom Høysjøen og Gråhammen, er helt utypisk. Ingolf Dillan hevder i boka si om sæterbruket i Verdal at sæteren antageligvis hørte Sæter til. Andre mener at stedet har vært krisebopel etter den store

brannen her inne i 1711. Disse restene har vi altså etter forne tiders sæterdrift. Men hvor kommer *høyet* inn i bildet?

Ved siden av hamning drev gårdene med *vollslått*. En avgrenset del av sæterrydningen ble brukt som slåtteland. Oftest stod det ei høybu på vollen for høylagring inntil føret kunne fraktes heim vinters tid.

I tillegg til dette kommer så fjellslåtten eller slettene som vi sier. Og her var det et nokså komplisert system. La oss belyse dette ved et eksempel:

Beiteretten til Vangstadvollen var avgrenset slik: «I syd til Høysjøen, derfra langs Haukåbekken til Bynavollen i vest, og derfra nord til Bredvandet. I øst indesluttet havningen av et høit, utilgjengelig fjeld, kaldet «Hærvolen».

Men, innenfor dette området var det flere gårder som hadde slåtteland. En liste over «Fjellslætter i Wærdalens Thinglaug» fra 1839, viser at Stiklestad østre har betalt 12 sk. årlig i avgift for slått ved Vangstadsæteren i Leks-

dal almenning. Dessuten vet en at Østre-Kluken og Vest-Hellan slo her. Hell-haugen, nord for Vangstadvollen har sikkert navnet sitt fra den tida.

Alt dette tyder på försanking i slikt omfang at Høysjøen kam bære navnet sitt med rette.

Kan vi så påpeke annet aktivitet i området?

Ved siden av fangstgraver ved Langdalsvollen, har vi et annet interessant funn.

For noen år siden ble det funnet slag i Haukåa. Som kjent er dette et avfallsprodukt ved framstilling av jern. I følge tradisjon skulle slagghaugene ligge ved den gamle sæterveien mellom Vangstadvollen og Vangstad. Det er lite tvil om at myrene vest for Haukåa er jernholdige, det forteller den rustbrune fargen på dammer og vass-sig i området. Navnet Raudmyra kan vel også tolkes i den retning.

Vår pause oppe på Skjellheia er over, og vi tar kursen langs vassskillet i retning Hærvola. Fra vår marsjretning kan vi underskrive at fjellet virker «høit og utilgjengelig».

Hærvola sett fra Høysjøen.

(Foto: Odd Kr. Bendiksen).

Navnet Hærvola er ikke helt enkelt å forklare. Dette er i og for seg ikke noe uvanlig i forbindelse med gamle navn. Det gjelder som regel å gi en tolkning som kan være rimelig ut fra beliggenhet, utseende o.l., samtidig som forklaringen ikke må stride mot normal språkutvikling.

I boka «Namn i fjellet» gir Jørn Sandnes en mulig forklaring. Siste ledd i navnet — vola, er et vanlig fjellnavn i Trøndelag. Navnet kommer av det gammelnorske varda — vardu = varde, merke. Det kan også sees i sammenheng med verbet varda som kan oversettes med stenge, vokte, avgrense. Første leddet er imidlertid verre å forklare. Sandnes har antydning at de kan komme av enten gammelnorsk *heri* = hare eller *hær/her* (hærrbust) som er et plantenavn. Det skal visstnok være den planten vi kaller finnskjegg.

Vi har i en annen sammenheng forsøkt en forklaring, som etter vår mening også er rimelig. Hær kan komme av det gammel-norske ordet *hár* = høg. Ordet

bøyes slik: *hår* — *hærri* — *hæstr*. Den forma som da ligger til grunn for første leddet er *hæstr*. Betydningen ville da bli: (den) høgste vola. Hærvola ligger da utvilsomt der som den høgste av de volene den er omkranset av. (Samme forklaring er tidligere foreslått for Hærfossens vedkommende.)

Når vi nærmer oss Hærvola, kan vi se gråhammarane. Sisteledet her, hammar eller hømmår, er ikke avledet av verktøynavnet. Her er det heller tvert imot. Grunnbetydningen av ordet hammar er *stein*.

Opprinnelig har det altså vært brukt om «steinredskap til å banke med». Gråhamrene ligger knaus i knaus fra Høysjøen og nordover. Jordsmonnet er skrint. Bare i dalsenkningene er det grobunn for større skog. Oppe på toppene er det bare en og annen furu som har greidd å krøke seg fast, ellers er det gråe berget.

Det går en trang dal i øst-vest retning gjennom knausrekka. Dalen blir kalla Telefondalen. Mens gruve-vene var i drift, ble det lagt en

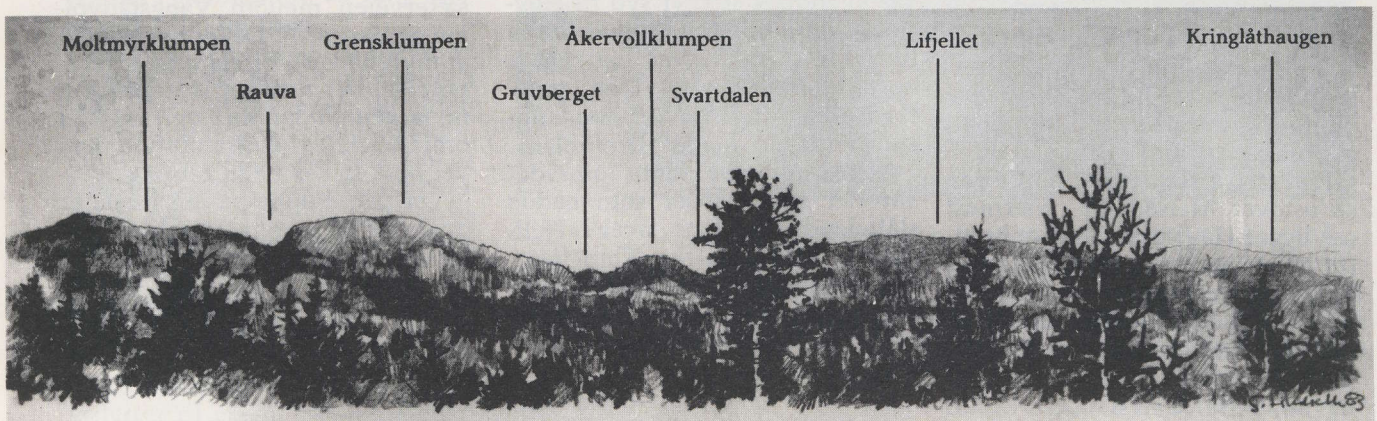
direkte-linje fra Øst-Grunnan til Malså kobberverk, og denne tran-ge passasjen ble bruk som trasé for telefonlinja.

Helt oppe ved foten av Hærvola har vi en fjelltopp som benevnes Sukkertoppen. Med sin pyramideform minner den om denne gamle tids søtsak.

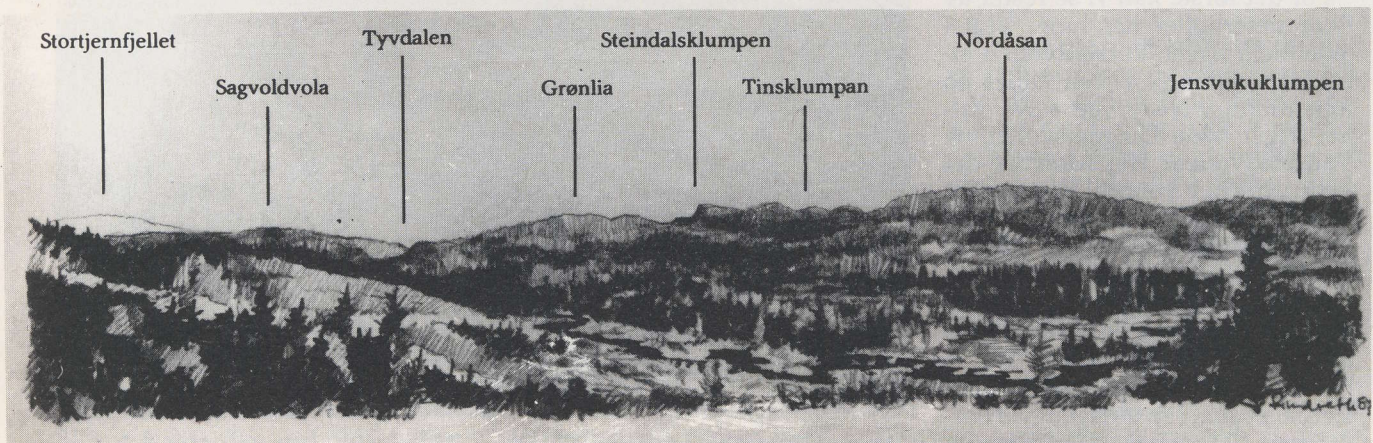
Den siste timen har vi nå beveget oss i et vanskelig terreng, med labyrinter av tverrdaler, knauser og bekker, så det er med en viss lettelse vi klatrer fram på sørsida av Hærvola. Det er fremdeles hindringer i landskapet. Noen av dem såpass alvorlige at de har avfødt stedsnavnet Helvetet. Men vi får trøste oss med at dette helvetet er svært lokalt.

Vi vet ikke hva som gjorde det, men etter at dette stedet var passert, ble forslaget om en kaffe-pause godt mottatt. Her, like ved tregrensa, hadde vi et fabelaktig utsyn over dalen.

På andre sida av dalen låg Klumpene på rekke og rad og dannet en avgrensning mot Skjækerdalen.

Vestre del av «Klumpene» sett fra Tosteigveien

Østre del av «Klumpene» sett fra Tulleråsen

Ordet *klump* er et lavtysk lånord og brukes om en avrundet fjellformasjon, i motsetning til *tind* som betyr fjellspiss. Når en av Klumpene har fått navnet Tinsklumpen, har det utvilsomt sammenheng med at den er nokså bratt.

De fleste navn på disse fjellformasjonene trenger ingen nærmere forklaring, men la oss stanse ved navnet Jensvukkuklumpen. Inne ved foten av denne ligger Jensvukkutjønn. Her har vi antagelig opphavet til navnet. Jensvukku er det gamle navnet Jonsok eller St. Hans. Hva er så sammenhengen mellom ei tjønn og St. Hans? Ei rimelig forklaring er at tjønna p.g.a. sin beliggenhet ikke kunne garanteres isfri før i jonsokleitet, og at fisketuren måtte utsettes til etter St. Hans.

Dette er ett av de mange merkerne som gamle folk tok i naturen. Til sammenligning kan vi ta med et annet, Øst for gården Langdalen bruker det hvert år å dannes ei snøfonn. I følge gammel tradisjon blir ikke Høysjøen isfri før denne fonna er borte. De siste 10 årene har vi ved selvsyn kunnet konstatere at dette holder stikk med en margin på én til to dager!

Vi kan nå se Tyvdalen — og det er et navn som har satt fantasien i sving. Fra gammelt hette det slik: Fra Mokkaakkvollen hadde blitt stjålet forskjellige matvarer, og i denne bratte og utilgjengelige dalen hadde forbryteren kastet fra seg en smørdall o.l. Navnet Tyvdalen skulle fått navnet sitt på den måten. Dette er et eksempel på et vanlig problem. Når den opprinnelige betydning av navnene er gått i glemseboka, forsøker en å finne en «naturlig» forklaring slik at vi kan forstå navnet.

Ved en almeningsforretning i 1787 skrives navnet Tyr-dalen.

På folkemunne sier vi Tjyvda-len. Men hva er en «tjyv»? Ved siden av å være en som stjeler, er det dialekt for et fjellspring, ei bergtå som det er vanskelig å passere. Om vi tenker oss en som skal kjøre nedover dette dalføret, så er det sannelig «tjyver» nok å passere før en er vel nede i hoveddalen.

Men nå er det på tide å dra videre.

Etter at vi har gått et kvarters tid, støter vi plutselig på noen dunger med furuspik. Det var i dette området Jakob Green drev som

tjærebrenner. Av selve mila er det bare et par stokk-ender igjen. Restene kan du finne hvis du parkerer ved grustaket i Gravedalen. Beint opp for dette, ca. 200 m fra veien og ved et lite bekk-sig, stod mila. Jakob ble stående som tjærebrenneren framfor noen annen. Det var flere årsaker til det. Han hadde det som eneste yrke, og han drev dette arbeidet over lengst tid. Dernest hadde han vært i Amerika, og når en i tillegg tar med at han hadde ord på seg for å kunne kurrere visse sykdommer, bidro dette til å forsterke hans navn som tjærebrenner.

På disse fururike rabbene på sørskråningene av Hærvola og østover til Tulleråsen hadde Jakob sitt virkefelt.

Igen er vi kommet til et «vanskelig» navn. For hva kan dette «tuller» være? Hvis åsen hadde hett Tulleråsen, hadde forklaringen vært enkel. *Tall* betyr ganske enkelt furu. Selv om åsen idag stort sett består av gran, bærer digre furustubber vitnesbyrd om annen bevoksning tidligere.

Men nå er problemet at vi sier Tulleråsen. Det samme navnet forekommer også i den før nevnte almeningsforretning.

La oss her, som en liten kuriositet, gjengi hvilken forklaring vi fikk som små:

Det ble fortalt at småkaran holdt til i Øver-Green. En soldat som bodde der, jaget dem derfra ved å hogge sabelen i ytterdøra (sabelhogget kunne senere sees, ble det sagt!) Han kommanderte dem opp til Hærvoltjønn. Da en mann senere skulle dit å fiske, hevnnet de

seg ved å gjøre ham «tullåt». Han kom ikke til sans og samling før nede i Tulleråsen.

Vi nærmer oss de indre delene av Malsådalen. Vi støter til stadighet på stakkstenger, altså er det også her drevet slått. Navne Lille-Langdalsslettet, Lillegårdsslettet og Grunnslettet vitner om en stor slåtteaktivitet. Men også her inne er det godt sommerbeite for bu-skapien, og derfor ble det anlagt sætervoller. På østsida av Sagvoldvola ligger Sagvoldhaugen, en sætervoll som var i bruk i lang tid. Lenger fram hadde vi Skrovesæteren i Tyvdalen og ved foten av Grensklumpen, Grenssætra. Landskapet på sørsida av Malsådalen er mer brattlendt. Dette utgjorde i gamle dager et yndet tilholdssted for bjørn. Gamle bjørnehi finnes like ved Sagvoldhaugen, i Grønli og Grensklumpen. Det førstnevnte er synlig den dag i dag.

Fôret som ble samlet her øst, ble for det meste fraktet fram til bygds vinterstid. Noen av stedsnavnene skriver seg mest sannsynlig fra høyberging. Vi har både Mærratjønn og Vetringen som ligg i den gamle kjøreleia. Vetring betyr årsgammel hest, og det er vel trolig at det er små dyretragedier som ligger til grunn for navnene. Tar vi i tillegg med Fiskeløsningen (fisketomt vann), har vi nevnt de viktigste kildene til Malsåa.

Ved foten av Sagvoldvola finner vi restene etter Malså Kobberverk. I den første perioden kobberverket var i drift (1865–89), ble malmen smeltet på stedet. En stor ovnsruin er bevis for det.

Gammelt bilde fra Malså Kopperverk. Her framgår det at det var to smelteovner. I dag finnes restene etter den til venstre.

Ukjent fotograf.

Resultatet svarte antagelig ikke til forventningene, driften ble nedlagt, og de mange familiene som hadde sitt utkomme her, måtte enten flytte til andre gruvesamfunn, eller finne seg annet arbeid i bygda.

Men ny optimisme gjorde at gruvesamfunnet kom i sving igjen, nye folk søkte atter dalen. Snekkere ble satt i sving og etterhvert kom det opp 18 hus. Her var det ikke bare gruvearbeiderne som skulle innlosjeres, men også de som besørget hestetransporten til Skånes. Nå ble det ikke smeltet på stedet. All hestekjøringa gjorde det nødvendig med en utbedring av veien. I store trekk ble nåværende veitrasé inn gjennom Malsådalen anlagt da.

Men det skulle ikke gå lenge før gruvesamfunnet atter gikk i stå. Driften var ikke regningssvarende — og snart dro siste lass. Brakkene ble revet og solgt — de fleste.

Verket skulle likevel bli åstedet for en tragedie — og det gikk slik til:

Jula 1923 dro en kar ved navn Eleseus Iversen fra Henning. Planen var at han skulle feire julekveld i Tosteigan for deretter å begi seg til Helgådalen.

Eleseus var ingen utpreget fjellkar. Også tidligere hadde det hendt at han hadde «mistet retningen». Den gangen gikk det like ens. Da han kom ned til Høysjøen, rotet han seg for langt sør, og kom bort i det kronglete terrenget innover mot Brennberga. Dagene er korte like før jul, og mørkret gjorde ikke problemene mindre. For lettere å kunne ta seg fram, legger han igjen ryggsekken, skiene og stavene. Sus-myra ble siden myra kalt der dette ble gjenfunnet. Men nå går det på livet løs. Et tydelig bevis på at nå svekkes tankeevnen er at han begynner å ta av klærne. Vottene ble siden funnet oppe ved Svarttjønna. Barhendt og fortumlet vakler han oppover mot Tosteighøgda — og går feil.

Denne vinteren var det kjørevei innover Malså fordi de holdt på å frakte noen demonterte brakker fra verket. Kjøreveien fulgte han nå, kom inn til Malsåverket, fant hus — og gikk inn.

Det ble ikke slått noen alarm. Til tegn på at han hadde kommet fram til bestemmelsesstedet, skulle han sende et medbragt julekort

fra Helgådalen til sin søster i Henning.

Lass Green fant ham da han var inne i Malsådalen for å hente høy på nyåret. Han gikk inn i et av husene for å ete nista si da han fikk se et par føtter som stakk fram unna ei seng.

Senere ble lensmannen tilkalt, og kunne bare bekrefte at mannen var Eleseus Iversen.

Under en fisketur sommeren etter fant Olaf Tosteigan en kortstokk og kortet som skulle vise at Eleseus var kommet vel fram - - -

Vi vender nå nesen vestover og følger veien fra gruvene. Det første stykket av veien er oppfylt av slagg. Etter å ha krysset elva, går ferden langs denne. Her kalles det Sagdalen. Navnet kan skrive seg fra saging av materialer, eller det kan ha sammenheng med navnene Sagvoldhaugen og Sagvoldvola.

Utvilsomt ble skogen her utnyttet også tidligere, det vitner de mange damanleggene om. Hvis vi tar for oss Malsåa, hadde vi slik oppmagasinering av vann både i Fiskløsningen, Holmlitjønna, Lunddammen og Litldammen.

På veien framover passerer vi Holmlisætra, opprinnelig fjellhamning for de tre Holmligårde-

ne. Sætra var for den ene parts vedkommende i drift helt fram til 1945, men de fleste husene er nå forsvunnet, bare kjelskjolet fra den ene sætera står igjen.

Et par kilometer lengre framme kommer vi til Luna. Navnet lun, kommer av logn; stille, rolig, og brukes om stilleflytende vann. Vi forlater veien her ved munningen av Gravedalen. Gråvvådalen er et spennende navn. Jørn Sandnes påpeker at navnet henspiller på dalens form, høye, bratte dalsider så det på mange måter ligner ei grøft.

En annen forklaring kan være at det er gjort ett eller annet gravearbeid her. Kan det stemme? Vi vet at den gamle veileia innover til Verket svingte opp mot Hærvola her. At det i den anledning ble utført gravearbeid er ikke utenkelig. Et annet fenomen er det at flere steder heter Gravedal, og at det sammenfaller med funn av dyregraver. Ett er i alle fall sikkert. Denne trange passasjen måtte egne seg ypperlig som fangststed.

Vi bøyer av fra kjøreveien for å følge Malsåa, og passerer Lunddammen. Det ble bygget dam her så tidlig som i 1905. Men anlegget ble siden flyttet oppover elva og til nåværende leie i 1953.

Parti fra Malså. Som det fremgår av bildet er elvefaret nok så uryddig. (Foto Odd Kr. Bendiksen).

Fra Løfteran. Her ser en tydelig stokkene som ble lagt over fossen.
(Foto: Odd Kr. Bendiksen)

Det er et vanskelig terreng vi har gitt oss i kast med. Hvis det er slik at Verdalselva bærer sitt navn med rette idet en antar at vér kommer av stille, rolig, så må dette også gjelde for Malsåas vedkommen-de. Ordet skriver seg trolig fra det gammelnorske mål = steinete grunn, uryddig elvefar. Her kan vi godt tenke oss at fløterne hadde store problemer, navn som Vrangfossen og Løfteran forteller om dette. En løfter var en platt laget av tømmer. Den ble lagt tvers over elva slik at stokkene ikke skulle kile seg fast i bergskorter og stein. Vannet rant over dette «golvet» og løftet stokkene forbi de verste passasjene. Fremdeles kan vi se restene av de to løfterne i Malsåa.

Omsider kommer vi fram til Tosteigan, en fjellgård i ordets rette betydning. Vi vet at stedet skiftesvis har vært drevet som sæter og huset fastboende. I eldre tider ble

det hogget kvernstein her. Det var strenge krav til en god kvernstein. Steinen måtte være så «seig» at det gikk an å få hull i den. Samtidig måtte den inneholde visse harde partikler som knuste kornet.

Vi tar kjøreveien framover. Ei stor myr bærer navnet Merkesmyra. «Merket» det her er snakk om er grensa for beiteretten mellom gårdene Sæter og Tosteigan.

Det ligger et berg helt i veiskillet mellom Malsådalsveien og Tosteig-veien. Den knausen kalles Eltn-berget. Navnet kommer av verbet *å elte*, = å legge igjen.

Vi vet at det ble utlagt åtesakser i dette området. Andre hevder at steder ble benyttet for å legge ut salt til krøttera.

Når vi nå tar Malsådalen framover, har vi Rønningsåsen på vestre og Brennberga på høyre side. Det er to relativt enkle navn. «Rønning» — kommer sikkert av

verbet *å rydde*, og henspiller på et eller annet forsøk på nybygging i dette området. Men spor av slik aktivitet finnes ikke. Brennberga har mest sannsynlig vært åsted for en brann. Det relativt høye malm-innholdet i fjellet i Malsådalen har gjennom tidene ført til mange lynnedslag.

Følger vi veien, kommer vi nå ned på Djupmyra. På kanten rett sør for denne myra, ligger et lite område som lokalkjente folk kaller Jalmyra (tykk l). Oddrun Bengtsson forteller at her var det bygd en innhegning som gjæterne kunne drive krøttera inn i for å få seg en velfortjent pause.

Helt i vestkant av Rønningsåsen har vi et veistykke kalt Ludvig-veien. Navnet stammer fra Ludvig Langdal som drev tømmerkjøring her.

Det å oppkalle en veibit eller et hogstfelt etter en person, har tradisjon. I Malsådalen er det flere eksempler. Oppe i Gråhamrene har vi Tørris-hogget (Tørris Langdal). På Flåa, øst for Tosteigan, ligger Johanneshaugen (Johannes Nonset). Ei slåttemyr ved nedkjøringa til Høysjøen kalles Jakobslåtten fordi Jakob Langdal drev slått der. At slik navngiing fremdeles eksisterer beviser det faktum at rett øst for Sæterstjønna finner vi Sundli-høgda, oppkalt etter bilfører Sundli som la ned bilen sin her. Det er ikke alle forunt å få navnet i geografien om enn bare på folkemunne!

Vi er nå kommet fram på Langmyra. Sør for oss strekker det seg et høydedrag som kalles Spongåsen. Den gamle kløvjeveien gikk over denne åsryggen. «Et spong» betyr stort sett det samme som ei kavelbru. Sponget bestod helst av tre-fire avkvista tre som var lagt ned i myra for å lette omfarten både for folk og buskap.

Og vel framme ved Sæter passer det å avslutte vår rundtur i Malsådalen.

Kilder:

«Seterdrift i Verdal»
av Ingolf Dillan.

«Namn i fjellet»

Brev fra Jørn Sandnes.

Brev fra Nils Hallan.

Samtale med Oddrun

Bengtsson.

Samtale med Johs. H. Nessemø.

Samtale med John Tosteigan.

Hvor vandret forfedrene?

Innledning av Svein Haugan

I de siste par tiår har vi opplevd en stor og gledelig interesse for lokalhistorie. Det er vel så at også denne interessen går i bølger, og en skal ikke så langt tilbake i etterkrigstiden for å finne en annen holdning, da de som hadde lokalhistorie som hobby, ble betraktet som noen raringer som tiden hadde stoppet for. Senere har «opinionen» snudd, og flere er i dag klar over at det ikke nytter å planlegge fremtiden med noe særlig hell, uten å kjenne de historiske begivenheter, og hva beslutningene som ble tatt i eldre tider førte til.

Interessen for lokalhistorie deler seg i mange felter. Noen synes slektforskning er interessant, andre liker krig og nødsår, atter andre generell levemåte osv. osv. I de siste har interessen for eldre stier og veger også dukket opp igjen. Vegvesenets restaurering og opprustning av den gamle Kong Carl Johans veg er et eksempel på at interessen er levende. Det er opp gjennom årene stilt mange spørsmål vedrørende gamle ferdselsveger. Ja hvor vandret forfedrene når de forflyttet seg bygdemellom og over landegrensene? Her som i all annen historie blir det mange uvisse faktorer. Men det er skrevet mye om emnet, både generelt, og spesielt for forskjellige distrikter. Ett er sikkert, ganske tidlig ble bønder og bumenn pålagt plikter med å holde vegene farbare. Disse plikter — som stort sett gikk ut på å rydde vekk trær og busker, velte vekk steiner osv. — er lovfestet blant annet i Frostatingsloven. (Samlet og nedskrevet fra det 11. til det 13. århundre) Av dette kan vi slutte at fremkommelige veger var viktig også i denne tid, selv om begrepet «veg» nok hadde et annet og spinklere innhold. På mange måter har Verdal vært heldig på det lokalhistoriske området. Tidlig hadde bygda hatt mange interes-

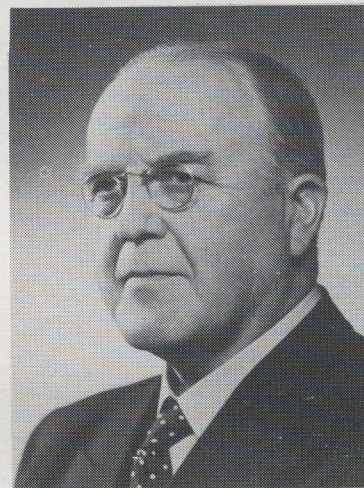
serte og dyktige mennesker som tok vare på tradisjonene. Mange har etterlatt seg betydningsfulle artikler og større arbeider vi i dag kan øse kunnskap av. Dette gjelder såvel fagfolk som amatører.

Også innen generen veger og stier i eldre tider, er det slik. Ved Det Kongelige Norske Videnskabers Selskabs Museum i Trondheim, finnes det et manuskript som bærer tittelen «Gamle Stier og Kløvjeveier i Verdal». Forfatteren av manuskriptet er ingen ringere enn lensmann Jon Suul.

Jon Suul var hele sitt liv levende interessert i historie og lokalhistorie. Han tilegnet seg gode kunnskaper innen emnet, hadde god kontakt med eldre mennesker som holdt tradisjonen vedlike, og hadde således et godt fundament å bygge på når han forfattet sine mange artikler og større arbeider. Særlig var han en aktiv forfatter i Verdals Historielags årbøker. Det var ikke så rart at Jon Suul først og fremst viste interesse for de rikshistoriske hendelser som foregikk i Inn-dalen og Sul. Han var født i grenda, og kunne med litt tøyelighet regne sine aner i Sul langt tilbake mot Torgeir Flekk. Interessen for gamle stier og veger faller som en naturlig del av disse begivenheter.

Jon Suuls manuskript er udatert, men «Videnskapsselskapet» har med penn tilført «Verdal 1932». Nedenfor skal vi ta med innledningen fra manuskriptet, samt avsnitt C, beskrivelsen av vegen Kall-Grønnlia- Helgådal- Sjøbygda, samt kildehenvisningen bakerst i manuskriptet.

Innholdet i Suuls arbeide vidner om en enestående innsikt i bygdas ferdselsårer i eldre tid. Det kunne ha vært fristende å supplere med enkelte nyere opplysninger, men det ville være rene helligbrøden. Så vi sier bare god tur på ferden.

Jon Marius Suul, 1884-1961. Underoffiser og lensmann i Verdal fra 1938 til 1955. Begavet kunstner med treskjærerarbeider, blant annet døpefont i Vuku kirke. Fra tidlig ungdom interessert i historie, og få kjente bygdas historie og tradisjoner som ham. For assistanse og historisk forskning fikk han i 1948 Det Kongelige Norske Videnskabers Selskabs minnejetong i sølv i belønning for sitt arbeide. Jon Suul gjorde innsats på mange felter innen kulturlivet i Verdal, og det var også han som tok opptakten til sagaspelet «Føre slaget», som etter hvert har utviklet seg til «Spellet om heilag Olav», slik vi kjenner det i dag. Jon Suul forfattet mange verdifulle artikler med lokalhistorisk tilsnitt, flere av dem trykket i Verdal Historielags årbøker. Jon Suul var blant annet dekorert med Kongens fortjenestemedalje i gull.

S.H.

Stier og kløvjeveier

Av løytnant Jon Suul

Våre gamle forfedre gikk ikke etter byggede veier men der dan-
net sig *stier* der de stadig gikk.

De kløvjet sitt gods på kløv-hest og der dannet sig *kløvjeveier*, som også var rideveier. Over myrer og sumper la de risbruer, kavlbuer eller steinbruer.

De kjørte om vinteren med slede benveis over tilfrossede myrer og vatn, og der var *vinterveiene*.

Som fjellvante folk undgikk de elver og ulende og søkte derfor høidedragene, hvor bekkene var små og snaufjellet, hvor dertil sneen drev av, så der var lettest å fare.

Over elver vadet de på *vadesteder*, eller gikk på primitive *bruer*. Ved større elver var *ferjesteder*, hvor «eikja» var båt, og «flåttån» var ferje.¹⁾

1) Slike eldgamle ferjesteder minnes ennu bl.a. i gårdsnavn som Ekle, som er et opprinnelig ? d.v.s. et med en åpning — et ledd — forsynt innelukke, hvor der ligger en eikje. (Kon. Th. Petersen).

Professor Yngvar Nielsen beretter: at allerede ved den historiske tids begynnelse tales her i Norge dog om *hovedveier*, og *turveier* som dog var primitive veier (omtrent som nutidens skogs- eller tommerveier. J.S.)

En hovedgate førte langs etter bygden eller mellom landsdelene. Den skulle være så bred som et spyd var langt (spyddet var da så langt at en rytter kunde nå med tommelfingeren op til falen når skaftenden stod mot jorden). Senere blev bredden 8 alen. Kongens ombudsmenn holdt besiktigelse over hovedveiene, ved at en av bønderne opnevnt mann red midt i veien med et 8 alen langt spyd lagt over hesteryggen og med vidjehanker hengende på spyddets begge ender. Tok vidjehankene fast i et tre måtte bøndene bøte ifølge datidens lov.¹⁾

1) Frostatingsloven bestemte at folkene i hvert fylke en gang i året

skulde utføre veiarbeide der hvor det var mest nødvendig i hvert skibrede, videre at folkene i herredet skulde bygge bruer over alle tverrelver. Det sies at denne forpliktelsen var kommet istedetfor den eldre bestemmelse om frigivelse av treller. Påbudet om veiarbeide er optatt i erkebiskop Jons kristenrett, om veivesenet er der i den nyere landlov 5 kapitler, (landsleiebollen).

Gulatingsloven bestemte bl.a. at alle hovedveier skal bibeholdes der hvor de hadde ligget fra gammel tid.

Kristian IV's lovbok fra 1604 inneholder her i landsleiebollen de samme bestemmelser som i Magnus Lagabøters landlov. Endog baugreiden er beholdt.

Disse eldste stier og kløvjeveier, særlig i øvre del av Verdal, vil jeg nu skrive om, men de er for det meste glemt og gjemt. Hvad jeg kan berette har jeg, dels fra mine fedre i Suul i flere ledd, og andre gamle folk i bygda, som har hørt derom fra sine fedre, dels har jeg vært med og lett og funnet kløvjeveiene igjen. Så har vi også historiske beretninger og gamle kart til hjelp.

Kløvjeveiene gjennom Verdal er eldgamle. De har vært brukt fra de eldste tider til ut 1700-tallene. — Her har stimennene gått og gjort veiene utrygg. Her har hærmenne gått i flokk og hærtog. Her har langfarende folkeslag dradd i Folkevandringstiden, her har farmenn og markedsfolk faret med sine varer og hester. Her har bygdefolket faret, tilfods og tilhest, i helg og yrke.

Over Kjølén måtte de langfaren-
de og her var overgangen lettest mellom Jemtland og Trøndelagen. Her var stadig ferdsel til den første av de tre mellemløksveier blev bygget 1798-1800.

Langs «farmannsveien» over Kjølén har folk fra gammel tid på

levelige steder ryddet og bygget og her ligger de såkalte «stuguan» (Sulstuggu, Skalstugan, Medstugan, Stalltjærnstugan) og enkelte andre gårder, hvor de veifarende kunde få herberge og ledsagelse over fjellet, og her ligger også mange setervoller.

Disse «stugguan» har utvilsomt i sin tid vært såkalte «sålhus» eller «Sælehus» (av sjel), som i meget tidlig tid, iallfall allerede i Midde-
laldren blev opprettet som herberger for ferdesfolk langs de viktigste hovedveier (og pilegrimsveier). Senere kaltes disse hus «sålustofa», hvorav «stuggu» må være kommet. (Th. Petersen).¹⁾

1) Den eldre Gulatingslov bestemte:

«Til sælehusenes bruk har alle like rett. Nu er det vel, om alle kan være inne med deres saker. Men kan ikke dette skje for trengselens skyld, skal de bære sakene ut. Da er det vel, om de har rum selv, og de skal alle være inne, hvis enhver av dem kan få rum til å sitte. Har noen vært der tre netter uten nødvendighet, skal de gå ut, eller de skal ved lodtrekning la en mann gå ut. Da er det vel om dem som loddet treffer går ut ellers felles han til å bøte «ranbaug» (ransbot) og man skal betale full mannsbot for den, som har rett til å være inne, om de dør ute. Hvis folk holder til i sælehus, og det brenner op, da innstår alle de som var derinne for huset».

C. Kall-Grønalia-Helgådalen

I en gammel Jämtlands beskrivelse skal være berettet om en vei fra 1500-tallet (?) og som er benevnt for en «stråkvåg» fra Kolåsen gjennom Rutsdalen om Strådalen og videre sør for Veresvatnet fremover ' Grønalia'¹⁾ hvor der skal ha vært bositter.

1) Grønalia (sydvest for Vera, sør for sørenden av Djupdalen) er omkring 1800-tallet visstnok benevnt som Fagerlia, og der finnes merke-
de steiner.

Dette må være den samme vei som er avtegnet på løytnant Klüvers kart av 1822:

Øst for Åsingen, om «Flåttåkjønna», over Årvilldalen til Sør-Veresvassdalen (herfra gren til Nord-Innsvollen, se foran), videre om Svartkjønna, sørom Djupdals-høgda — Fagerlia, (underveis tre avstikkere nemlig til Sør-Vera, Tronsmoen og Storlunet), over «Djupdalsbekkjen» og «Rotbrekka», over Brumyra sørfor «Sjulseterdalskjønna», op nordsiden av «Sjulseterdalen» og over «Vergåsan», Søråsan sør for «Såggåmyran», ned Finnkjerringbakken og over «Finnkjerringbekkjen» og videre (langs nuværende vei) ned til elva over denne ved Brattåslunet, om Brattåsen, Ottermoen, over Kleppmoen, Kleppen, om «Ilbergje», over «Vål'n» frem til Helgåsen.

En annen veigren, som er kommet lengre sør på fjellet og skal være brukt av svensker (krigsfolk?) er østfra over Fisklønningstrakten kommet: over «Lauvhaugen» og «Svenskbruhøle» og nedover Buåsen, om Snekkermoen frem til elva ved Julnesset, videre over elva og inn på den før nevnte vei ved «Ilbergje».

(Tvervei): Fra Julnesset gikk en tvervei til Suul (Fersdalen) — Meråker): langs nordsiden av Juldøla til «fremmer» Juldals seter, opover «Lisl-Juldalen», øst om Kvelnsjøen i Kvelnsjølien, langs vestsiden av Drivsjøfjellet, nedover Vestgardsseterdalen, øst for «Lislåa» og fram til Suul.

Vi forsetter Helgådalsveien fra Helgåsen, over Helgåsskogen: nemlig over Lang-brua, Djupdalen, «Brumyra» frem til Skjækermoen. Fra Skjækermoen gikk veien ned «Nordmarkja», over Skjækra på vadestedet «Selen» og videre op «Kjørdalen», «Nermarkja», «Østerbakkan» frem til Åkran og etter Åkerdalen til Åkervollen. (her er et gammelt veidele).

Vi tar først benveien over fjellet nemlig: over Vesterdalen (Svartdalen), langs Brandåsen og sørsiden Lifjellet, over «Gjeitmyra», «Saumyra» og «Småmyran» frem til Gren ved Malsåa (gamle kavlbuer og gravninger i bakken tyder på at veien her er adskillig brukt).

Vi tar dernæst veien langs dalen fra Åkervollen og over Vesterda-

len (Svartdalen), langs Brandåsen og over «Fåmyra» (kavlbru i nordkanten), nordfor Brandmoen, over Åsmoen (gravhauger) frem til Haugen (hvor husene i gammel tid lå lenger vest).

Herfra har muligens, når elva har hindret ferdseilen i dalen, vei gått over: 1. Bjønnhøle — Ørtøyhaugen — Elneskammen. 2. Kulslimarka — langs sørsiden av Lia-kammen — Brækkhøle. 3. Lifjellet — Lauvåsen — Nonset.

Den viktigste vei har fortsatt fra Haugen ned langs Ørtøybakkan om Ørtøysveet, over «Pyntbakken» og «Nesjan», når ikke elven har vært hindrende, frem til Austbrekka og op denne til Elnes.

Her lå i sin tid Elnes-skansen og på Tyveberget har vært «våttå» (varde).

Fra Elnes har en vei — visstnok den eldste, eller også i en tid når elva har gått inn til Vollaberget, eller også jordras fra Leirset har hindret annen vei — gått nordover ved Kulsliberget, om Nonset og videre om «Simengjale» (nedlagt plass), gjennom «Skotrøa» til Gren, hvor den kom sammen med førstnevnte benvei. Videre gikk den vest over Malsåa på vadested nedenfor «Grenfossan» (hvor der også før har vært bru), og veien fortsatte videre i «Nordkleiva» («Lislkongrikje» som det også tildels er kalt), over «Stor-långdalen» som i gammel tid lå på Langåkeren øst for Sagvollen, og om Sagvollen frem til Varslåtten (her ligger gravhauger ved veien).

Når «Stor-långdalen» blev flyttet i 1834 blev veien lagt om der gården nu ligger og nedover «Långdalsbakkan», om Leirhagen og over «Sjettreinna» oppå fossen (bru), og videre rett opp «Kølstadkløiva» om Kolstad nordre og ned til den nedre vei (Volden-Byna). Fra Varslåtten gikk veien sørover «Skjettrenna» og over «Kolstadskalet» eller «Åsaskalet» og om plassen Kolstadåsen og «Bokkhåmmår'n» (kavlbru i en myr), om plassen Branden og videre vestover om Stamnen og ovenfor Reitan frem til Holmligårdene. Videre har denne gamle vei fortsatt vestover sør om «Jämtplassen» (gjennom et stort gravfelt) og i nordsia av Svartåshaugen, et stykke langs Ulvilla, om Rønningen og over Ulvilla ved «Piparfossen» fram til Vangstad.

Fra Skjækermoen har en yngre vei — etter at bru blev bygget ute på Skjækerfossen — gått derover og ned om «Åkereingje», over «Bjartmoan», om Bjartan og «Råkja» og over «Kvennhusbekkjen» (nedfor nuværende vei) og videre langs elva om «Ørtøia» over «Pyntbakken» og «Nesjan» op «Austbrækka» til Elnes øvre.

Fra Elnes vest nedover Kulslia mot Volden og videre om Kolstad, Byna, Haugen og derfra op «Haugguttu», om Flyan til Holmligårdene. Men derfra nedover Holmlibrekka frem til Ulvilla, og videre langs elva om Grunnnan og Ferjebjerget (Holmen ferjested) hvor vei fra søndre ådal kom til. (Se foran). Videre har antagelig denne vei gått efter flatdalen — omtrent som nu — om Vuku kirke og Auskin nedlagte kirke, Lundeskin, 1) Stuskin-gårdene og antagelig opover «Mønnen» og frem til Leirådalen ved Reppe.

1) Ved Lundskin er også bl.a. funnet en «beltestein» fra folkevandringstiden.

Vangstad — har dette vært et hendsk offersted?

(Sml. prof. Scheteligs uttydning av gårdsnavn med «vang»). (Tvervei): fra Ulvilla til Leksdalen har gått vei over Vangstadskogen, «Vasshælsen», Tangen, Kjesbua, Høgåsen, Svartåsen, Langmyran, Setran i Marken, Nyenget frem til Lund.

Fra Vangstad vestover har den eldste vei fortsatt over Hjellangårdene og antagelig om «Jo-svee» «Hårrå-svee», nord for «Råddåen», og Helsetbakken frem til Bjørgan.

(Tvervei) Fra Bjørgan over Bjørgmarka, Leiråa og over Skoro-vemarken og «Åsamarkja» om vestre ende av Svartåsen, om «Har-moan», øst for Lian, over Nastadmyra, «Karmhusmarkja» frem til Lund. (Vistnok vintervei).

Utrasene i Leirådalen har i sin tid revet bort de eldste veier som muligens har gått fra Bjørgan over Stinne mot Fåren eller også fra Bjørgan ned om Halset mot Reppe, og der kommet sammen med vei østfra Vukusetta som før nevnt.

En tid efter rasene i Lerådalen må vel veien ha gått nordom dalen og antagelig gjennom «Fåraskalet» frem mot Fåren. Fra Reppe langs «Klokkhusbergje» er også synlig

Her ser Reidar Prestmo, Håvard Elnes og Jan Sjømæling på inskripsjonene på «Grønlisteinen».

«Korsåker'n» (navnet er etter gammelt «fjerding-kors» ved veien), Hegdalen, om «Turrushaugan», over Tokstaddalen, om Tokstad og Græset til Leklemslia (gammel nedlagt gård), og videre nedover «Halla» imot Leklemsvatnet, forbi dette ved utløpet, over Tydalsvollen og videre op åsen i østkanten av «Kløivmyra» til «Solem'en» (gammel nedlagt gård) på Røra. Videre gikk veien Nordover mot Vådalen.¹⁾

1) Ved veien ligger gammel bygdeborg «Klingerhaugen» ved Vådals-aunet.

2. Fra Hus'-lia til Sjøbygda har veien antagelig fortsatt om Skjærset, over «Brei-guttu» (nu Rognan og Haugen) fremover Fleskhus mot Trones («Nord-skagje').» (I «Trones-Skognåm» nordenfor «Sognbergje'» er funnet gamle kavlbruer).

Ved «Breiguttu» har antagelig vært et veidele idet en veigren nordover om Leklem antagelig har gått over «Kjellgjale'» (kavlbru?) og om Leklem (lå før lenger øst) oppgjennom Vassdalen og inn på før nevnte vei på Tydalsvollen. En annen veigren fra Leklem gikk op Stordalen til Græset (antagelig bare gårdsvei).

Fra Sjøbygda (Fleskhus eller «Breiguttu») har også gammel vei gått ved sjøen over «Björgja», nemlig om «Hundsprangje'» og «Flåttåvikja»¹⁾, over «Korsbergja», sti (ovenfor der jernbanen går nu) frem til Salberg. En yngre gikk hvor jernbanen nu går frem til Koa-aunet. (Kløvbar).

1) «Hundesprangje» skal ifølge

sagnet ha sitt navn etter Tore Hunds landstigning i 1030.

«Flåttåvikja» skal ifølge sagnet ha sitt navn etter at bondehærens skipe lå der. (1030).

Vinterveien fra Helgådalen kom østfra om «Stammen» over «Kluksmyran», Kjesbuvatnet, Hegremyran, Leksdalsvatnet, Vist, Landstadmyr, nord for Nord-Minsås, Hestegreia mot Sjøbygda. En gren gikk fra Leksdalsvatnet over Leinsmyran mot Verdalsøra.

Kilder

(som er undersøkt og delvis benyttet)

1. Folketradisjonen
2. Lendet (delvis undersøkt)
3. «Faste forlevninger og oldsaksfunn i N.T. amt», av K. Rygh
4. «Nordre Trondhjems amt beskrivelse», av A. Helland
5. «Gamle veier», av Th. Petersen
6. Snorre Sturlasons kongesagaer
7. «Våre Fædres Liv», av Nordahl Rolfsen
8. Norges Krigshistorie, av t. Høyer
9. Optegnelser fra 1718, av presten Collin
10. Armfeldts karoliner, av Gustaf Petri
11. Trondhjemske Blandinger.
12. Kart over Trondhjems stift
13. Kart over endel av øvre Verdal, av L. D. Klöver.
14. Kart over Værdalens gods, av L.D. Klöver, 1828
15. Kroki over endel av Suultrakten, av Haffner, 1861
16. Rektangelkartene

Fotballjubileum

Til sommeren kan det feires et spesielt jubileum i Helgådalen. Da er det nemlig 50 år siden den første fotballen kom til bygda. Det var tre guttunger i 10-årsalderen, Einar, Karl og Magner Nessemø, som drev og sparket fotball på veien ved Lilleengsmelen. Fotballen de brukte var en tung, hjemmesydd lærvball,

I den tid var det en grind over veien der, og selv om det var lite trafikk den gang, var slike grinder til stor forargelse for de bilister som kom. Denne dagen kom doktor Wold på sykebesøk oppover dalen. Han stanset ved grinden og gikk ut for å åpne den. Samtidig kom lærvballen fykende fremfor føttene på doktoren. Han gav den et spark så den føk av veien, åpnet grinden og satte seg i bilen og kjørte igjennom. Ungene var behjelpelig med å lukke grinden.

Noen dager senere kom fylkesbussen, med John Fikse ved rattet, humpende oppover dalen. Han stanset ved Lilleengsmelen, gikk inn i huset og overleverte en pakke fra doktor Wold. Det viste seg at pakken inneholdt en flunkende ny fotball av skikkelig kvalitet.

Dette var i 1934 og skal etter sigende være den første fotballen som kom til Helgådalen.

Lasse Johnson.

Prisforskjell

En nordmann reiste til Amerika for å tjene penger. Han var der i noen år, så kom han igjen. Han tok inn på et hotell i Trondheim. Som de fleste norskamerikanere var han glad i øl. Ved øldrikking blir det mye vannlevering, og han måtte lade vannet titt og ofte. En dag han var ute og promenerte i gata, vart han nødt til å lade vannet der han stod. Da kom en konstabel og klappa han på aksla og sa: «Dette er straffbart, og du har å betale kr. 10 på stående fot.» «Ja vel», sa norskamerikaneren og tok opp en tier og en femmer. «Du får ta dette her da, for jeg gjorde det tørre lenger ni gata.»

J. R.

«Simenjale»

Eller ein husmanns liv og lagnad

Av Reidar Prestmo

Simon Jonsen Blokkon var det navn han var kjent under. Fødd på plassen Blokko under Ner-Green i 1798 av foreldre Golaug Simonsdotter og Jon Jonsen som da var humanns-folk på plassen. Blokko er ein gamal husmannsplass. År 1707 døyde Tor Blokko, husmann ved «Græn». Det er ikkje mange opplysningar ein finn om husmanns-folk i frå denne tida. I tillegg til tradisjons-stoff kan ein finne noko i kirkebøker og folketellingar.

I 1801 er Simon heime på Blokko i lag med foreldra og søstra Johanna, som var født i 1791. Johanna vart gift med Johannes Pederesen. De to vart husmanns-folk på plassen Helmomoen.

I 1820 gifter Simon seg med «pi-ge» Ingeborg Jonsdatter Lille Langdal født ca. 1798. (Aneus Helmo sa ein gong til meg at ho ætta i frå Selbu). Etter som borna kjem, kan ein viss grad fylje huslyden i flytting i frå plass til plass.

1. Jon fødd i 1820 på Blokko. Han blir i 1843 husmann på plassen Olderhaugen, under garden Vik i Brønnøy kommune.

2. Johannes fødd i 1821 på Blokko, døyde same stad i 1822.

3. Gunnhild fødd i 1823 på Lille-Langdal, død på Aksnes i 1833.

4. Kristen fødd 16/1-1827 på Hågåa under Volden. (Kristen Sagvold).

5. Karoline fødd 1829 på Hallemsvald. I 1865 og 1875 er ho på Strinda, ugift.

I 1833 er Simon på Aksnes. Der

mister han kort tid både kona og dotra Gunhild. Alt tyder på at Simon har flytta tilbake til Blokko og blitt husmann der.

I 1944 gifter Simon seg på nytt med enke Ingeborg Jakobsdotter Holmlivald. (Auskin og Ner-Holms ætta).

I kyrkjeboka har ho fåttnavnet Ola?. Furer Helmo fortalde meg i 1942-43, at ho som jente gikk under navnet, Ingeborg i Prestegården. Der ho voks opp hos moster av mor si.

Ingeborg og Simon fikk tre born.

1. Ingeborg fødd på Blokko i 1845.

Gift Nilson på Kolåsnesset i Kall.

2. Andreas fødd på Blokko i 1847.

Andreas Simonsen Jermstad.

3. Gunhild fødd på Blokko i 1850.

Gunnhild Stubbe.

Seinare er det lite å finne om Simon og kona. Mor fortalde om eit rim som borna rundt Blokko hadde laga. Nu minnes eg berre eit bruddstykke: «En Simen Blokkon med høl i hokkon o.s.v.» Jon Tosteigan fortalde meg at han hadde høyrte fortald at Simon m.a. hadde dreve med tjurubrenning og korgfletting. Frå ei slik tjurumil hadde Simon bære fram tjuru i eit kvarter. Men gubben hadde dotti og sli tjuru ut over «vøynmøyls-trøya» si. Trøya vart nok godt impregnert, for ho hadde vore i bruk i mange år etterpå.

Eg har to forskjellige fortellinger om årsaken til at Ingeborg og Simon måtte bort frå Blokko. Den eine går ut på at Simon vart sjuk,

og ikkje klarte sine forpliktelser som husmann.

Men Jon Tosteigan fortel at Simon på ein eller annan måte hadde komme i unåde hos Verdalsgodset, og slik måtte dei reise i frå Blokko. Øst for Blokko eit stykke, hadde Ner-Gren eit lite tømra sommerfjøs som Ingeborg og Simon fekk overta. Fjøset var i bra stand og med hjelp av naboer og slekt vart fjøset omgjort til «villå». Det er sagt at dei fekk det bra der.

Sofie Bendiksen fortalde ein liten soge-stubb som Anne Marta Vangstadhaug skal ha fortald.

«Som fjorten-års veikj skulle ho ein varm sommar sundag gå til Ner-Gren med ei geit, som skulle til Grens-setra. Anne-Marta var ikkje kjendt på vegen. Ho var først inne på Leirset og spurde veg. Her vart ho vist vegen til Blokko.

Ved Blokko møtte ho Mikal Klukken, som viste henne vegen vidare mot Ner-Gren. Men på ein eller anna måte gikk ho feil og endte hos Ingeborg og Simon på Simenjale. «Der satt Simon og song og heldt husandakt. I kvit skjorte. I ei rein stove og eit kvitskura bord, med bar på golvet.» Anne Marta sa vidare at Simon var ein bra kar, ikkje drakk han og ikkje bantes han.

Ein veit ikkje når de to kom til Simenjale, men de flytta derifrå i 1868. Sikkert på grunn av sjukdom. Simon vart plassert i Langdalslæge og vart legdslem i ca. 3 år. 28 april 1871 har Verdalens

Fattigkommisjon møte og gjer m.a. dette vedtaket:

«Det overdrages Fattigkommisær John Thoresen Kulslien efter i Vidnes Overvær, at have tilspurgt Christen Simonsen Sagvolden om han vil forsørge sin Fader Simon Grensvald, og i Tilfelde af at han dertil er uvillig, da at besørge bemeldte Simon Grensvald snarest muligt bortsat for Fattigkasens Regning til Forpleining og Beklædning imot Refusion af forvoldte Omkostninger dermed af Sønnen Christen Simonsen.

Naar Simon Grensvald eller Blokkø, fratræder Langdalslægedet, intredet i hans Sted — Andor Mikkelsen Skavhaug».

Om Andor vart legdslemm, så vart det berre ei kort tid da han døyde allerede same år, på Byna. Den siste som var i Langdalslegde var Jonas Elnesvald død 1892.

Ja, slik var ordningen for bare 100 år sidan. Simon vart hos sonen i ca. 4 år. Han døyde i fjøset på Seter 8 februar 1875. I kyrkjeboka står det Enkemann og Fattiglem. Det er sagt, at det at faren døyde i fjøset, vart eit ømt punkt hos Kristen seinere. Kristen var til vanleg ein fåmælt kar. men i godt lag når Tørris Langdal og Kristen prøvde og målbinde kvarandre. Da skulle Tørris berre ha ei råd til slutt. Det var desse orda: «Gud bere oss Kristen, enn den natta faren din døyde i fjøsi». Da er sagt at Kristen vart still.

Det er lite og finne av skriftlege kilder om skikken med å plassere legdslemmer, tjenere og andre i fjøs og stall. Skikken gikk ut for 100 år sidan. Kanskje var det som med Kristen, at folk ikkje ønskte og snakke om dette. Legdslemmer var som oftes sjuke og hjelpelause og var nok i de aller fleste tilfeller lite velkomne, på sin runde rundt i legda. Fjøs og stall var nok i de fleste tilfeller soveplassen deres. Vi i dag synes det måtte være ein fæl skikk.

Elise Leirset sa i ein samtale for ikkje så lenge siden at kanskje var ikkje skikken så fæl som vi i dag meiner. Når ein gamal krok av eit legdslem kom til gards, var det nok betre å bli plassert i eit lunt fjøs, enn på eit kaldt loft der kanskje snøen dreiv inn.

Ja, kanskje var det ikkje så dumt med ein slik soveplass, når ein veit korleis husa var den gongen.

På tomte etter «Simenjale».

Fra venstre: Sverre Kolstad, Idar Elnes, Reidar Prestmo, Håvard Elnes, Ivar Leirset.

For dei som ikkje måtte vere lokal-kjente, så låg Simenjale ved den gamle Helgådalsvegen, på sørsida i grensa i millom Verdalsbruket og Gren.

Lensmann Suul nevner plassen i sitt manuskript: «Gamle stier og kløyveveger i Verdal». Eg siterer: «Fra Elnes har en vei — vistnok den eldste, eller også når ras fra Leirset, eller når elva har gått inn til Vollaberget, har hindret annen vei — gått nordover ved Kulsliberget, om Nonset og videre om Simenjale (nedl.husmannsplass), gjennom Skotrøa til Gren» Noko forkortet av meg, så gikk vegen over Malsåa på vadestedet nedenfor Grensfossan, forbi Stor-Langdal og Sagvolden. Så ned til Sketrenna. Opp Kolstadskaret eller Åsaskaret, forbi plassen Kolstdåsen og vestover Bokkhåmmåren mot Branden o.s.v.

Ei anna veglei som og vart litt nytta, gikk lengre vest over Skjetrenna opp Bynaskaret og kom inn på same vegleia.

Jon Tosteigan fortel at så seint som når Elen og Håkon Trøbak giftet seg i 1915 kjørde «brufala»

over Bynaskaret på grunn av holke på den rette vegen.

I dag er det skogen som rår på Simenjale. Ingen ting minner om at det her var «buplass» ein gong. Sjøl den gamle Helgådalsvegen er vanskelig å finne for anna enn lokalkjente folk.

Legdsordningen

Heilt i frå Magnus Lagabøters landslov av 1274, har våre bygder vore inndelt i legder. Denne form for sosial omsorg var meir og mindre i bruk fram til år 1900.

Nye fattig-lover kom i årenes løp, men legds-systemet var seiglivet. Det var først ved Lov om Fattigvæsenet av 19 mai 1900 at legdsordningen vart opphevet.

Mange protokoller om fattigvæsenet i Verdal finnes i dag i Verdal kommunes arkiv, men mange finnes og utover i bygda. Det gjev mange interessante opplysninger, men de fleste er meir enn sørgelige sett med våre dagers syn på sosial omsorg.

R.P.

«Stamfaren vores skal ha komme over grensa i ein skinnsekk»

Slik fortel Ivar og Magne Klukan at de har hørt folk har fortalt. Dette er ikkje mykje opplysninger. Men verdifullt nok, når ein leiter etter «røtter». Da er det godt å få forbindelse med slektsforskere aust om grensa, og få vite kva dei har funne ut. Da kan «bite-ne» falle på plass.

For ei tid sidan kom det spørsmål i frå U.S.A. om det fanns opplysninger i Verdal om kor stamfaren til Klukanætta hadde kome i frå. Spørsmålet gjalt Johan Bentson Klukan som i 1798 gifter seg med pike Marit Amundsdotter Klukan.

Det viste seg da at Johan var son av Bent Ågeson Væren som Musum nevner i Verdalsboka. På mikrofilmen av kyrkjebøkene i Kall, fann eg Johan født på Kolåsen i Kall år 1770.

Her er det Oscar Løding, slektsgranskar og forfatter, kom meg til hjelp. Foreldre til Johan var Kerstin Johansdotter Ridderberg og Bengt Åkeson Kolåsen, som i 1770 årene flytter i frå Kolåsen til Vera. I Vera får de tre born. Ole født i 1776. (Han kjem seinare til Buhaugen i Leksdalen, vart gift i 1815 med Siri i fri Fosneset, visstnok barnlause). Peder i 1779 og Aage i 1781. Bengt Åkeson døyde i 1781, truleg i Vera, men gravlagt i Kall.

Løding skriver om slekta til Kerstin at ho tilhører Ridderbergætta og at det er utgitt slektshefter over slekta under navnet: Alder-Ridderbergska Slegtstavlan, som går attende til ca. år 1600. Skrevet av Olof Fredriksson. Utgitt i fleire hefter.

Ikkje så få av denne slekta har vore knytt til bergverksdrift på ymse stader i Sverige.

Eit lite utdrag av eit av heftene: «Under studiet av slekts oppgifterne i denne begrensade omfattning kan ni lægga merka til tre ting.

1. De som ha hærstamning efter Ridderbergslinjen ha vallon-blod i

Av Reidar Prestmo

Lars Plassa

sine ådror. Navnet Mineur (Mats Mineur, kolare, f.ca. 1630) ger ju belægg før detta antagande.

2. Den store barndødeligheten i tredje och fjærde generation som kanske mer æn något annat vittnar om de svåra förhollande gruvfolket måste genomleva.

3. Rørligheten hos detta folkemateriel under den tid gruvorna exploiterades. På den tid fanns ju ingen utluftning över världs-haven, men många, många drog iväg för att om möjligt söka en bättre utkomst på den andre sidan Kølen. Denna rørlighet har nog til största delen föralett de många luckor, som forekommer i registret.»

Videre skriver Løding om slekten til Bengt Åkeson: «Dermed er vi inne på slekten Åkeson och Eng, som också er stor och gammal». I frå denne slekten ætter Johan Bentson Klukan, som i 1799 får sonen Anders Johansen Klukan.

Anders gifter seg i 1824 med Beret Bårdsdotter Tangen. f. på Kveldstadlien 1802. Sjå V-boka. band IV. s. 564. Bjørganætta. Anders var bruker av Klukan vestre, men var og i nokre år rundt 1835 på Tosteigan, der sonen Sivert vart født. De andre borna var født på Klukan. Anders og Beret hadde desse barna:

1. Mikkell f. i 1824. * 1847 med Siriannna Larsdotter Krog, f. 1824. Utv. til U.S.A. i 1847 med tre born.

2. Lars f. i 1825 + 1917. (Lars Plassa) Lagger, bjørnejeger * 1859 Maria Olsdtr. Holmli f. 1835 Bustad: Jamtplassen

B. 1. Anders f. 1868 utv. til U.S.A. i 1882. * 1890 i U.S.A. med Anne Hansdotter Langdal. De hadde 7 born.

B.2. Ole Martin f. 1864. Utv. i 1882 + 1923. (Legpredikant i U.S.A.) * 1886 med Marta Olsd.

Ulvild f. 1864. De hadde 9 born.
B.3. Beret f. 1869. +1953. Utv. til U.S.A. 1891 * i U.S.A. med Anders Jakobsen Sørli f. 1871 utv. i 1891 6 born

B.4 Elling f. 1875 * Ingeborg Anna Jakobsdatter Storstad f. 1866. Elling var smed bustad: Bøgsetstua. Ulvilla, 1 barn.

B.5. Mette f.1878 +1962 * Ole Vangstad f. 1873 +1922. Bustad: Jamtplassen 5 born.

3. Johannes f. 1830 * 1855 med Karen Olsdtr. Holmli f. 1830. Johannes var lærer. Kjøpte Elnes østre 7 born. Stor etterslekt.

4. Sivert f. 1835 på Tosteigan. * 1860 med Maria Sivertsdatter Kluken Budde på Flatåsen under Tuset. Han utv. til U.S.A. i 1881 og året etter utv. kona og 7 born i frå Inderøya. De hadde 8 born. (det er mulig at Sivert vart kaldt Siur?)

5. Bård f. 1841 * i 1866 med Marta Olsdtr. Kleppen f. 1843 +1882. De utv. til U.S.A. i 1869 7 born.

Bård giftet seg på nytt i 1885 med Karen Pedersdatter Høilovald f. 1849. Utv. i 1885 3 born.

Etter opplysninger gitt av Jo-stein Molde vart de fleste av borna etter de tre brørne som utvandret gift med verdalinger. Men Johan Bentsen Kluken har mer slekt etter seg. For etter at hans kone døde i 1807, så gifter han seg på nytt i 1809.

Em. Johan Bentsen Lund og pike Agnes Pedersdatter Tuset. De får minst 3 born: Gjertrud f. på Forbregdsvald i 1810, Marta på same stad i 1813. Bent f. i Kulstadviken i 1816. Denne Bent skriver Henry Mære om i Årbok for Nord-Trøndelag i fjor. Bent vart i 1834 gift med Petternella Eskild-datter og de var husmandsfolk på plassen Langås i Sparbu. Det ser ut til at etterslekten her og er stor, og at mange med navn Trana i og ved Steinkjer er etterkommer etter desse to.

Bjønnjakt

Lars Plassa vart ein av dei mest kjente bjørnejegerane i Verdal. Kor mange bjørnar han felte veit vi ikkje, men det var ikkje få. Bjørnbørse hans fins den dag idag, i god behold. Det er sonedotra Lotte Aune som har henne.

Men også faren, Anders Johansen Kluken, var børnejeger. John Tosteigan fortel at Anders ein gong skal ha vori i veg og skoti ein bjørn på åte oppe på Eitlnberget medan kona kokte kveldsgrauten.

Lotte Aune har høyrte at Lars felte sin første bjørn som 12-åring, da han lura seg i veg med børse til far og skaut bjørn på åtet. Etter å ha fyra laus tok han børse i handa og sprang heim det fortaste han vann. Da faren vart med dit, låg bjørnen daud ved åtet. Familien budde på Tosteigan den tida Lars var 12 år gamal, så det var nok truleg på Eitlnberget dette hendte.

Lars' eldre bror Mikkell skal ha vorte skambitt av bjørn ein gong som ungguten, og han skulle bera merke etter det basketaket i eine arma resten av livet.

Dei gamle storjegerane var nøye med børse si. Det er fortalt at ein nabo spurte Lars Plassa om å skyte ein hund for seg, men da sa Lars nei «Æ vill itj børsen så ilt», svara han. Dei måtte aldri skyte husdyr med ei viltbørse, da kunne børse miste «bettet».

John Tosteigan fortel og om ei anna råd dei hadde for å få børse til å «bite» på viltet. Når ein gjekk til alters måtte ein lure seg til å ta alterbrødet ut fra munnen og putte det i lomma. Når ein så kom heim, var det å ta børse og skyte eit skot gjennom alterbrødet. Da skulle jaktlukka vera sikra. Det er fortalt at Odin Bratli hadde gjort dette.

J. O.

Lotte Aune med bjørnbørse etter Lars Plassa.
Foto: Liv Emma Thorsen.

Ulvilla Torvstrølag

Av Lasse Johnson

Torvstrøa ble tidlig brukt av gårdbrukere for å holde det tørt og rent i fjøs og stall. Etter at båser og binger var skrapet ren for møkk ble torvstrøet spredt utover gulvet. Torvstrøet skaffet de seg fra myrer i nærheten. Her ble torven stukket ut i passe biter, ca. 30×30× cm. Det ble oppsatt hesjer hvor torven ble lagt til tørk. Etter at torven var tørket og brakt i hus ble den knust på såkalte torvknusere. Torvknu- sere var en liten maskin som ble drevet med håndkraft, der en trommel med tette pigger knuste torven til strø. Enkelte gårdbrukere hadde sin egen lille torvmyr i nærheten hvor de dekket sitt eget behov, og vi kan ennå se rester etter torvhesjer på myrene rundt omkring i bygda.

Men det var også mange som ikke hadde tilgjengelig torvmyr i nærheten, og disse kunne da slå seg sammen til større eller mindre lag med felles drift. Et større torvstrølag ble opprettet under siste verdenskrig på Holmlimyra i Ulvilla. Helgådals-Nytt har hatt anledning til å gjennomgå forhandlingsprotokoll og regnskapsbok for hele driftsperioden, og vi skal her gjøre et forsøk på å belyse de problemer som laget hadde å stri med.

Opplysningene som følger er for det meste tatt fra forhandlingsprotokoll, regnskapsbok og bilag. På første side i protokollen står bl.a.:

Iflg. skriv fra Verdal jordstyre av 7. april 1942 til grendemennene i Verdal ang. om å prøve å arbeide for å skaffe torvstrø til bygdenes jordbrukere ble det fra interesserte i Ulvilla og omeng på nyåret 1944 utsendt en liste til påtegning av interesserte.

Videre fra samme møte punkt 2:

Det ble enighet om å velge ei nemnd for å undersøke hos A/S Værdalsbruket om hvor man kan få utvist torvmyr til torvstrø, samt få ordnet med vei til anlegget samt fordele utgiftene i forhold til gårdens besetning og størrelse. Videre om å komme med forslag til fordeling av nødvendige trematerialer. Til arbeidsnemnd ble valgt: John Berg, Ola Holmli, Ole B. Holmli, Petter Leirhaug og Th. Holmsberg.

Arbeidsnemnda la frem følgende forslag til lover, som også ble vedtatt:

Lover for Ulvilla Torvstrølag

1. Ulvilla Torvstrølag er en sammenslutning av jordbrukere i Ulvilla og tilstøtende kretser med det formål å fremstille torvstrø.

2. Det velges et styre på 5 mann med 1 års tjenestetid for 2 medlemmer og 2 års tjenestetid for 3 medlemmer. Første gang går 2 ut etter loddtrekning og så etter tur. Dessuten velges 5 mann så styremedlemmene får hver sin personlige varamann. Likeså velges 2 revisorer med 2 års tjenestetid.

3. Det velges kasserer med 2 års tjenestetid. Denne fungerer også som sekretær, samt forestår torvsalget. Kassererens lønn bestemmes av styret.

4. Styret ordner med anlegget og driften, — dvs. sørger for innkjøp av nødvendige materialer og sørger for å få satt opp nødvendig torvhus, samt antar arbeidsfolk, fastsetter arbeidsprisen og utsteder akkorder. Til driftten benyttes akkordsystemet mest mulig. Styret bestemmer utsalgsprisen pr. m³ under iakttagelse av paragraf 9.

5. Når et lagsmøte er bekjentgjort med minst 1 ukes varsel, er dette beslutningsdyktig når minst 1/3 av aksjonærene er til stede.

6. Myr til torvtak leies av A/S Værdalsbruket i henhold til kontrakt av 19. juni 1944.

7. De gårder som tidligere var leilendingsgårder under det gamle A/S Værdalsbruket, får torven uten leieavgift, men de andre gårdene må betale kr. 0.10 pr. m³ torv gjennom lagets kasserer til Værdalsbruket.

8. For å få til anleggs- og driftskapital til starten, ordnes laget som aksjeselskap med kr. 10,- pr. aksje som innbetales med 1. halvdel innen 1. september 1944 og andre halvdel innen 1. januar 1945.

Hver aksjonær må ha en aksje for hver tegnet ku, hest eller gris, eller en halv aksje for hver tegnet m³ torv.

9. Hver aksjonær får for hvert år kjøpe torv av laget til en så stort beløp som dennes innskuddssum. Kjøpes mer torv årlig av noen aksjonærer enn det beløp innskuddssummen lyder på må denne betale kr. 1,- mer pr. m³ torv for den handel som overstiger innskuddssummen.

Aksjonær som vil kjøpe mer torv årlig enn innskuddssummen lyder på, kan oppnå normalprisen ved å kjøpe nødvendige flere aksjer.

10. Torv kan ikke selges til ikke-aksjonærer før behovet til aksjonærene er dekket.

Fra møte 17. juni 1944.

John Berg hadde undersøkt både Vangstadmyra og Holmlimyra. Både han og nemnda fant Holmlimyra mest hensiktsmessig både hva myrsorten angår samt med henblikk på adkomsten.

1. Nemnda fant etter anslagsvis beregning at det trengtes ca. 1200 m³ torv, som etter stikking, hesjing og videre brakt i hus vil koste kr. 2,- pr. m³, altså kr. 2.400,-

2. Nemnda foreslår at det bygges et torvskur 20×10×5 m. Dette kalkuleres til kr. 2000,-. Videre foreslår nemnda at det søkes om å få kjøpe ca. 1000 kg jerntråd, kalkyle kr. 1000,-. Til diverse andre arbeider såsom veiarbeid, stein til grunnpillarer og oppføring av torvbane anslås kr. 600,-. Disse utgiftene blir tilsammen kr. 6000,-.

Punkt 3 og 4:

Nemnda regner med 2 m³ torv pr. dyr og foreslår at det utlignes kr. 5,- pr. m³ eller kr. 10,- pr. dyr hos hver interessent. Det utlignede beløp kan delvis innbetales med arbeid eller trematerialer, eller begge deler.

Punkt 5:

Nemnda rår til at det søkes A/S Værdalsbruket om kjøp av 100 tømmertrær i nærheten av Sagelva. John Berg har undersøkt hos forstmester Lykke ved A/S Værdalsbruket om leie av myr. Denne har lovet å anbefale, men det må søkes gjennom ham til Direksjonen.

Punkt 6:

Nemnda rår til at der ansettes kasserer på lønn.

Møte 5. august 1944.

Der møtte ca 25 interesserte.

Pkt. 2: Ref. svar fra A/S Værdalsbruket med leiekontrakt av 19. juni 1944.

Pkt. 3: Foretokes valg på styre.

Valget fremmedes med sedler og hadde sådant utfall: John Berg, formann, John Klukken, nestformann, Petter Leirhaug, Ole M. Holmli og Ole Leirhaug styremedlemmer. Til kasserer ble valgt Jens D. Holmlimo, som også skal fungere som sekretær.

Pkt. 4: Det ble vedtatt med 17 stemmer at hver aksje skal settes til kr. 10,-.

Pkt. 6: Ble vedtatt at kassereren skal formidle torvsalget.

Videre fra protokollen:

Den 4/9 1944 var fylkesagronom Strands assistent hr. Hofstad oppover og såg på torvstrøfeltet, samt også bestå hvor torvhuset skal stå. Han fant at myra var førsteklasses til formålet. Sammen med styret bestemte han at torvhuset skal oppføres like ved vegen til Saggrinda i retning øst-vest. Hr. Hofstad ønsket til lykke med tiltaket.

Hr. Artur Aunet var samme dag oppover og utmålte et felt av myra på ca. 20 da.

Fra Møtet 11. november 1944:

1. Ble forelagt regning fra A/S Værdalsbruket på kr 575,40 på den kjøpte skog 29,934 m³. Reknningen skal ved første leilighet betales.

2. Samtale om hvorledes torvkuret skal bygges og om det skal bortsettes på akkord. John Berg påtok seg hogging og kjøring av tømmeret til sagtomta for kr. 150,-.

3. Ble vedtatt at man foreløpig skal gå fram med inntil kr. 2,- pr. l/m for utfallsgrøfta.

4. Ble vedtatt at man skal betale kr. 1,- pr. time for pliktarbeid og frivillig arbeid, ikke fagarbeid. Arbeidere under 18 år skal ha en timebetaling på kr. 0,75. For hest og mann kr. 1,50 pr. time. Formannen har full myndighet til å dirigere arbeidet uten å sammenkalle styret.

Fra møtet 28/4 1945:

1. Formannen hadde underhandlet med Bj. Kvello om kjøp av det fornødne spontømmer i Skavdalsberga. Dette er Bj. Kvello villig til å avstå etter samme ramme kubikkmeterpris som torvstrølaget har betalt til A/S Værdalsbruket.

Ble vedtatt at formannen skal underhandle med noen som kan påta seg sonskjæringen til en pris av kr. 4,- pr 1000 spon.

4. Ble vedtatt at byggingen av skuret skal utlyses på anbud.

6. Ble vedtatt at kassererens lønn ikk skal bestemmes før på årsmøtet i august. Inntil da betales kassereren med kr. 100,-. Skulle styret innse at dette beløp ikke strekker til kan de yte tillegg etter skjønn.

Fra årsmøtet 26/8 1945:

Pkt. 2. Ble vedtatt at hver aksjonær kan tegne flere aksjer hvis dette skjer innen 15. september 1945 og betales innen denne dato. Senere blir ikke tillat forhøyelse av aksjer. Dermed faller annet punkt i § 9 bort.

Pkt. 4. Styret foreslår at det betales kr. 3,- pr. m³ torv når denne uttaes direkte fra hesjene.

Pkt. 5. Ble vedtatt at hver aksjonær skal skaffe en tømmerpåle på hver aksje, 10 fot lang og minst 8 cm topp. Disse skal skaffes gratis til tomta innen 1. april 1946.

Pkt. 6. Da laget tenker å holde fest en gang i høst ble det valgt en festkomite.

Her merker vi oss at laget begynner å få økonomiske problemer. De har ennå ikke kommet i gang med torvsalget og har hittil stort sett bare utgifter. De gjør nu tapre forsøk på å skaffe penger til driftskapital.

Fra møte 28/4 1946:

1. Ble oppsatt budsjett for driften til sommeren, samt for de ma-

terialer som må innkjøpes til bane eller bru, pluss oppførsel av denne.

Laget har en bankgjeld på kr. 2040,-

Ubetalte regninger fra forrige år kr. 325,-

Dertil kommer utgifter til fullførelse av huset med bane m. v.: kr. 400,-

Til driftskapital foreslås kr. 2.275,-. SUM: kr. 5.040,-.

Til vedtak i medlemsmøtet foreslår styret følgende alternativer:

a: Lagets medlemmer betaler kr. 15,- pr. aksje på lagets ca. 330 aksjer, ca. kr. 5.000,-

b: Laget betaler kr. 3,- pr. aksje, dette blir kr. 1.000,- dertil lånes i banken kr. 4.000,- SUM: kr. 5.000,-.

Styret sender brev til Landbruksdepartementet med forespørsel om hvordan det stiller seg med lån i Torvstrøfondet. Når svar innløper skal styret beramme ekstraordinært medlemsmøte. Fra ekstraordinært medlemsmøte 11/5 1946:

Til behandling forelå det på siste møte oppsatte budsjett, å reise penger til driften til sommeren.

1. Ble drøftet spørsmål om på hvilken måte det skulle reises penger: Driftskreditt, lån i Statens Torvstrøfond og Verdal Sparebank, hvor laget tidligere har lånt kr 2.000,-

2. Vedtak: Det søkes Verdal Sparebank om å få forhøye lånet til kr. 5.000,- med alle aksjonærene som garantister.

Fra årsmøtet 8/9 1946:

1. Ble enstemmig vedtatt at aksjonærene skal gruse platået mellom vegen og torvhuset. Dette skal utføres gratis.

2. Tidligere er vedtatt at det skal brukes kr. 3,- pr. m³ torv som taes direkte fra hesjene. Da det viser seg at dette ikke strekker til må prisen forhøyes.

Vedtak: For året 46/47 brukes kr. 4,- pr. m³ torv direkte fra hesjene og kr. 4,50 pr. m³ for den torva som er innkjørt.

5. Da det er vedtatt i idrettslaget at det skal oppsettes en kunngjøringsboks et sted i Ulvilla og beregnet til alle lag i Ulvilla — idrettslaget, arbeiderlaget, skog- og land, skytterlaget, ungdomslaget og torvlaget — ble vedtatt at torvlaget også skal betale kr. 4,- til idrettsla-

get. Boksen er beregnet til å koste kr. 20,-

7. Ble vedtatt at alle som ikke har skaffet de påler — en påle på hver aksje — skal purres med å skaffe disse så arbeide kan fortsette.

Vi merker at det fortsatt er økonomien som står i fokus. Ved gjennomgåelse av regnskapet for 1944/45 ser vi at laget ennå ikke har hatt inntekter. Det som finnes på kreditsiden er lån i Verdal Sparebank kr. 2.000,- og innbetalt i form av aksjer kr. 2.905,-. Samtidig har laget hatt betydelige utbetalinger i form av arbeidspenger og innkjøpte materialer. Men regnskapet balanserer nu med kr. 1.005,37.

Av regnskapet for 1945/46 går det frem at lånet i Verdal Sparebank er forhøyet til kr 5.000,-. Innbetalte aksjer kr 480,-. Videre merker vi oss at det er holdt korgfest som gav 468,14 i netto, noe som må sies å være et ganske stort beløp etter datidens rekning. Denne form for inntektsbringene festligheter er i ferd med å bli glemt, men forekommer ennå sporadisk. Det fåregår på det viset at noen damer (3-4 stk.) slår seg sammen og lager en såkalt korg av pappesker e.l. som de fyller med god mat og annet. Disse korgene blir så auksjonert bort til høystbydende på festen. Ennå i 1945/46 var det dårlig med mat her til lands, og disse korgsalgene var svært så populære og gav som regel mange penger i kassen.

Regnskapet for 1945/46 balanserer med kr 1.838,-. For året 1946/47 finner vi de første inntekter i form av torvsalg med kr 685,50. Dette er også lagets eneste inntekt i regnskapsåret. Balansen er nu kr 344,11. Vi tar også med revisorenes merknad.

Regnskapet revidert 30/11-47 og funnet i orden med denne merknad: kr. 11,50 som skal overføres i neste års regnskap, grunnet regnefeil i torvsalgsboka.

Ingv. Flyum. Agnar Strøstad
Fra møte 14/6-47:

Fraværende var Ole Leirhaug og Petter Leirhaug, og heller ikke deres varamenn var møtt fram. Men

da det er ting som er presserende fant man å måtte gå til avstemning mellom de tilstedeværende. Det som det er mest hast med foreløpig er om laget skal gjøre innkjøp av 140 m jern som kan benyttes til skinnegang på brua ved torvskuret. Det ble enighet om å gjøre innkjøp av ovenstående så snart som det lar seg gjøre.

Fra årsmøtet 30/11-47:

1. Formannen gjorde oppmerksom på det vedtaket som ble fattet på årsmøtet i fjor om at det skulle leirkjøres fra vegen til torvskuret. Hitill har bare to aksjonærer fullført dette arbeide. Og de påler som aksjonærene skulle skaffe — en påle på hver aksje er heller ikke skaffet.

3. Da kassabeholdningen er så liten at det ikke strekker til for de utgifter som står for tur, ble det en del samtale om på hvilken måte en skal skaffe et så stort beløp at regningene kan betales, samt skaffe driftskapital for kommende sesong.

Vedtak: Alle som betaler forskudd for torv får kjøpe denne for kr. 5,- pr. m³. De som ikke betaler forskudd må betale med kr. 6,- pr. m³. Alle som vil tegne seg for forskudd må gjøre dette innen 1. januar 1948, og innbetale beløpet til kassereren innen ovennevnte frist. Dette tilbud gjelder bare aksjonærene.

4. Ble vedtatt at kassereren skal betales med kr. 100,- for årene 1946 og 1947, tilsammen kr. 200,-. Videre kr. 100,- for året 1948 + 30 øre pr. m³ for utmåling av torv.

I regnskapet for 1947/48 merker vi oss at torvsalget har gitt kr 446,- og at forskudd på torv er innbetalt med kr 650,-. Videre ser vi at regnskapet balanserer med kr 41,57 i underskudd. For året 1948/49 er det solgt torv for kr 400,-, og at innbetalt forskudd på torv er kr 970,-. Regnskapet er igjen i balanse og viser et overskudd på kr 40, 78.

Årsmøte 24/10-48:

2. Da rekneskapen viser underskudd, og en del arbeidsutgifter forestår, samt en forfallen veksel, ble det en del samtale om hvordan en skal gå fram med å skaffe penger til dekning av disse utgifter.

3. Ble vedtatt å bruke samme fremgangsmåte som i fjor, at ak-

sjonærene betaler forskudd og får torv for kr. 5,- pr. m³. Den som ikke betaler forskudd må betale kr. 6,- pr. m³.

7. Ble vedtatt å søke Verdal komm. E-verk om å få innlagt gratis kraft til torvhuset.

8. Ble vedtatt at for de nye aksjer som nu blir solgt skal prisen forhøyes fra kr. 10,- til kr. 20 pr aksje. Ellers de samme betingelser som for tidligere aksjonærer.

Fra møte 27/1-49:

Da en del utgifter forestår som ikke kassen kan dekke, ble det en del samtale om hvordan en på beste måte kan finne en utvei som kan være tilfredsstillende. Styret kom til det resultat at det fortsatt blir anledning til å betale forskudd på torv. Styret kom til den sluttning at det på denne måte kom inn så mange kontanter at den forfaldne veksel og den rett som endel arbeidsfolk skal ha, blir å dekke.

Ble vedtatt av styret at en skal underhandle med noen som kan forestå å administrere arbeidet på torvmyra.

Styret ble videre enige om at det skal forsøkes med en festlig tilstelning — til inntekt for kassen — en gang i vinterens løp.

Fra møte 5/4-49:

Styret vedtok at arbeidet på torvmyra — stikking, hesjing og hysing skal utlyses til anbud, eller at aksjonærene gjør endel gratisarbeid.

Fra møtet 13/6-49:

Det ble enighet om å få arbeidet bortforpaktet. Ei «lysing» blev skrevet som skulle inn i «Verdalingen».

Fra møte 21/6-49:

For at faa istand en leiekontrakt paa anlegget.

Der forelaa tilbud fra Magne Berg paa kr. 2,- i avgift til laget for hver m³ torv han selger. Han overtar den opstukne torv som ikke er hesjet etter en takst av 80 m³ a kr. 1,50 (som er den pris laget hittil har betalt for stikkinga). Aksjonærene har første retten til at faa kjøpe torv av ham, og det til en pris av kr. 6,- pr. m³. Når aksjonærene er dekket kan han selge til hvem som helst og til den pris han kan oppnaa. Leieren plikter at ha minst 175 — ethundreogsyttifem — rom hesjet naar kontrakten utløper. Har han mer enn 175 rom,

skal han ha kr. 1,70 pr. rom. Har han torv stukket som ikke er hesjet skal han ha kr. 1,50 pr. m³. Kontrakten gjelder fra i dag og til 1. mai 1950.

Fra årsmøtet 7/10-49:

Vart vedteki at levering av torv blir kvar fredag fra kl. 10-15. Torva skal vera henta innan utgangen av året. Såframt det da er torv att, har Magne Berg høve til å selja denne til kven som helst.

Fra årsmøtet 15/10-50:

Da det ikke møtte so mange aksjonærar at di etter loven var beslutningsdyktig, blev man enige om at di som utgår av styret kan fortsette intil næste årsmøte.

Fra møte 15/10-50:

1. Den, den 21. juni 1949 opprettede leiekontrakten med Magne Berg fornyes til 1. mai 1951.

2. Torv selges fortrinnsvis til aksjonærene innen 1. januar 1951. Senere selges til hvemsomhelst.

Fra møtet 16/6-51:

1. Den, den 21. juni 1949 opprettede leiekontrakt med Mange Berg fornyes til 1. mai 1952. Prisen pr. m³ torv til aksjonærene fastsettes til kr. 6,50 når torven kjøpes før 1/1 1952. senere staar leieren fritt at selge til utenforstaaende til høiest mulig pris.

2. Utlevering av torv indskrenkes til andenhver fredag.

3. Forfalden veksel til Verdals Sparebank pr. 30/6-51 fornyes uten avdrag denne gang.

Fra møte 8/6-52:

Det ble besluttet at Magne Berg fortsetter som forpakter av torvanlegget til 1. mai 1953 paa samme vilkaar som siste aar.

Fra møte 22/6-54:

2. Da det er endel aksjonærer som enda ikke har levert påler til hesjene, blev det besluttet at de som ikke har levert påler ikke skal få kjøpe torv før de har levert disse.

3. Det ble besluttet å fornye kontrakten med Magne Berg frem til 1. mai 1955. Han skal ha en pris på kr. 7,- pr. m³ solgt torv mot å betale kr. 2,- pr. m³ til laget.

5. Forfalden veksel til Verdals Sparebank skal fornyes uten avdrag denne gang.

Fra møte aar 1955:

1. Behandlede Magne Bergs oppsigelse av leiekontrakten av torvleien fra 1949. Etter utrekning og enighet med Magne Berg tilkommer han kr. 78,50 av torvla-

get, som pålegges kassereren å utbetale.

2. Da det nu er for lite penger i lagets kasse blir forfaldne veksel å innfri uten avdrag for denne gang.

6. Følgende akortpriser blir at benytte for torvarbeid:

For torvstikking kr. 1,80 pr. m³

For oppheising kr. 0,80 pr. luke

For hesjing kr. 1,35 pr. m³ eller kr. 0,90 pr. luke.

For leiearbeide reparasjoner betales intil kr. 3,- pr. time.

Fra møte 17/4-56:

3. Styret forsøker å få arbeidsfolk for stikking av torv samt hesjing og hysing. Viss det ikke går an å få utført arbeidet for de prisene som er brukt må det være tillegg etter skjønn.

4. Var endel diskusjon om den fremtidige drift av torvanlegget og lånet i Sparebanken, samt å forsøke å forandre lovene for laget. Videre må det være et nytt møte. Møte for nærmere bestemmelse.

Fra møte 17/6-57:

Etter utlyst anbud på arbeid på torvmyra er innkommet anbud fra Bjarne Brueng. Bruengs tilbud vart godteke, kr. 1,80 pr. m³ for stikking, kr. 4,30 innkjørt. So skal Brueng stå for salget av torven, og skal da svare kr. 2,- til laget pr. m³ solgt torv. Bj. Brueng må da ha rett til å ta kr. 7,- pr. m³ i utsalg.

Vart bestemt at aksjonærene skal arbeide gratis med oppretting av hesjene so snart råd er...

Den forfaldne veksel i Verdals Sparebank har John Berg tilbudt seg og forskuttere renta for denne

gang. Ole Buset ha forskuttet 2 ganger og en annonse i «Innherresbladet».

Vart bestemt at aksjonærene skal forskuttere for torv til Bjarne Brueng so han kan komme seg i gang med torvproduksjonen.

Dette er det siste som er ført i protokollen, og vi formoder at laget gikk i oppløsning p.g.a. økonomien. Vi skal også følge regnskapet frem til samme år.

For regnskapsåret 1949/50 skal vi ta med en del poster på utgiftssiden for kuriositetens skyld:

Bilag 1. Regning Ulvilla Handelslag kr. 2,23

Bilag 3. Branntrygdlaget kr. 22,50

Bilag 4. Annonse i Verdalingen kr. 4,-

Bilag 5. U.L. Godt Haap, leie av forsamlingshuset kr. 8,-

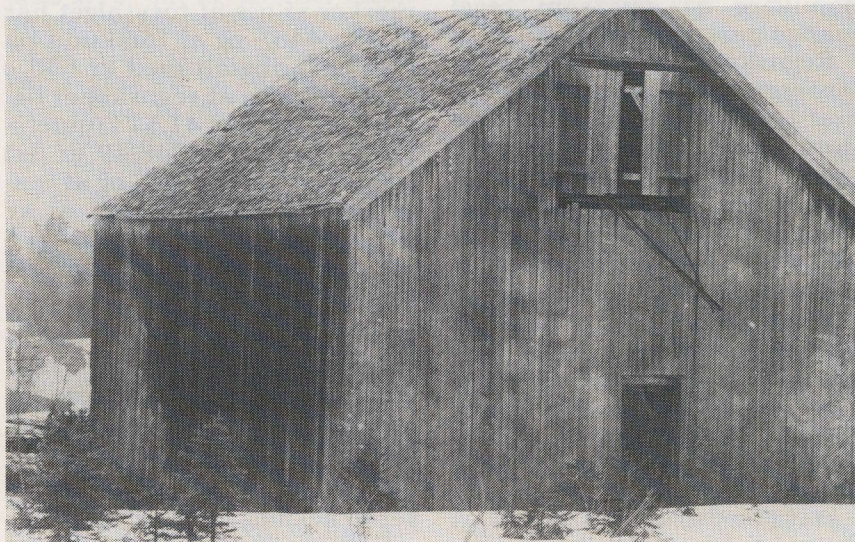
Bilag 9. Verdals Sparebank, veksel kr. 309,10

Bilag 10. Verdals Samvirkelag, regning kr. 18,85

Vi ser at det ikke er store summer hverken når det gjelder forsikringspremier, annonser, leie av forsamlingshus eller andre regninger, men pengene hadde en helt annen verdi den gang, og regnskapet balanserte med et overskudd på kr. 40,40.

For regnskapsåret 1950/51 er omsetningen på ca. kr. 400,- og regnskapet viser et overskudd på kr. 19,50.

For 1951/52 balanserer regnskapet med kr. 92,80 i overskudd.

Torvhuset etter at en avdeling er revet.

For 1952/53 balanserer regnskapet med kr. 24,95 i overskudd.

For 1953/54 balanserer regnskapet med kr. 86,70 i overskudd.

For 1954/55 balanserer regnskapet med kr. 35, 50 i overskudd.

For 1956 er det i regnskapet innført kun to poster: Inntekt: beholdning fra forrige år kr. 35,50. Utgift: utbetalt renter til Verdal Sparebank kr. 31,55, overskudd kr. 3,95.

Det siste som er innført i regnskapet er følgende:

30/11-56 Branntrygdlaget for 1957 kr. 15,30

10/12-57 Branntrygdlaget for 1958 kr. 15,55

22/12-58 Branntrygdlaget for 1959 kr. 15,55.

Opplysningene om torvstrølagets videre skjebne har jeg fått av Kåre Berg. Han forteller at Bjarne brueng forpaktet torvmyra ennå en tid, kanskje et par år.

Senere gikk laget i oppløsning, og hadde da en lånegjeld til Verdal Sparebank på ca. kr. 1500—2000,-. For å få dette lånet slettet, ble det senere inn-

Her er rivingen i full gang.

løst av John Berg. Disse pengene var det ingen dekning for, og Kåre Berg som senere tok over gården fikk omsider overtatt torvhuset for nedrivning. Selv om det var mye materiale i huset, hadde det liten verdi. Virket var for det meste av ukurante dimensjoner og var full av spiker, slik at det var van-

skelig å skjære. Samtidig var det mye arbeid med rivingen. For det meste ble materialene bortgitt som ved til dem som bisto med rivingen.

Torvhuset ble revet i løpet av et par dager i slutten av april 1978.

Et kulturbilde i bygdemiljøet var for alltid slettet.

Røe søndagsskole 1953

Bildet er tatt av Petter Reitan en gang søndagsskolen var samlet i Skogly, og vi mener det må være sommeren 1953. Første rekke f. v.: Marta Holmlimo Balgaard, Gunnhild Holmli Leirset, Else Nesseemo Ørtugen, Manda Enes Malvik, Mari Green Sende, Kari Enes Green (foran), Jorid Røe Norum, Einar Holmli, Knut Sørli, Jostein Holmli, Terje Reitan, Boye Egil Enes og Einar Green. Bak f. v.: Møyfrid Holmli Lunnan, Gullbjørg Holmli Johnsen, Gerd Holmli Henningsmoen, Grete Holmli Ward, Knut Enes, Pål Holmli, Svein Sørli, Tore Holmli, Morten Holmli, Knut Bjørnmelen, Inge Enes, Johs. Overmo og Inga Overmo.

Ord og uttrykk fra Vera og Verdal

Av Magne Haldorsen

Ordet «bell ith», (og som betyr klarer ikke), er vel et uttrykk som blir brukt berre i Vera og ingen andre steder i Verdal. Og spørsmålet blir da: Har dette uttrykket oppstått i Vera eller hvor kommer det fra?

Jeg lurte på om det kunne være noen forbindelse over grensen til Sverige så jeg tok en telefon til Olle Westholm i Gråviken (han er fødd i begynnelsen av dette århundre), men han hadde aldri hørt dette uttrykket før. Derimot kunne han bekrefte at ordet «Kasa» var mye brukt i Vestjemtland før i tiden. På den tiden det ikke fantes hverken frauhus eller fraukjellere på gårdene, vart frauen kastet gjennom en glugge på veggen, og den dyngen som da ble dannet på utsiden av veggen vart kalla «kasa».

Og dette ordet, som sannsynligvis er kommet fra Sverige, trur jeg er lite brukt i Verdal utenom Vera.

På den historiske fjellslåtten på Finnmyra i sommer nemnde Per Ward ordet «å ta ljamusa». Dette er et ord som sannsynligvis kommer til å gå i glemmeboka. Vi gutongan vart veldig imponerte når vi så på de eldre når de kvessa ljaen. Dette med å føre heina (bryne) mot eggen på ljaen og skifte side, det var noe som også vi måtte prøve. Og da, i begynnelsen, var det at vi tok ljamusa. Å skjære seg med kniv var ingen skam, men å

ta ljamusa det var flaut. Derfor forsøkte vi med at vi hadde vært uheldig med kniven, men denne løgnen vart aldri trudd, for plassen for såret var for avslørende. Ellers vil jeg nevne at skulle en bli god slåttekar måtte en beherske denne teknikken med heina.

Når det gjelder ord så er det en kjennsgjerning at vi har fått en del fra Sverige. Men jeg vil nevne to finske ord som har vært i bruk og kanskje ennu er i bruk både i Sverige og Norge. Det ene ordet er HYVA som i Finland uttales med trykk på HY. Første gangen jeg hørte dette ordet var en gang for omkring 55 år siden. Andreas Wæren, også kalt Lærvandreas, bød fram en brukt jakke. Her har jeg en hyva, hyva trøye, sa han.

Det andre ordet er BÆSJ eller BASJ. I begynnelsen av 50-årene arbeidet jeg sammen med to finnlendere i Sverige. Den ene snakket utmerket svensk, men seg imellom snakket de finsk. Og et ord som de uttalte noen ganger var nettopp ordet BÆSJ. Og på spørsmål fra meg om hva det betydde, sa han SKIT, og så var den gåten løst.

Denne svensktalende finnlenderen hadde en kvise på det ene kinnet. En dag pekte han på denne kvisa og sa: FINNE, og lo. Dette uttrykket har også vært brukt i Vera. F. eks.: «Du hi en finn i ansktet.»

som har strevet og strevet for å få bygd et rede og lagt eggene sine i. Og en kan vel selv tenke seg hvordan det vil føles å bli frastjålet ett eller flere familiemedlemmer. Derfor skulle foreldrene til barn som har eggsamling som hobby, reagere sterkt mot dette for barnas egen skyld. Samt at de som er vitne til en slik handling anmelder vedkomende til politiet.

A.I.

Toppjakt

Toppjakt på skogsfugl var en form for jakt som ble mye brukt i eldre tider. Det var særlig tiur som ble etterstrebet på denne måten, men også røy og orrfugl. Til våpen ble det brukt rifle, og det ble ofte skutt på lange avstander.

Denne form for jakt satte store krav til gevær og skytter, men var også farlig for omgivelsene. Sikteretningen var for det meste oppadrettet uten sikker bakgrunn, og prosjektilene kunne gå flere kilometer før de nådde bakken. Jakten ble drevet vinters tid etter at snøen var kommet, og når fuglen satt i tretoppene. Ofte var det slitsom jakt når fuglen var sky og fløy over lengre avstander. Men enkelte dager i dødt og vindstille vær, kunne fuglen sitte til jegeren kom på godt skuddhold. I tider med mye fugl, kunne en treffe på store flokker, særlig tiur, som beitet i furutoppene. Det var ofte flere i samme tre og når det var bra vær, såkalt «toppjaktvær», ble fuglene sittende selv om det ble skutt bom eller om det datt en fugl. Tiuren har en hvit flekk på hver side av brystet. Den ble kalt skuddflekken og var siktepunktet for jegeren. Hvis det første skuddet gikk for høyt, merket de det på fuglen som da tøyte hals og lyttet etter hvinet fra kula. Var skuddet for lavt anviste også fuglen dette ved å senke hodet og titte nedover. Således kunne jegeren justere oppslaget på geværet inntil han hadde rett avstand. Det var kanskje ikke så svært mange som drev denne form for jakt, men enkelte hadde det som leveveg vinters tid. Det var godt om fugl og jegeren hadde store områder å ferdes i.

Rudolf Langdal fortalte at han i sin beste sesong på toppjakt hadde skutt 185 tiur, 40 røy og 29 orrhanner.

Etter at jaktloven ble revidert i 1952 ble toppjakt forbudt, og i dag er det tillatt å skyte skogsfugl med rifle.

Lasse Johnson

Eggsamling

I dag er det fortsatt en del både unge og litt eldre mennesker som driver på å samle egg. De utøver denne simple handlingen selv om de vet at det er strengt forbudt å samle egg. Og heldigvis blir en slik handling straffet med betydelige bøter ved anmeldelse til politiet. En liten tanke på det fugleparet

Skog og skogsdrift i gamle dager

Av Lasse Johnson

Skogbruk og skogsdrift for 60-70 år tilbake kan på ingen måte sammenlignes med nåtidens skikk og bruk. Skogens sunnhetstilstand og alderssammensetning var ganske annerledes sammenlignet med den gammelskog som i dag blir utdrevet, for det meste som snauhogster med påfølgende tilplanting.

I slutten av 1830 åra raste en voldsom storm over Trøndelagsfylkene. Mye av skogen blåste over ende og gjestående skog var rottrykket og toppbrekt, og hadde således lett for å råtne. Dertil ble det foretatt såkalt uthogst og dimensjonhogster, hvor alle trær ned til et visst minstemål ble utblinket. Men som vi alle vet har naturen lett for å ta igjen det den mister, og etter en tid begynte skogen igjen å ta form. Alderssammensetning og tetthet var veldig variert. Kvaliteten av virket var også vidt forskjellig, alt etter det enkelte individs oppvekstmuligheter. Mye av den skogen som ved dimensjonshogstene var for små, var undertrykte og skadde trær. Disse fikk etter hogstene forbedret sine livsbetingelser betraktelig og satte dermed igang med restituering, for det meste i form av kraftig økning i veksten. Skogeierens største oppgave var derfor først og fremst å ta vare på de ressurser som var til stede.

Skogbehandlingen gikk for det meste ut på å ta ut trær som var lite livskraftige, undertrykte, toppbrekte eller skadde på annet vis. Dertil var det en god del overstandere, såkalte «varger», som p.g.a. forskjellige tilfældigheter hadde fått spesielle livsvilkår og dermed utviklet seg til store busetrær og underkuet andre trær i vid omkrets. Skogbehandlingen og skogs-

driftene ble etter dette naturlig nok såkalte tynninger, hvor det ble utblinket enkelttrær som ikke hadde livets rett. Enkelte steder var alle trær så medtatte at de måtte hugges. Dette resulterte i små uproduktive åpninger i skogen. Disse åpningene kunne senere bli tilsådd med granfrø etter at moselaget var flekket av i små firkanter, og som naturlig nok vokste opp i overtett småklynger. Ennu i dag kan skogsvandrere med åpne øye for naturen oppdage slike såflekke hvor gjerne ett eller to trær står frem som herskere, og hvor resten av frøets avkom har fristet en meget kummerlig tilværelse og står der som tynne, tørre stenger.

Hogst og fremdrift av virket fra disse tynningsblinkene var ofte problematisk, særlig i bratt og skrøvlet terreng. Hoggerne måtte være svært omhyggelig med fellingen. Trærne måtte felles der det var en glenne slik at de kunne nå bakken uten å gjøre skade eller henge seg opp i gjenstående trær. Dette var et vanskelig arbeid som krevde stor nøyaktighet med fellehogget og bruk av svansen. Å hugge trær som ikke var merket av blinkøksa var selvsagt ikke tillatt, og kunne føre til trekk i oppgjøret. Dette til tross forekom det ofte at et tre under fellingen, særlig i hard vind, hengde seg opp i et annet tre som ikke var utblinket. Etter at alle metoder var prøvet for å få treet ned til bakken hadde hoggeren ingen annen råd enn å felle det ublinkede treet. Arbeidet var risikofyllt og felleretningen vanskelig å beregne p.g.a. trykket fra det opphengte treet. Dette førte ofte til at de to trærne falt mot et tredje tre og ble opphengt der, og tragedien kunne fortsette inntil hele ge-

leddet av trær endelig nådde bakken. Denne fremgangsmåten var ikke særlig populær sett fra skogeierens synsvinkel, men ble for det mest stilltiende godtatt.

Den uheldige hoggeren ville gjerne renvask seg ovenfor «øvriheten», og således kunne det stå flere stubber på rad og rekke merket med rød tømmerkritt f.eks.: felt oppi, hengt opp under felling, sterk vind, mått sag a ned osv. Felling av enkelttrær i tett bestand var litt av en prestisjesak, og hoggerne drev alltid gjøn og harselas med hverandre. Så snart en hugger var uheldig og hengte opp et tre var det alltid en eller annen i hoggerlaget som bemerket at vedkommende hadde vært nærgående til kona eller kjæresten om kvelden før. Den samme muntre ironien var også vanlig under midtidsrasten. Etter at arbeidslaget hadde fått til et skikkelig bål med svarte putrende kaffekjeler hengende over, var det alltid en i laget som satt slik til at røken fra bålet ble for nærgående. Her var bemerkningene som regel enda mer nærgående og rett på sak. Denne småironiske og muntre ertingen innen laget var på ingen måte vondt ment, men det hjalp godt på kameratskap, humør og arbeidslyst og er en skikk som også i dagens stressbetonte yrkesliv har sin berettigelse.

Alt tømmer ble den gang kjørt med hest til nærmeste fløtbare vassdrag, for om våren å ruller ut og fløtes ned til oppkjøper eller foredlingsplass. Det ble fløtet i alle mulige og umulige bekker og småelver som førte ned til hovedvassdraget, som til sist førte tømmeret ned til bestemmelsesstedet. Dette var en hardhendt behandling av

virket som skulle passere kvasse stryk og større og mindre fossefall på sin vandring nedover dalen. Tømmeret hadde lett for å legge seg opp i store store brøyter slik at det måtte taes i bruk harde midler som f.eks. dynamitt, avhogging av bindingsstokker og stort damvatten med voldsom styrke. Dette førte til stor mishandling av tømmeret med avbrekk, oppflising i enden, splintring og stort svinn. For om mulig å motvirke tømmerbindinger og særlig oppflising i fossene ble hoggerne pålagt å «kolle» Sagtømmeret. Dette foregikk på den måten at hoggeren med øksa avrundet rotenden av stokken. Kanten rundt hele stokken ble da avrundet, samt at utstående rotjærer ble avhogget. Særlig store rotstokker skulle også kolles i toppen. Arbeidet med kolling var dårlig betalt, dertil var det risikofyllt, særlig i kaldvær med tele i stakkene. At stakkene måtte kolles forsto nok de fleste, men hvorfor det hette kolling var det nok få som tenkte over. Personlig forbindet jeg kolling med å hogge av hornene. I husdyrbruket blir det sagt om en okse som ikke har horn at den er kollet. I naturen ellers har vi elgoksen og elgkolla (uten horn). Uttrykket kolling av tømmer må derfor oppfattes på det viset at de verste hornene skulle avhugges.

Tømmerkjørerne hadde også sine problemer. Mye av virket måtte handlunnes, eller «sakset» fram til basveien. Tømmeret ble rundbarket og følgelig gled det ganske godt i snøen når en kraftig neve hogg tak med tømmeraksen. Men de største rotstokkene var det helt umulig å handtere med tømmeraksa. Da var de tvunget å nå helt fram til stokken med hest og doning. Stakkene kunne og være så svære at det ikke stod i menneskelig makt å løfte de opp på doningen. Dette problemet løste de på sin spesielle måte. De kjørte da helt inntil, veltet doningen over stokken og bjørnet den fast, hvoretter de med forskjellige knep og ved hjelp av hest og sin egen muskelkraft klarte å få doningen på rett kjøll igjen, og med stokken oppå.

Basevegen ble lagt mest mulig langs etter teigen. Derfra måtte de ha stikkveier ut til begge sider. Alle veier måtte legges slik at de

gjorde minst mulig skade på gjenstående skog, og at det ble minst mulig mottrekk for hesten. Var terrenget lett kjørt og avstand ned til vassdrag passende, drev de såkalt slepekjøring. De brukte da bare støttingen til å slepe tømmeret på. Over lengre avstander, og særlig i motkjøringer, måtte de også bruke bakkjelken. I dyp snø måtte de bruke truger på hesten for å komme fram.

Hogstarbeidet var slitsomt og tidkrevende, og en hestekjører måtte ha 2-3 hoggere alt etter avstand og terrengvanskeligheter. En dagsprestasjon på 2-3 m³ for en god hogger var vanlig. I og med at arbeidet var så tidkrevende måtte det til en stor stab av hoggere og kjørere. Så og si alle gårdbrukere i skogsdistriktene drev tømmerkjøring vinters tid. Men det kom også folk fra andre kanter av bygda, og også utenbygds fra.

En del av skogsfolket fikk arbeid i nærheten av hjemstedet, men en stor del bodde hele uken i skogstuer, hvor det også var stall for hestene. Ofte var det mange driftteiger og drivere ved siden av hverandre, og for å skille disse fra hverandre ble det oppblaket siktelinjer mellom hver teig, og teigene fikk fortløpende nummer. Alle hoggere på laget arbeidet hver for seg og fikk betaling etter hvor mye hver enkelt hadde hogget. For å fordele skog og terreng best mulig mellom hoggerne, måtte de blake opp såkalte hoggerteiger. Disse teigene ble fordelt mellom hoggerne ved loddtrekning den dagen arbeidet begynte. Teigene gikk for det meste fra dalbunnen og oppover i terrenget så langt det var drivverdig skog. Etter hvert som hoggerne ble ferdig med en hoggerteig fikk de begynne nedfra på den teigen som stod for tur.

Tømmeret ble opplagt til måling i store lunner på elvebredden. For å kunne fordele tømmeret på hver enkelt hogger under målingen, måtte de ha hvert sitt hoggermerke som ble skrevet i stakkenden sammen med lengdemålet på stokken. For det meste var det bokstaver som ble brukt til merker, men også andre tegn som f.eks. kløver, ruter, hjerter og spar. Hoggerne hadde alltid klave med, og alle stokker ble nøyaktig målt og innprikket på en trestikke. Hver kveld ble så resultatet ført inn i en

arbeidsbok, og trestikken ble rengjort til bruk neste dag.

Fullstendig oppgjør fikk de en gang i året etter at driften var ferdig og alt tømmeret innmålt av tømmermåleren. Om sommeren måtte teigene etterses for å kontrollere at det ikke lå igjen enkeltstokker, eller at det ikke hadde foregått andre uregelmessigheter. I oppgjøret ble det som regel holdt igjen noen kroner. Disse pengene ble så utbetalt etter at teigene var ettersatt og eventuelle uregelmessigheter opprettet.

Når tømmermålingen var ferdig for en driver, måtte måleren alltid på stående fot summere stikkboka for hvert enkelt hoggermerke. Etter hvert som resultatet ble kjent kom hoggerne med sine notater for å se om det stemte med antall stokker. Stakkene ble under målingen merket med stemplingsøks og kritt, og var det et par stokker for lite for en hogger, ble hele tømmerlunnen på nytt gransket for om mulig å finne stokker som ikke var merket.

Tømmerfløting var ettertraktet arbeid. Selv om det var både slitsomt og risikofyllt ville alle som hadde arbeid i skogen om vinteren være med. Det var ikke plass til alle samtidig og vassdragene ble inn delt i soner med et nytt fløterlag for hver sone. Det var fra åtte til tolv mann på hvert lag.

Fløtingen markerte avslutningen på driftssesongen, og alle var ivrige etter å gjøre sitt beste. Arbeidet var som før nevnt risikofyllt, men det fulgte også spenning med når store tømmerbrøyter skulle løsnas. Eller når mannen måtte fires i taug ned i juvet for å legge en dynamittsalve under tømmeret i øredøvende bulder fra flomstor elv og med skumsprøyten over seg.

Tømmerfløtingen måtte omsider vike plassen for mer moderne og virkebesparende transportmidler. Helgås bar de siste tømmerstokker på sin brede rygg nedover dalen i 1964. Fra samme tid ble det også slutt med barking av tømmeret. Skogshesten forsvant litt etter hvert, og vi blir ikke lenger møtt med klingende hestebjeller på smale og kronglete tømmerveier. Utviklingen går ubønnhørlig sin gang, for det meste til det bedre. Men noe blir alltid borte, noe som vi bare kan sitte og drømme om og minnes.

Inndeling av skogene

Skogene var inndelt i såkalte marker etter sin beliggenhet. Navnene på slike skogområder var velkjente og alltid i bruk. Ennu i dag eksisterer mange av dem, men jeg er redd for at de forsvinner litt etter hvert. Tar vi for oss sydsiden av Helgaa fra Overmoen og østover til Veresfjellet var det følgende inndeling:

Overmomarka fra Overmoen til Heståa, Mæhlamarka fra Heståa til dit gårdsvegen til Mæhlen tar av i dag, Nessemarka derfra til litt øst for midten av Rautuen, Helmomarka derfra til Helgåsen, Julnesmarka derfra til Juldøla og Snekermomarka derfra til Veresfjellet.

Skogsdrift i Heståtrakten

Ole Storholmen forteller at det vinteren 1922/23 var stordrift i traktene på begge sider av Heståa. Det var da i alt 17 hester som dro tømmer ned til Heståa og Helgaa ovenfor Granfossen. Med 2-3 hoggere til hver hestekjører ble det mange mann som var i arbeid på et forholdsvis lite område. Mange av skogskarene bodde i nærheten og dro hjem hver kveld. Men mange kom også langveis fra og lå i koirer hele uken. De som drev hestekjøring var Nils Falstad, John Fossnes, Ole Storholmen, Iver og Martin Mæhlen, Sigurd Sørli, Odin, Johan og Bernt Holmli, Martin Elnes, Ole Røsten, Ole Kulsli, Arnulf Leirset, Johannes Overneset, John Haugan, John Holmen og Peder Bengtsen.

Teigene gikk fra elva og oppover nesten til Kverndal statsalmenning. Det ble bygget bru over Heståa ovenfor Raumyra for å komme opp til Raukolla. I løpet av vinteren ble det hogget og nedkjørt 40 000 stokker. Skogforvalter M.P. Moen fotograferte tømmerlunnene før de ble slått på elva om våren.

I forbindelse med disse driftene ble det oppsatt to skogsturer med hver sin stall. På Heståmoen var det bordkoie av 1 m. lemmer med papp til isolasjon. Koia og stallen ble oppsatt av Ole og Leif Sagen. Denne ble senere flyttet vest for Mugda ved Evenhaugen.

På Bustadmoen (gammelt slåtteng vest for Heståa) ble det oppsatt tømret koie og stall. Dette ble utført av Iver Elnes og Ole Holmli. Tømmeret ble handrødd og koia

Det ble etter hvert store tømmerlunner

var både varm og pen. Den ble sommers tid brukt av Olaus Nesemo under slåttonnarbeid på Bustadmoen. Olaus bodde da på Berget, en liten heim på nordsiden av Helgaa like ved og vest for Lillegsmelen. Denne heimen er for lengst borte. Koia på Bustadmoen ble senere flyttet flere ganger.

Første vinter som tømmerhogger

Ole Storholmen forteller også om sin første vinter som tømmerhogger. Det var i Overmomarka i 1915 og han var da 15 år. Han hogg i lag med Ole Green og Martin Overmo, med Per Overholmen

som kjører. Det var lite med penger til innkjøp av svans og øks, så redskapen han brukte var heller dårlig. Ung og uvant som han var ble også fortjenesten nok så skral. En søndag midtvinters dro Ole opp i Raukolla med 12 stk. rypesnarer. Disse satte han ut i et dalsøkk uten at det var tegn til ryper der. Da han senere kom att for å se etter snarene, plukket han syv ryper i sekken. Rypene solgte han for åtti øre stykket og pengene holdt akkurat som han selv sier, til en Sandviken buksvans og ei flatfil. Svansen kostet da tem kronen og fila kostet seksti øre.

På tømmerhugst i Sverige

Av Tomas Kleppen

Det var vel i 1935 og 36 at Værdalsbruket kjøpte Finnskogene øst for Strådalsgårdene i Vera. Det er bare femti meter fra husa i Strådalen til svenskegrensa, men pass måtte vi ha. Det var fryktelig kvistet og hård skog, vi måtte kviste grana mens hu sto for å komme til med saga. Nærmeste gårdene var Åsingen (Sandneset på kartet). Dem ordna opp varer for å handle med oss, men det var mest snus vi kjøpte, for den var billigere enn hjemme.

Det bodde den gang en lappefamilie oppe ved Grønås, samt en tre, fire enklinger, men ingen av disse hadde rein. I dag er alle borte, de eldre er døde og de yngre har flytta til lapper som driver med rein, som gjetere og hjelp. Jeg og en til slo oss sammen og hogg i lag, vi hogg hver for oss, men bruka samme merket, vi tjente noe på det, men ikke så mye. Vi fikk til nesten likt hver dag, så det var bedre så sett, vi blei ferdig i mai, så blei det fløting, og da blei det for timen, da tjente vi bra. I skogen arbeidet vi hardt for fire kroner dagen, i fløting fikk vi over det dobbelte med mye rimeligere arbeide. Det blei lang fløting fra Grønås inne ved svenskegrensa og helt til Skjækerfossen, og mye tømmer.

Vi var ennå ikke ferdig med slåten da vi fikk komme lenger øst i Kall og hugge. De fleste av oss som hadde pass til på nyåret reiste. Det laget jeg fulgte havna hos Olle Christensson i Ytteräng. Vi skulle hugge på Nyvollen. Der var små letthugget skog. Tømmeret var ti fot og rundbarking. Vi fikk tjue-seks øre pr. bit. Du kan skjønne vi holdt på å arbeide oss i ihjel. Vi tente lettere ti kroner her enn fire i Finnskogen. Jeg hogg en måned, så fikk jeg bud om å kjøre. Det hadde jeg inga lyst til, for det blei sikkert dårligere det enn å hugge. Jeg nekta, men så sa han, vent til jeg har forklara meg, du må kjøre

for meg i tre dager for jeg skal til Østersund. Da sa jeg ja, jeg hadde samtidig lyst til å prøve disse sladoningan som dem kalla dem. Det var slengtåggå, ikke fastrett som vi bruka. Støttingane var breie og lange, vi fikk seks og åtte på breidda, du la botten på begge doningan, så la du bakover, slik at du fikk sitte mellom. Det var det jeg grua mest for, tenk å sitte med en liten storfavn over deg. Det var ei kneik i veien, og det var den jeg var redd. Det gikk fint utpå kneika, der dro jeg åt det jeg var kar om, hadde jeg bare fått sitte oppå lasset, men det gikk ikke, jeg satte meg inni lasset, det fikk gå som det ville, men det gikk godt, hesten var sikkert vant, han rusla unna lasset. Jeg var godt tilfreds når jeg var nede, det gikk bedre enn jeg trodde. Jeg var for uvant med kjøretøyet. Jeg kunne ha kjørt hele vinteren for det, Koia som vi bodde i var oppsatt på snø med jordgolv. Vi hadde to omner midt på golvet, dem stod røde hele kvelden, enda frøs vi, Vi måtte spikre pappkartonger på vegga, ellers blei de bløte. Det var et ufysselig losji, det hadde ikke gått i dag. Vi var fem karer og tre hester. Det var mye moro der og. En gang var det en som hugg seg, å komme til doktor var meningsløst. Vi hadde bandasje å legge på. I ei koie lenger nede hadde dem sårspnit, vi var nede og lånte det. Det var rundt to hundre gram igjen på glasset. Svensken som skada seg fant ut at det måtte gå an å drikke dette som det lukta så godt av, men det smaka dårligere, men svensken tømte i seg det meste. Men så var spørsmålet, vi kunne ikke levere tilbake det tomme glasset. Svensken fant på råd han. Vi skulle bare slå vatten på flaska, det blei gjort, så sendte vi den tilbake. Jeg var nede i koia ei lita tid etter, da var det en som hadde skada seg, han vaska såret. Du kan tru jeg hadde vondt for meg å berge seg

for å smile, for jeg viste det var bare vatten.

Det var en som tjente på Ytteräng som heitte Johan, svær ruske, andre navnet husker jeg ikke, men vi kalla han Stor-Johan, han kjøpte. En kveld etter at vi hadde lagt oss kom han inn i koia med hesten. Jeg forstår ikke at hesten kom inn så stor som han var, men det var mørkt, og det var vel derfor han gikk etter Johan. Tanken til Johan var sikkert å få hesten til å drite oppi senga til driveren. Det var bra han ikke gjorde det, for ellers hadde de begynt å slåss midt på natta, men han leverte det framom senga der jeg og Arne Julnes låg. Arne blei så forbanna at han hadde best lyst til å hive ut kallen og leie ut hesten. Det måtte være måte på svineri, det lukta heile natta av rusa hesten dreit.

Vi blei etterhvert meir fortrolig med den kalde koia. Så var det ei helg alle tre kjørerne skulle heim. Driveren våres ba oss som var att om å rense opp bekken. Han hadde lagt ned en kasse neri myra. Vi var tre stykker som lova å rense opp, så han slapp å bruke vassausa å fylle med. Svensken prøva først, men det spruta vatn på han. Han svor på at han skulle ha ei råd for skvettinga. Han hadde fire dynamittgubber han skulle legge neri og fyre på. Han batt dem sammen, la en full høysekk oppå. Det blei en durabel smell, høysekken fann vi ikkje igjen, han hadde sikkert seilet langt, men vi torde ikke fortelle driveren at vi hadde sendt sekken til de evige jaktmarker. Han forstod ikke hvor den var blitt av. Han måtte låne høy av de andre denne uka, og han prata hver dag om hvor det var blitt av høysekken. Og bekken som vi renska opp blei bare møkka med kassbord og dritt. Det blei ikke brukbart vann mens vi var der. Straffa var at vi måtte bære vann til tre hester fra elva og opp.

Arbeiderungdomsliv i 30 åra

Av Ole J. Haugan

Det var store politiske omveltninger, strid, økonomisk kaos, arbeidsledighet og tvangsauksjoner. Tvangsauksjoner florerte så å si daglig på mange småbruk men også på større bruk. Flere bruk gikk til tvangsauksjon på grunn av at dei garanterte for andre. For oss som var ungdommer i familier der det var en 10-11 barn, var det et mareritt. Det var stor gjeld på heimene, og stor arbeidsledighet, for oss ungdommen så det ut som politikerne stod rådlause, eller gav opp å kjempe for bedre vilkår? Familieforsørgerne med store barneflokker gjekk arbeidsledige lange tider av året, og ungdommen fantes det nesten ikke arbeid til. Om vinteren var det en del skogsarbeid, med tømmerkjøring og hugging, men prisen for arbeidet var så lave at familier var på sultegrensen, så skogsarbeiderne såg seg nødt til å gå til streik for å få bedre levevilkår. Men arbeidsgiverne gav ikke etter, så fleire familieforsørgerne såg seg nødt til å gå til fattigkretsformannen, som det dengang kaltes, for å få hjelp. Dessverre var det blankt avslag, dei fekk heller til svar at du må ha deg til tømmerkogs. Og det fallt mangt eit ukvemsord utover disse stakarene, og det ble flere og flere av disse som måtte bli streikbrytere mot sin vilje.

Og det førte til store politiske stridigheter i Helgådalen og andre steder. Vi som var ungdom fikk politiske motforestillinger, særlig mot Kretsformenn for deres hardhet. Dei var ansatt av et borgelig flertall i Kommunestyret. Men heldigvis fantes det enkelte Kretsformenn som var fornuftige og forstod situasjonen og kom fleire til hjelp. Fra kommunens side ble det bevilget noen kroner til reparasjon av Skjækerfoss bru, men dengang ei, to av representantene fra Helgådalen slo av på prisen og tok arbeid selv. Da ble det harme blant dei arbeidsledige, for dei som tok del i arbeidet selv, var blant dei

Vegarbeid ved Volden 1937. F. v. (foran): Ingemar Kolstad, Jon Haugan sen., Olaus Bjørkhaug, Tor Olsen. Bak f. v. Håkon Trøbakk, Jon Haugan, Ole Åkran, Alf Sellæg.

som satt økonomisk best i det i Helgådalen. Slik gikk det til dei som satt mest trangt i det ble arbeidsløs, og det ble kamp og strid om kvar en arbeidsplass.

Senere satte Verdal kommune igang nødsarbeid på Nordkleiva vegen og der ble det arbeid på mange. Det var tanken at det skulle være 50 øre timen, men en av dei borgelige representantene fra Helgådalen fikk ned prisen til 35 øre timen, da reagerte arbeiderene momentant. I fellesskap ordnet de et protestskriv til Verdal kommune som ble sendt med Arnulf Leirseth, en representant for Venstre som av alle i Helgådalen aktet og hadde tillit til.

Ordfører Müller leste opp skrevet på kommunestyremøte, og henstilte til vedkommende representant som hadde stilt forslag om 35 øre timen på Nordkleiv-vegen at han måtte ta det med ro, for det i det skrevet arbeiderene hadde skrevet til kommunen, forlangte dei å få han mentalundersøkt. Verdal kommune reagerte fornuftig, og prisen ble høynet til 50 øre timen, så det ble ro på arbeidsplassen.

Det var i disse årene ungdommen ble politisk bevisst, vi kunne ikke finne oss i den politikk som ble ført, vi dannet Helgådal arbeider

der ungdomslag, og senere Helgådal Arbeiderlag. Jeg trur vi var 16 ungdommer som var med og dannet Helgådal Arbeiderungdomslag, og det fallt mangt et vont ord utover oss fra borgelige innstilte i Helgådalen, med dystre spådommer om at laget ikke kom til å gå. Men i løpet av ett år hadde vi over 100 medlemmer, laget bestod av mye idrettsungdom så vi tok opp idretten i laget, og vi fostret noe av Verdals beste skiløpere. Laget gikk sammen med Stiklestad A.I.F. og tok opp Hervolrennet som går mellom Stiklestad og Helgådalen. Og vi hadde et godt samarbeid med frilynt ungdomslag i Ulvilla, og vi feiret 17. mai sammen, noe som ingen av lagene tapte på.

Helgådal arbeiderlag hadde årsmøte hos Petter K Sellæg, der ble det reist spørsmål om å kjøpe en fane til laget, underskrivne foreslo at laget skulle gå til innkjøp av det Norske flagg, og det ble det stort flertall for. Dette var like før 17. mai, og på et møte ble det kommet med et forslag på at vi skulle ta kontakt med Hafstad som da var lærer i Bjartan om å feire 17. mai sammen med skolekretsen.

Jeg ble valgt til å underhandle med Hafstad, det var jeg lite begeistret for, Hafstad var den gang en

hard venstre mann, og hard på sine meninger. Men arbeiderungdommen stod sterkt i Helgådalen, en stor del av ungdommen som hadde stått tilslutta frilynt ungdomslag hadde gått over til Arbeider ungdomslaget. Møtet med Hafstad foregikk uten noen dramatik, jeg forela mitt ærend, og fortalte at Helgådalen arbeiderlag kom til å stille med det Norske flagg 17. mai visst vi ble enige. Resultatet ble at Hafstad skulle kalle sammen til tilsynsmøte, og at arbeiderlagene skulle møte med fire menn. Det ble full enighet på fellesmøtet, og at eventuelt overskudd skulle deles.

Bjartråkja var overfylt av folk 17. mai, lærer Hafstad holdt en alvorlig tale, han erkjente at vi som tilhørte arbeiderbevegelsen var like mye nasjonal, som dei borgelige som reknet seg for nasjonal. Han erkjente også at han hadde tatt feil av arbeiderbevegelsen, og at dei som ikke kan feire 17.

mai med oss i dag, kan sitte heime. Et lite skår i gleden var det, både for Hafstad og meg, at i Bjartan skolekrets uteble fire stykker fra de borgerlige på grunn av at krets-tilsynet hadde gått sammen med arbeiderlagene for å feire nasjonaldagen.

Det politiske klima ble etterhvert mindre ansrenget, vi lærte å respektere hverandres meninger bedre. Men arbeidsforholdene var elendige, hvert et øre vi tente som ungdommer måtte gå til heimen for å holde tvangsauksjoner borte.

I midten av 30 årene reiste mange av oss som var ung og flere familieforsørgere over til Sverige, for å tjene til livets opphold. Der var levevilkårene langt bedre, her heime var dei sosiale forhold mildt sagt håpløse. Det er særlig et tilfelle jeg minnes, det var ei enke som hadde en gutt å forsørge, hun hadde 18 kroner hver måned, som dei begge skule leve av. For å rette opp på levevilkårene hadde ho ei

ku som ho solgte, og tenkte å kjøpe seg strikkemaskin for å tene litt på strikking. Men kretstilsynet bestemte at hun skulde leve så og så mange måneder uten hjelp fra sosialt hold for pengene hun hadde fått ved salg av kua.

Det var mange slike tilfeller i 30 årene, om så gjerne dei ville, så fantes det ingen mulighet til å rette på elendigheten som rådde. I slutten av 30 åra ble det etterhvert bedre, mer arbeid og bedre betaling for arbeidet. Organisasjons retten ble godkjent i skogbruket, og vi fikk fornuftige arbeidsgivere og ha med å gjøre. Som arbeidsfolk så vi lysere på fremtiden.

Så kom krigsårene med sine grusomheter, men det lærte størsteparten av det Norske folk å stå samlet, etter 5 lange år fikk vi igjen våre demokratiske rettigheter. Så la oss stå sammen og verne om vårt fedreland, og for frihet og fred.

Båttransport Storholmen — Sørmo

Ole Storholmen minnes også godt den tid det ble fraktet folk og varer over Helgaa fra Storholmen til Sørmo, og likeledes den andre vegen. Selv om de hadde lauparstreng, og siden hengebru ved Nesseholen, hadde de ikke skikkelig vegforbindelse mellom gården og Nessehøla. Dette førte til at det meste av trafikken foregikk med båt over elva nedenfor gården. De hadde da en vanlig elvebåt som de på normal vannstand staket seg over i ved hjelp av en lang treraie med en jernpik i enden. Dette kalte de for ror. Når det var mye vann i elva ble roret for kort, og da var det å bruke årene. Dette kunne være hardt mange ganger når elva var flomstor. De måtte da dra båten langt utover før de nådde land på motsatt side. Dette kalte de for råkkåmån. Det var heller ikke så svært langt ned til Granfossen, slik at de måtte kave seg i land før dragsuget fra fossen fikk tak i dem. Verst var det om våren når elva gikk full av is, eller når tømmerfløting pågikk. Da måtte

de på beste måte lure seg frem mellom isflak og tømmer. Men så rart det kan høres ble det aldri noen riktig kritiske situasjoner. De kunne sitt håndverk de som gav seg i kast med Helgaa i alle slags situasjoner.

De drev også forsøk med hvor stor vannføringen måtte være før de ikke klarte å ta seg over. Unge måtte tidlig lære seg yrket, særlig det med å stake seg over med «roret». Vinters tid benyttet de selvsagt isen, og de visste nøyaktig hvor tykk høstisen måtte være før den kunne trafikkeres. Likeledes var det om våren. De gikk gjerne over isen helt til siste dag.

Det er naturlig å tro at de på ettervinteren benyttet seg av elveisen til å frakte hjem forskjellige varer som f. eks. kunstgjødsel, formél og annet tungt utstyr som de visste de fikk bruk for i løpet av sommeren. Men tiden var ikke slik. De hadde ikke økonomi til å ta hjem store varelagre.

Når det var lite kulde utover senhøsten, kunne det bli lenge å

vente på elveisen. Da laget de en såkalt isbru. Så snart isen var så pass tykk at de kunne våge seg utpå, hogg de råk i isen. Her la de ned en masse kvist av løvskog. Dette førte til at de frøs fortore til, slik at de her fikk en slags gate som de kunne gå over.

Det var også en god del persontrafikk over elva. Hvis det var noen fra nordsida som tenkte seg over, sto de og hauket til de ble hørt. Da var det å ta båten og hente disse. Dette var gratisarbeid, eller at vedkommende frivillig ga noen ører for «umaken». Det forekom at det ble 8—10 turer over elva i løpet av en dag.

Ole minnes spesielt jegeren Odin Bratli. Han drev mye jakt i Kverndalen. Det hendte mange ganger at han kom til Storholmen og bad om båtskyss. Hver gang han ble satt over elva betalte han fem øre. Senere utover årene forekom det at trafikkantene betalte femti øre og helt opp til en hel krone for turen.

Lasse Johnson.

KASSEN PÅ KOTTET

Jeg har en kasse på loftet,
en kasse med rask og rot,
og jeg får høre så ofte:
«Du gjemmer på mye skrot.»

Så en dag har jeg bestemt meg,
nå må det en gang bli gjort.
Og kassen som lenge har gjemt seg,
skal tømmes og ryddes bort.

Jeg lurar litt på hva jeg finner
av skatter fra glemte år.
Jeg sitter og blar i minner,
og timene går og går.

Jeg holder ei lita skjorte,
så myk som et barnekinn,
og åra som er blitt borte,
de ligger i hånden min.

Ei dukke, en bamse, en jakke,
to lyseblå sokker av ull.
Jeg sitter og ønsker å takke
for et mors-kort med hjerter i gull.

Og stablene rundt meg øker:
En kjole av rosa garn,
små tegne- og malebøker,
et brev fra et barnebarn.

Det er ikke rot jeg finner.
Jeg føler meg rik og glad.
En kasse med gode minner
det burde vel alle ha.

Så gjorde jeg det som jeg måtte,
la alt så forsiktig ned.
Og kassen der inne i kottet
skal atter få stå i fred.

Randi Schjølberg.

Vi i redaksjonen setter stor pris på innlegg vi får fra utenforstående. Særlig hyggelig blir når det samtidig er med et følgebrev. Til ovenstående dikt var det med et slikt privat brev, men vi tillater oss å ta det med i avisa.

Red.

FØLGEBREV

Jeg sender et dikt, du Lasse,
og håper du tar det med.
Men jeg har nok mer enn en kasse,
jeg har både to og tre.

Og nå har jeg strevet iherdig
med å skrive ærlig og sant.
Men hvis en skal virke troverdig
så må en jo skrøne iblandt!

For babytøyet jeg sendte
til Ungarn i femtisju.
Hvem vet hvor de klærne endte,
de er vel helt utslitt nu.

Jeg gjemte ei rosa skjorte
som jeg hadde sydd til min sønn,
fikk stoffet på rasjoneringskortet.
«Ta det du får.» Det var inga bønn.

Og en rød liten strikkajakke
som slukket en farlig brann.
Det hendte en gang i ei brakke.
Ei fyrstikk i barnehand.

Og ellers så gjemmer jeg gjerne
på gaver og brev som jeg får,
og bøker med stor R og stjerne
fra ungenes skoleår.

Og i julestasen jeg finner
ei sølvblank klokke med snor,
et av krigstidens lyse minner,
jeg fikk den av deg, min bror.

Jeg håper jeg ikke blir lastet.
Jeg tror jeg har gjort min plikt.
Det eneste som jeg har kastet
er en bunke med egne dikt.

Hilsen fra Randi.

EGGJA-ÆTTA

Av Reidar Prestmo

Ætta ser ut til å ha sitt utspring i øvre Helgådal. Det er Fast eller Faster Svendsen som er født ca. 1694. Første gong han nevnes i kyrkjeboka er i 1720 og 1724. Siste gong under navnet Faster Svendsen Julneset. Begge ganger er han fadder.

Men alt i 1662 nevnes en Faster Svendsen som bruker på Skjækermoen. Denne Faster er født 1631. Mykje taler for det er ei forbindelse her. Uten at ein har klart å finne ut korleis.

Ola Stemshaug skriver i Norsk namne-leksikon: «Gamel svensk har ei rekkje sammansetningar med dette leddet. Dei få navna på Fast som viser seg i Noreg i mellomalderen har kome frå Sverige, særlig over Jämtland. (Som på den tid var norsk.)»

A.1. Svend, truleg født ca. 1660.

B.1. Faster Svendsen født ca. 1694, død på Eggja.

Gift 1) 1728 Inger Olsdatter.

C.1. Svend Fastesen f. 1731 på Skrovesvald.

Gift 2) Marit Pedersdtr. Røsvold født ca. 1727. Død 1793 på Røseggen. Det er første gong Eggjen er skrevet i kyrkjeboka.

C.2. Peder Fastensen født 1757 på Eggja, død 1831 samme sted. Gift 1782 m. Marta Andersdtr. Røsv. f. ca. 1760, d. 1824, 65 år.

De fikk 8 born og ein deler opp ætta etter desse i 8 greiner for å lette oversikten. (D.1. til D.8.)

D.1. Marit Pedersdtr. f. 1782 på Moen. D. 1879.

Gift 1°) 1918, em. Klaus Jonsen Sæter f. 1753.

D. 1822 p. Seter.

Gift 2) 1823. Hans Andersen Seter f. på Byna i 1796.

E.1. Claus Hanssen Seter f. 1823.

Gift 1844. Guri Hansdtr. f. 1816 i Fåberg.

De utv. til U.S.A. i 1868 med 4 barn.

D.2. Fast Pedersen f. 1785 på Eggja. D. 1786.

D.3. Fast Pedersen f. 1787 på Eggja.

Gift 1822. Beret Larsdtr. Stubskinn f. ca. 1778.

Ingen barn. De flytta til Skogn i 1836.

(Fast var stor, lang i sula og kulrygga. (Etter P. Brønstad.)

D.4. Marta Pedersdtr. f. 1798, d. 1870.

Gift 1816. Ole Nilsen Leirhaugmo/Dalbakken, f. ca. 1778, d. 1840.

Dei rydde og bygde plassen Dalbakken.

E.1. Peder Olsen Rø f. 1817, d. 1898 på Storstad østre. Gift 1849. Gurianna Hågensdtr.

f. 1826 i Stjørdal.

F.1. Mikal Ped. Storstad f. 1855.

Gift 1890. Ingeborg Anna Olsdtr. Storstad f. 1863.

G.1. Gusta M. Storstad f. 1890.

G.2. Ole M. Storstad f. 1895.

Gift m. Berntine Olsdtr. Vangstad f. 1901.

G.3. Edvard Storstad, f. 1897.

Gift m. Sigrun Olsdtr. Hjelde f. 1903.

G.4. Mathilde M. Storstad f. 1900.

G.5. Arne M. Storstad f. 1903.

Gift m. Gudrun Helmo f. 1905.

G.6. Gunhild M. Storstad.

Gift m. Albert Risholt f. 1901.

F.2. Oline Olsdtr. Rø f. 1853.

Gift m. Oluf Arntsen Sundbyenget, f. ca. 1853. De reiste til U.S.A. i 1881 med ein son, Gustav.

F.3. Hanna Marie Pedersdtr. Rø f. 1860.

Gift 1889. Jon Johannesen Tømte Storstad.

f. 1862. De kjøpte Nesset i Sparbu.

G.1. Johannes J. Storstad f. 1889.

Gift m. Inger Anna Tromsdal f. 1896.

(De kjøpte Grindgjerdet i 1918.)

G.2. Per J. Storstad.

Gift m. Marie Tromsdal. (Overtok Nesset) 1892.

G.3. Severin J. Storstad f. 1898.

G.4. Gustava J. Storstad f. 1895.

Gift m. Peder Vatterholm, Rødtelde.

G.5. Olav J. Storstad f. 1901.

F.4. Gurianna Pedersdtr. Storstad f. 1863.

Gift m. Johannes Jakobsen Sørli/Buhaugen Leksdal f. 1866.

G.1. Elen Johannesdtr.

Gift m. Jeremias Vangstad f. 1895.

G.2. Gurine Johannesdtr., meierske, f. 1895. Gift m. Konrad Beistad, Stjørdal, f. 1896.

F.5. Peter Olaus Ped. Storstad f. 1868.

Gift m. Julianna Gudbjørnsdtr. Sagen f. 1874.

G.1. Oline Pedersdtr. Storstad f. 1902.

Gift m. Anton Ols. Nesset/Vinne.

G.2. Gudrun P. Storstad f. 1904.

Gift m. Ole M. Berntsen Holmli f. 1909.

G.3. Petra Petersdtr. Storstad f. 1899, d. som barn.

G.4. Paul Gerhard Storstad f. 1898, d. som barn.

E.2. Nils Olsen f. 1820 på Balgård, d. 1820.

E.3. Marta Olsdtr. Rø f. 1821 på Balgård vestre, d. 1895. Gift 1856. Peder Rasmussen

f. 1829 på Storstadvald.

Dei budde på Dalbakken.

F.1°. Ole Olsen Flyum f. 1846 på Dalbakken. Gift 1878. Marie Haldorsdtr. f. 1847 på Hallemssvald.

«Ole vart seinere kjent under navnet O. Flyum, Prestenget. Han kom til garden Flyum som smågut da Tore og Gunhild hadde garden, og vart der til han reiste i underoffiser-skole.» Etter notat av lærer Brønstad. Ole vart sjt. og vegvokter.

G.1°. Karl Iver Ols. Flyum f. 1870,

d. 1936. Mor: Elen-Anna K. Holmlivald.

Gift 1). Marta Sivertsdtr. Flyum f. 1871, d. 1913.

Gift 2). Marenanna Lorentsdr. Rotmo, f. 1887, d. 1977.

Budde på Vatterholmen, seinere Elverum ø.

Karl gikk befals-skole og vart sjt. og vegvokter m. m.

H.1. Inga M. Flyum f. 1896.

Gift m. Albert Skavhaug f. 1882.

H.2. Marta S. Flyum f. 1897.

Gift m. Paul E. Green f. 1891.

H.3. Elle J. Flyum f. 1899.

Gift m. Einar K. Indal f. 1895.

H.4. Ola Marius Flyum f. 1901.

Død ug. 1930.

H.5. Sigrid Flyum f. 1908.

Gift m. Helge Kolseth f. 1904.

H.6. Bjørn Flyum f. 1915.

Gift m. Dagny Vikvang f. 1918.

H.7. Magne Flyum f. 1916.

Gift m. Gerd Gjersing f. 1934.

H.8. Åse Flyum f. 1918.

Gift m. Kristian Juberg f. 1913.

H.9. Knut Flyum f. 1920.

Gift m. Synnøve Oksvold f. 1921.

H.10. Lodve Flyum f. 1922.

Gift m. Solveig Skoknes f. 1927.

H.11. Åsmund Flyum f. 1927.

Gift med Ingebjørg Hofset f. 1927.

G.2. Håkon Ols. Flyum f. 1879.

Gift m. Anna Kulsli.

H.1. Ingvald H. Flyum f. 1899.

Gift m. Signe Hage, f. 1898.

I.1. Sofie Ingv.dtr. Flyum f. 1925.

Gift m. Knut Haugan f. 1917.

I.2. Håkon Ingv. Flyum f. 1927.

Gift m. Ingrid Leirset f. 1928.

H.2. Arthur H. Aune f. 1901.

Gift m. Oddbjørg Holmen f. 1902.

G.3. Beret Marta Flyum f. 1883, d. 1913.

Gift 1902 m. Peder Brønstad f. 1876 på Snåsa, lærer. Brønstad var på ymse måter føre si tid, med stor interesse for arkeologi og andre historiske emner.

H.1. Ottar M. Brønstad f. 1903.

Gift m. Astrid Olsdr. Egenes.

H.2. Ola Ragnvald Brønstad f. 1912.

Gift m. Ingrid Kjesbu f. 1916.

G.4. Per Olsen Flyum/Framnes.

G.5. Olav Olsen Framnes f. 1894.

Gift m. Astrid Kjesbu f. 1898.

H.1. Aslaug Framnes f. 1918.

Gift m. Thorvald Holmsberg f. 1912.

H.2. Irene Framnes f. 1928.

Gift m. Johan Indal f. 1927.

H.3. Ola Framnes f. 1936.

F.2. Anne Marta Andersdr. f. 1851.

Far: Anders Olsen Kolstad.

Gift 1885. Ole Johannes Framnes

f. 1852. De er på Tømte i 1891.

G.1. Iver Olsen Framnes f. 1885. Ug.

G.2. Maren Olsdr. Framnes f. 1888.

H.1. Agnes Framnes f. 1910.

Gift m. Paul Aune f. 1913.

H.2. Magda Framnes f. 1920.

Gift m. Guttorm Storstad f. 1914.

H.3. Einar Framnes f. 1920.

F.3. Beret Marta Pedersdr. f. 1856.

Gift m. Ola Klefsås fra Orkdal.

F.4. Mette Pedersdr. f. 1856.

Gift m. Erik Olsen Overholmen Leirhaug, f. 1851, d. 1925.

G.1. Anne Marta Eriksdr. f. 1885.

Gift m. Ingemar Mikalsen Storstad f. 1888.

H.1. Einar M. Storstad f. 1911.

Gift m. Martha Aamo f. 1918.

H.2. Agnar G. Storstad f. 1912.

Gift m. Mary Haugan f. 1922.

H.3. Guttorm Storstad f. 1914.

Gift m. Magda Framnes f. 1920.

H.4. Målfrid I. Storstad f. 1917.

Gift m. Jon Kluken f. 1915.

H.5. Peter Storstad f. 1920.

Gift m. Ruth Kluken f. 1928.

H.6. Astrid Storstad f. 1922.

Gift m. Arne Helden f. 1923.

H.7. Ivar Storstad f. 1926.

G.2. Ole Eriksen Leirhaug f. 1886. Ug.

G.3. Inger Maria Eriksdatter f. 1888.

Gift m. Nils Falstad f. 1888, Skogn.

H.10. Paul Aune f. 1913.

Gift m. Agnes Framnes f. 1910.

H.2. Egil Falstad f. 1920.

Gift m. Gunvor Buran f. 1921.

H.3. Magne Falstad f. 1922.

Gift m. Margit Gran f. 1925.

H.4. Iver Falstad f. 1924.

Gift m. Eivor f. 1929.

H.5. Narve Falstad f. 1927.

Gift m. Agnes Kolstad f. 1929.

H.6. Solveig f. 1929.

Gift m. Gunnar Wold Olsen f. 1928.

H.7. Aase f. 1931.

Gift m. Kjell Eriksson.

G.4. Petter Eriksen Leirhaug f. 1888.

Gift m. Janna Arntsdr. Holmen f. 1898.

H.1. Else Mary f. 1920.

Gift m. Charles Evjen, Beiarn.

H.2. Asbjørg f. 1922.

Gift m. Alf Sundseth, Vallersund.

H.3. Jeremias Leirhaug f. 1924.

Gift m. Synnøve Leirset f. 1928.

H.4. Polly Irene f. 1926.

Gift m. Sevald Hage f. 1922.

G.5. Eline Mathilde Leirhaug f. 1891. Ug.

G.6. Paul E. Leirhaug f. 1894, d. 1903.

G.7. Iver Anton Aune f. 1897.

Gift m. Lotte Holmli f. 1907.

F.5. Peter Andersen Rø f. 1859, d. 1859.

D.5. Anders Pedersen Rø f. på Eggja i 1791.

Gift m. Marit Andersdr. Steingrunnan f. 1785. (Ørenfeldt-ætt.)

E.10. Gunhild Andersdr. f. 1817 på Bjørstad. Mor: Anne Olsdr. Bjørstad.

E.2. Anders Andersen f. 1818 på Kulstad vestre, d. 1898 på Kluken.

Gift 1845 m. Serianna Pedersdr. Storstad, f. 1816, d. 1867.

(I 1865 er de på Slapgårdsenget. Slapgård vestre.)

F.1. Marta Andersdtr. f. 1846 på Kulstad-vald, d. 1918.

Gift 1872. Anders Olsen Lillegård f. 1847.

G.1. Anna Seselie Andersdtr. f. 1872.

Gift m. Edv. Ols. Bjørsmo/Eide f. 1875.

H.1. Oline Bjørsmo f. 1895.

Gift m. Ole Martin Ols. Garberg f. 1894.

H.2. Olga Bjørsmo f. 1897.

Gift m. Sigurd Nilsen Kolstad f. 1887.

H.3. Arne Bjørsmo f. 1899.

Gift m. Inger Anna Garnesmo.

H.4. Margot Bjørsmo f. 1902.

Gift m. Oskar Johansen Berg, f. 1895.

H.5. Signe Bjørsmo f. 1905.

Gift m. Ingolf Rotmo.

H.6. Evald Bjørsmo f. 1908.

Gift m. Gunvor Sørli f. 1909.

H.7. Magnus Bjørsmo f. 1916.

Gift m. Målfrid Vikvang f. 1915.

H.8. Åsmund Bjørsmo f. 1916.

Gift m. Johanne Nesset f. 1916.

H.9. Solveig Bjørsmo f. 1920.

Gift m. Johan Halset f. 1913.

G.2. Ole Andersen Lillegård f. 1874. Ug.

G.3. Anne A. Lillegård f. 1877.

G.4. Maria A. Lillegård f. 1879, d. 1911.

Gift m. Olav Olsen Varslot f. 1903.

H.10. Margit M. Lillegård f. 1901.

Gift m. Arne Iversen Leirset f. 1899.

H.2. Bernhard O. Varslot f. 1903.

Gift m. Pauline Våde Elnan f. 1908.

H.3. Ole Alfred Varslot f. 1909.

Gift m. Solveig Kulstad f. 1907.

G.5. Marius Andersen Bjørstad f. 1879, d.

Gift m. Ragnhild Ellevsdtr. Bjørstad f. 1886.

H.1. Einar Aksel Bjørstad f. 1908, d. 1908.

H.2. Arne Matæus Bjørstad f. 1909, d. 1909.

H.3. Ole Bjørstad f. 1910, d. 1981.

Gift m. Elen Sveinson f. 1906.

H.4. Ella Bjørstad f. 1912.

Gift m. John J. Bjørkhaug f. 1907.

H.5. Astrid Bjørstad f. 1915.

Gift m. Magne Dillan f. 1915.

H.6. Severin Bjørstad f. 1917.

Gift m. Herdis Uthaug f. 1916.

H.7. Alv Magnus Bjørstad f. 1920.

H.8. Oddlaug Bjørstad f. 1922.

Gift m. Alf Kvernmo f. 1919.

H.9. Odd Reidar Bjørstad f. 1925.

Gift m. Åse Gunvor Jaunson f. 1931.

H.10. Johanne M. Bjørstad f. 1928.

Gift m. Torleif Balgård f. 1923.

G.6. Severin Andersen Lillegård f. 1883, d. 1916.

G.7. Martin A. Lillegård f. 1885.

Gift m. Marta Bårdsdtr. f. 1880.

H.1. Jon Olav Lillegård f. 1908.

Gift m. Brynhild Ydse f. 1915.

H.2. Magda Lillegård f. 1911.

Gift m. Helge Støa f. 1910.

H.3. Albert Lillegård f. 1914.

H.4. Ingebjørg Lillegård f. 1919.

Gift m. Johannes J. Nesseemo f. 1916.

H.5. Magne Severin Lillegård f. 1922.

Gift m. Mildrid Ausli f. 1935, Henning.

G.8. Ragnhild A. Lillegård f. 1888.

Gift m. em. Olav O. Varslot f. 1879.

H.1. Aslaug M. Varslot f. 1915.

Gift m. Sverre M. Green f. 1911.

H.2. Peter A. Varslot f. 1922.

Gift m. Kari Hallem f. 1924.

F.2. Anders Andersen f. 1851 på Kulstad-vald. Gift m. Nicoline Nilsdtr. Movald.

Ingen born.

E.3. Peder Andersen f. 1823 på Steingrunnan, d. 1897 på Tosteigan. Gift 1855 m. Agnes Jakobsdatter Overholmen f. 1817, d. på Tosteigan i 1897.

F.1. Anders Pedersen Tosteigan f. 1856, d. ug. 1944 på Tosteigan.

D.6. Ingeborg Pedersdtr. f. 1794 på Eggja, d. 1794 same stad.

D.7. Ole Pedersen f. 1795 på Eggja.

G. 1825. Anne Olsdatter Leirhaug f. ca. 1788.

E.1. Magnhild Olsdatter f. 1822 på Leirhaug. Gift 1844 m. Ole Andersen Bynavald/Væren, f. i Vera i 1816. Dei flytta i 1852 til Vemundvik. Ola gjorde det bra der. Han kjøpte gården Fossvika. Her var det m. a. vass-sag som Ola og sønnene dreiv. Dei lafta hus og sendte på Nordland. Dei var og etterspurde tømmermenn. Ola var og ein brukbar smed. Og den dag i dag er det dørlåser i stua på Fossvika som Ola var mester for.

F.1. Anders f. 1844 på Bynahaugen, truleg død ung.

F.2. Gundbjørn Ols. Myrvold f. 1849 på Røsvold, d. 1899. Gift m. Marta Nikolaisen. 10 born. Gundbjørn kjøpte bruket Myrvold i Vemundvik.

Av Gundbjørns 10 born, hadde nok sonen Harald det mest eventyrlege livsløpet.

Når Harald vart fødd veit eg ikkje, men truleg like før år 1900. Han tok til som sliperiarbeider på Salsbruket og steig til formann. Vart seinare sliperimester i Follafoss og Funnefoss? Arbeidet så i Sverige og Polen. Kom til slutt til Roauen i Frankrike. Først som sliperimester, seinare som generaldirektør for ein av Frankrikes større papirfabrikker.

Han vart ein kjent og aktet mann innen papirindustrien. Kan nevne at etter han hadde vorte pensjonist vart han kontakta ifrå Jugoslavia i forbindelse med oppstarting av ein papirfabrikk der. I 80-årsalderen var han ein gong heime i Vemundvik og dreiv da pr. korrespondanse-skole og lærte seg russisk.

Harald O. Myrvold var gift to gonger. Først med ei dame ifrå Kolvereid. Sidan med ei tysk dame, og fekk 4 born i begge ekteskapa. Opplysningar er gitt av Torstein Myrvold i Vemundvik.

Ingvald Tronsmo snakka om Myrvold. Myrvold hadde ein sommar reist i Helgådalen og Vera på leiting etter opplysningar om sin fars slekt her.

Det vart visst noko korrespondanse imillom Myrvold og Tronsmo etter dette møte.

Ja, «Eggja-slekta» har nok den dag i dag ein Gundbjørn Myrvold i Le Vesinet, Frankrike, som både snakkar og skriver norsk.

Ein son-son av Gudbjørn Ols. Myrvold født på Røsvold i 1849.

F.3. Anton Warpnes, g. m. Anna. 8 born.

F.4. Ola Loddovik, g. m. Ingeborg Anna. Ingen born.

F.5. Ole Martin Fossvik, g. m. Justine Avløften, 4 born.

F.6. Anna Olsdtr., g. m. Jakob Bruun. 5 born.

F.7. Petra Olsdtr., g. m. Nils Foss. 5 born. (Anna og Petra var tvillinger.)

E.2. Peder Olsen f. 1825 på Eggja, d. 1888 på Eklosvedjan. G. 1851. Beret Johannesdtr. f. 1829 på Leinsvald, d. 1896. De gikk under navnet Beret og Per Sveen. De var først på Brustuen, Stiklestad, Melbysveet, Eklosvedjan, som sonen Johan kjøpte i 1878. Garden vart øydelagt av raset i 1893. Beret døde i 1896 på besøk i Østersund hos dottra. I denne ættegreina finn ein både tekstforfattar og komponist av Verdals-songen.

F.1. Anna Maria f. 1851 på Leinsvald. Att. til Sverige i 1882.

Gift m. Bernhardson, Østersund.

F.2. Johanne f. 1853, d. 1853, ½ år gl.

F.3. Johan Pedersen Minsås f. 1854 på Brustuen, Stiklestad, d. 1937 i Trondheim.

Gift m. Karen Johanna Kroglund f. 1857 på Frosta, d. 1945.

Johan vaks opp hos slektninger på sør-Minsås, gikk befallsskole, var lensmanns-dreng hos lensmann Wessel. I politiet i Bodø. Lensmann i Leksvik.

G.1. Kitty Minsås, d. 1983, 92 år gl. Lærerinne, ug.

G.2. Peder Minsås, g. m. Synnøve. Ing. i Oslo kommune.

G.3. Kirsten Minsås, husstell-lærerinne, ug.

G.4. Josef Minsås f. 1896, d. 1972.

Gift m. Olaug. Kjemiing., Trondheim.

G.5. David Minsås f. 1900, d. 1981.

Gift m. Ingeborg. Mil.musiker, Horten.

G.6. Lars Minsås f. 1901. Komponist. Gift m. Hjørdis. Pianist m. m. lærer i musikk.

F.4. Oline Pedersdtr. f. 1857. Utv. til U.S.A. i 1883. Gift m. Friberg i U.S.A.

F.5. Anne Pedersdtr. f. 1862, d. ung. Melbyvald.

F.6. Bernt Oluf Pedersen f. 1864, d. ug. 1880 på Eklosvedjan.

F.7. Pauline Bergitte Pedersdtr. f. 1867.

G. med Ole Mikalsen Slapgård f. 1870, d. 1903.

G.1. Borghild Olsdtr. f. 1896.

G. med Gustav Ward f. 1890.

G.2. Maria Olsdtr. Slapgård f. 1898.

G.3. Bjarne Ols. Slapgård f. 1901. Forfattar og lærar.

G. 1927. Astrid Hamnes f. 1903.

F.8. Oliva Pedersdtr.

G. med Konrad Møller Hanssen, bosatt på Strinda.

E.3. Ingeborg Anna Ols.dtr. f. 1828 på Eggja, d. 1926. (Ember Eggja.) Gift 1859 m. Peder Andersen f. 1835 på Grunnvald, d. 1889.

Det fortelles om Ingeborg Anna at ho var ein flink forteller og at mellom andre skreiv furer Johan Helmo ned mykje av det ho fortalde om folk og hendingar i føre århundre. Men da Byna brann i 1960, brann desse papira opp.

F.10. Ole Andreassen f. 1860 på Eggja, d. 1945 i Osseo, U.S.A. Gift m. Maria. Ingen barn.

F.2. Anders Pedersen f. 1860 på Eggja, d. 1904 i Grunnfossen.

Gift 1885. Serianna Arntsdr. Slettdals-haugen f. 1863, d. 1942.

Bustad: Bjørnmelen.

G.1. Paul Anton Andersen f. 1886, d. 1½ år gl.

G.2. Anna Andersdtr. f. 1890 på Bjørnmælen. Gift 1910. Anton E. Bakken, f. 1891, d. 1965 på Inleggghaugen.

(Anna har eit godt minne og er ein god forteller.)

H.1. Alfred S. Bakken f. 1911.

Gift m. Ella Haugseth f. 1918.

H.2. Ingeborg Bakken f. 1913, ug.

H.3. Aslaug Bakken f. 1914, d. 1967.

Gift m. Ingemar Ottermo f. 1905.

H.4. Magda Bakken f. 1916, ug.

H.5. Einar Bakken f. 1918, ug.

H.6. Magne Bakken f. 1920.

Gift m. Sigrid Åkervoll f. 1924.

Oddmund Bakken f. 1926.

Gift m. Inga Viken f. 1930 i Overhalla.

G.3. Inga Andersdatter f. 1896.

H.10. Agnar Bjørnmelen f. 1921.

Gift m. Magna Kveldstad f. 1922.

G.4. Arne Andersen Bjørnmælen f. 1901, d. ug. 1983.

F.3. Inger Anne Pedersdtr. f. ca. 1863,

d. 1921 i U.S.A. Gift 1890 i Sverige. Olof Lundkvist f. 1861, d. 1959. Utv. til U.S.A. i 1904 med 7 born.

F.4. Jette Pedersdtr. Eggja f. 1869, d. 1958. Til U.S.A. i 1889. Gift i U.S.A. med Lars Sivertsen f. 1849, d. 1935.

F.5. Mette Pedersdtr. Eggja f. 1867, d. 1954 ug.

G.10. Janne Martinsdtr. Eggja f. 1894, d. 1959 på Inleggghauga. Janne var den siste som budde på Eggja.

E.4. Marta Olsdtr. f. 1828 på Eggja. (Tvilling av E.3.) Gift 1862. Ole Svendsen Steinsmo f. 1835 på Svedjan under Hjelde. Bustad: Bregnsvollen — Svartåsen — Steinsmoen.

F.1. Maren Olsdtr.

F.2. Anna Olsdtr. Steinsmo.

Livet var ikkje lett for Anna. Men mang ein heim her i bygda minnes med glede kor godt det var å få tak i ho til hjelp når sjukdom ramma husmora i huset, ved barsel og mangt anna. Anna var glad i barn.

- G.1. Olise Anderson f. 1883. Utv. i 1902 til U.S.A. Gift m. Anton Ludvigsen.
 G.2. Marius Steinsmo f. 1888.
 Gift m. Berntine Haugdal f. 1896.
 G.3. Sigurd Steinsmo f. 1896.
 Gift m. Ingeborg Solli.
 Gift andre gongen m. Anna Valstad f.
 G.4. Laurra Steinsmo.
 Gift m. Paul Kveldstad f. 1899.
 D.8. Ingeborg Pedersdtr. f. 1797 på Eggja, d. 1838 på Storstadvald.
 Gift 1834. Ole Olsen f. 1809. Kanskje på Sau-kind?
 E.10. Sigrid Larsdtr. f. 1823 på Eggja.
 Far Lars Pedersen Bjørstad.
 E.2. Peder Olsen f. 1834 på Midt-Holmsvald.
 Gift 1859. Johanna Eliasdtr. f. 1839 i Frol.
 De budde m. a. på pl. Reitli v/Rinnan.
 Kjøpte Sandberg på Fætten.
 Muligens plassen til Johannas foreldre.
 F.1. Karen Oliva f. 1859 på Ravlovald.
 F.2. Karen Margrethe f. 1862 i Frol.
 F.3. Ingeborg Anna f. 1869 i Frol.
 Både nr. 2 og 3 reiste til Jämtland på slått-onna. De vart gifte der, og begge ekteparene utv. seinare til U.S.A.
 F.4. Erik Andreas Ped. Østvik f. 1865 i Frol.
 Dreiv muring. Gift m. Ingeborg Anna Andersdtr. f. 1860.
 De kjøpte Østvik på Fætten.
 G.1. Ragna Østvik f. 1885.
 Gift m. Ole Andreas Olsen f. 1886.
 H.1. Ingeborg Olsen f. 1914, ug.
 H.2. Ester Olsen f. 1917, d. 1962.
 Gift 1941. Sverre Gulbrandsen f. 1908.
 H.3. Arne Ragnvald Olsen f. 1921, ug.
 G.2. Otelie Eriksdtr. Østvik f. 1899.
 Gift 1920. Ole Martin O. Berg f. 1896.
 H.1. Olaus Olsdtr. Berg f. 1921.
 Gift m. Nikolai Austad f. 1912.
 H.2. Åsta Olsdtr. Berg f. 1922.
 Gift m. Olaf Olsen f. 1919.

- H.3. Erling Olsen Berg f. 1924.
 Gift m. Kari Haugan f. 1928.
 G.3. Anton E. Østvik f. 1895. Sjøfær, druknet. Bodde på Steinkjer.
 Gift m. Edvarda Hogstad f. 1894, d. 1976.
 G.4. Johan E. Østvik f. 1890.
 Arbeidet på N.S.B.
 Gift m. Petrine Elise Anker Dreier Jensen f. 1888, d. 1973.
 G.5. Petter E. Østvik f. 1886.
 Arbeidet på N.S.B.
 Gift m. Maren Vestgård i frå Sul.
 G.6. Karl E. Østvik f. 1894, d. 1925.
 Gift m. Bergithe O. Berg f. 1898, d. 1958.
 H.1. Ingeborg Karlsdtr. Østvik f. 1924.
 Gift m. Birger Nordli f. 1926.
 H.2. Evald K. Østvik f. 1925, ug.
 F.5. Johan Peter Sandberg f. 1873 i Frol, d. 1934. Arb. på Trones.
 Gift 1895. Laura Johnsdtr. Tangen f. 1868. d. 1955.
 G.1. Julianne Johansdtr. Sandberg f. 1896, d. 1921.
 Gift m. Aksel Lyngstad f. 1898, d. 1981.
 Bodde på Steinkjer.
 H.1. Leif Johan Lyngstad f. 1919.
 Gift m. Gunvor E. Tingstad f. 1925 i Frol.
 Bor på Ørlandet. Leif J. Lyngstad har m. a. vært ordfører.
 H.2. Jenny A. Lyngstad f. 1921.
 Gift 1945. Birger J. Kirknes f. 1912 på Inderøy. Bor på Fætten.
 G.2. Pauline f. 1904. ug.

NB! Helgådals-Nytts redaksjon satte på grunn av plassen i bladet ei grense ved ca. år 1920, slik at fødte til og med dette året vart med. Etter mange timer ved leseapparat og skrivebord er det nok likevel mange årstall og ein del namn som mangler. Men her skulle vera eit brukbart grunnlag for folk i slekta som vil arbeide vidare sjøl. Artikkelforfattaren vil gjerne høyra fra folk som finn ut meir og få kopi av notater.

Husmannsplassene i Røesgrenda

Den første husmannsplassen vi veit om i Røesgrenda var Egga, som vart teke i bruk tidleg på 1700-tallet. Egga-plassen låg rett nord for Skjæringen, som vi kallar toppen av den bratte Svedjan-bakken opp frå Røsbrua. På slutten var det to plassar der, og dei måtte som alle andre gårdar og plassar i Røesgrenda flyttas etter at Helgaa tok nytt løp ved Herfossen den 12. september 1893.

I 1801 var det enno berre ein husmannsplass under Røe, men i åra som fulgte vart det fort fleire. Røsmoen, eller Moaplassen, var i bruk frå 1810 til først på 1890-talet. Når det står Røsmoen er det lett å tru at plassen låg på Moan, men den låg på jordstykket som heiter Moaplassen, omlag 100 m vest for Røe austre og omlag 30 m sør for vegen.

Omlag på same tid vart Nordnesset teke i bruk som husmanns-

plass under Overholmen n. Ute ved Egga fekk ein etter kvart plassane Dalbakken og Myra, og sist på 1880-talet Sveet.

Flyttinga etter 1893.

Som sagt måtte alle gårdar og plasser flyttas etter at elva tok nytt løp ved Herfossen.

Egga vart da nedlagt, og folket bygde opp Gjalet. Dalbakken vart flytta opp like nord for der hytta til Oluf Røe ligg i dag. Nils Falstad flytta seinare husa ned bakken dit dei står no. Myrahusa skulle og flyttas til like ved Movegen dei kalla, men bebuaren døydd før nyhusa var klare for innflytting. Sveet fekk vera på plass der det var.

Høysjøen og dens fugleliv

Av Arnstein Indahl

Høye grantrær og lange myrdrag, som trekker seg opp mot Bynavola. To grønne, frodige seter-vollssletter som strekker seg ned til vannkanten. Og Hærvola, som med sine 754 m.o.h. reiser seg majestetisk opp mot purpurrød himmel. Og så, det speilblanke, mørkebrune vannet, som avspeiler naturens omkringliggende mesterverk, avbrutt av runde og ovalformede holmer, —kveldssola som kaster sine gullglitrende stråler mot vannflaten og gjennskaper en idyll man må lete lenge etter. Myggsværmer som danser med levende iver over vannflaten, og måltrostens monotone kveldsstrofer fra frodig barskog. «Speilflaten» brytes av hyppige vak fra energiske ørret og røye, mens båtarene forsiktig bryter vannskorpen og danner et virvar av småbølger bak seg, som til slutt forsvinner i de mektige vannkreftene. En tårnfalk flyr stressende forbi og forsvinner i løpet av sekunder bak vegger av trær. Fra en annen kant høres en hakkespetts optimistiske tromming. Og mens båtbaugen brøyter seg fremover, stormer aspektene mot en og trenger seg dypt inn i vår lille menneskehjerne for å drive frem de sentimentale små cellene, som lever og ånder i oss alle. — Vi er på Høysjøen!

Vi lar båten ligge halvt på land, halvt i vann og rusler litt omkring på det frodige gressområdet ved Østerneset. Når vi ser rundt oss blir vi fort oppmerksomme på at Høysjøen er blitt et utpreget fri-luftsområde, noe de vel 50 hyttene rundt sjøen også er et tydelig bevis på. Og kanskje er det ikke så rart heller for «sjøen» ligger lunt og ikke minst strategisk til, omringet av «tekkelig» natur for både sommer

og vinter aktiviteter. Rundt «sjøen» finner man ellers granskog og berggrunn. Høysjøen hører med til de mange næringsfattige (oligotrofe) innsjøene vi har her i Verdal kommune, hvor berggrunnen er hard og fattig på lettforvitrende mineraler og hvor jorda bare består av et sparsomt morenedekke. Vannet vil også la lyset trenge langt nedover, så bunnplanter kan vekse ned til vel 10 meters dyp.

Men la oss ikke forville oss bort i akkurat dette, men heller tenke litt på hva vi egentlig er kommet for, nemlig fuglefaunaen. Og her er det nok å se på, for Høysjøen kan vise til et rikt og variert fugleliv. Personlig har jeg registrert 80 forskjellige arter på eller ved sjøen i de årene jeg har vært i området. De fleste av disse har riktignok vært på trekk, men en betydelig del av dem er funnet hekkende. Nedenfor har jeg plukket ut noen arter som jeg har kommentert kort. Det ville ta alt for stor plass å ta for seg hver art på denne måten;

Smålom: Kjennes på nært hold på sin rødbrune strudeflekk, men på avstand virker denne svart. På lengre hold kjennes denne omlag 68 cm store arten på sin helmørke rygg (uten hvite flekker), nebbet er dessuten svakt oppoverbøyd. Arten er vanlig på Høysjøen vårtrekket, men dog aldri i noe bemerkelsesverdig antall. Vanligst 2-4 individer. Opptrer skjeldnere på høstrekket.

Canadagås: (Ca. 100 cm) En velkjent fugleart på «sjøen». Har hekket her siden 1969. Arten er vel så kjent at ytterligere kjennetegn på denne Europas største gåseart skulle være unødvendige.

Svartand: Omlag 50 cm stor. Kjennetegn hann: fullstendig svart med lysende gulrød flekk på nebbet, som er oppsvulmet ved rota. Hunnen er mørkebrun med lys strupe og kinnparti. Åreviss på trekket. Største antall observert 21/5-75, det var da 23 individer som lå på vannet.

Sandlo: en av de årvisse vaderne som hekker på Høysjøen. Den

Parti fra Høysjøen med Hærvola i bakgrunnen.
Foto: Inge Joar Indahl

Norges nasjonalfugl, Fossekalleskall forevige i sitt rette element ved Høysjøen. Foto: I.J.I.

19 cm store fuglen kjennes på den svarte kragen rundt brystet, hvit halsring, svart øyestrek og bredt, svart tverrbånd på issen like bak den hvite pannen. Første observasjon av arten på Høysjøen menes å være gjort i 1969 (?)

Haukugle: Skulle være lett å kjenne fra de andre uglene på sitt haukaktige utseende. Stjerten er meget lang. Spisse vinger, og hvit underside med mørke tverrbånd. På størrelse med en kraftig Spurvehauk (Ca. 40 cm). Lokketoner høres om våren (Feb.-Mars) Reirfunn utenom det aktuelle området jeg har valgt å konsentrere meg om i 1975.

Tretåspett: Som navnet sier har denne spette-arten bare tre trær. Alle de andre spetteene har fire trær. Skiller fra de andre mellomstore spetteartene på en sammenhengende hvit ryggstripe fra nakke til overgump og tre svarte bånd på hodets sider. Ryggen forøvrig er svart. Hannen har dessuten som den eneste av spetteene gul isse. Det kan være verdt å huske at begge kjønn i motsetning til dvergspett, hvitspett og flaggspett, mangler rødt! Den omlag 23 cm store tretåspetten er den spettearten jeg har sett mest av ved Høysjøen. Hekkefunn av arten er også gjort i området.

Fossekall: (20 cm) Brunsvart med lysende hvitt bryst. Er nesten alltid å finne ved rennende vann. Vår Nasjonalfugl. Hekker vanligst ved Høysjøen. Kan sees fra tidlig om våren til langt ut på forjuls vinteren, også resten av året hvis vinteren er mild og det finnes råker i isen.

Grankorsnebb: En kraftig fikefugl på ca. 17 cm med forholdsvis stort hode og kryssende nebbspisser, samt kort kløftet stjert. Holder

seg vanligvis i grantoppene, hvor konglene sitter tette. Hannen er teglsteinsrød med bruntonet rygg. Hunnen er grågrønn med mørke ryggstriper og gulgrønn overgump. Vingene er mørkebrune. Den absolutt beste tiden for å se denne arten i sin fulle prakt er månedene Januar, Februar og Mars.

Den hekker i Februar. OBS! Kan meget lett forveksles med den litt større furukorsnebb.

Grå fluesnapper: En gråbrun 15 cm. stor stillfaren fugl, med stripe isse og bryst. Kjennes lett på sin karakteristiske oppførsel. Sitter på et gjerde, en tørrkvist, i en treetopp eller på en annen fri utsikts plass med inntrukne ben og nesten loddrett kroppsstilling. Den klipper av og til med vingene på typisk fluesnapper manér. I 1976 hekket arten i mønet på en av hyttene ved Høysjøen. Reirfunn er også blitt gjort en rekke ganger senere. Vanlig hekkefugl.

Fjellvåk: Den vanligste rovfugl vi har i fjellet er den ca. 55 cm. sto-

re Fjellvåken. Hunnen er hos arten større enn hannen, ellers er de like. Kjenetegnes på en hvit underside med et tydelig svart felt over buken i skarp kontrast til det lyse brystet og strupepartiet. Bena er fjærkledd helt ned til tærne. Hekker fra år til annet i området. Er som regel oftest å se i seilflukt over Høysjøen.

Sangsvane: Ca. 150 cm stor. Kjennes på at den holder halsen stivt oppstrakt med nebbet moderat skrånet når den ligger rolig eller glir bortover vatnet (kontra knoppsvane). Er helt hvit og på kort hold kan en også se et sitrongult parti på det svarte nebbet. Arten er registrert på Høysjøen i forbindelse med høst trekking, både høsten 1977 og 1978 ble 3 individer observert på vatnet.

Det er mange flere fuglearter som har sitt tilhold ved Høysjøen, enten det er som hekkeområde eller det er som rasteplass under trekkene eller som bare streifer rundt i området, uten å være spesielt knyttet til det. Arter som: Storlom, gråhegre, stokkand, krikand, hønsehauk, spurvehauk, kongeørn, rødstilk, enkeltbekkasin, spurveugle, vendehals, gråspett, munk, hagefluesnapper, trekryper, gjerdesmet, snøspurv, og mange flere med får vi kanskje komme tilbake til en annen gang. De er alle sammen med på å gjøre Høysjøen til et interessant fugleområde. Vi får håpe at området forblir et fint sted, hvor naturen kan spille sin egen rolle, uten videre inngrep fra oss mennesker.

Canadagås er vel den mest kjente av hekkfuglene på Høysjøen. Foto: forf.

En dag i elgskogen

Av Lasse Johnson jr.

Elgjakt har her i landet blitt drevet i uminnelige tider. I gamle dager var dette en livsbetegnelse for mange, for i det heletatt å overleve, enten det var på lovlig eller ulovlig vis. Men også i våre dager er dette en viktig ressurs som vi plikter å ta vare på. Fra år 1900 til 1945 var det en ganske beskjeden elgstamme her til lands, med en årlig avskyting på ca. 1000 dyr. Siden har den økt voldsomt, fra 1970 og fram til i dag har antall årlige felte dyr økt fra 6000 til godt og vel 20.000 dyr. Dette kan vel ha mange årsaker, men en viktig årsak er nok den moderne skogsdrifta med store hogst flater, med mye god elgføde som dette medfører. En annen viktig årsak er nok uten tvil den mere riktige avskytingen som er blitt gjennomført de senere årene, og som holder bestanden på et akseptabelt nivå. Etter mange jegeres synspunkt er regulert jakt naturvern på sitt beste.

Helgådalen har i alle tider vært et godt og ettertraktet elgdistrikt, og mang en storokse har endt sine dager her. Leserne av Helgådalsnytt får bli med et jaktlag en dag i elgskogen i Storlunmarka.

«Når vi kjæm fram på haujen den, så ska vi ta oss fem menutt å speid littegrann». Det er friluftsmannen og elgjegeren Jon Rydning som kommer med disse ordene. Og det er ikke første gang han ordlegger seg på denne måten. Av all den erfaring Jon har høstet gjennom utallige jaktturer i skog og fjell, så har han forlenget kommet fram til følgende konklusjon, «at vi går alt fer my når vi e på elgjakt, det e elgen som ska gå, å itj vi». Og det er nok mange som er enig med han i det.

Vi dumper ned på litt, og Jon kommer fram med lommestørklet of tørker svetten av panna, og etterpå kommer skråtobakken fram, og han skjærer av en saftig bit med morakniven som han alltid har hengende i beltet bak. Alt dette skjer uten at han tar øynene vekk

Jon på post.

fra terrenget et sekund. Jon er veldig nøye med sånt, og det er vel en av grunnene til at han er blitt den elgjeger han er.

Vi er på vei mot Svensklunåsan, og som dere sikkert skjønner, er det elgjakt det dreier seg om. Vi er 3 mann på jaktlaget, foruten Jon er Lasse sen. og undertegnede med. De som er lokalkjente vet at Svensklunåsan ligger nord-øst for Djupdalen, og strekker seg ned mot Helgaa i nord. Og det er Værdalsbrukets vald «Veresfjellet øst» vi jakter på. Lasse og Jon har jaktet elg sammen en mannsalder, og kjenner hverandre ut og inn. Jon har jo også vokst opp i Vera, og er lommekjent i terrenget rundt her. Jeg for min del har vært med de siste 8 – 10 årene, og har nok mye å lære ennå. Utlært som elgjeger går det vel neppe an å bli, da det stadig dukker opp nye situasjoner

som en må takle i løpet av noen få sekunder.

Etter nøye gransking av terrenget rundt oss, er vi igjen på bena. Elghunden Bamse ivrer i veg foran oss, og setter snuten nedi gamle elgtråkk. Det er en nokså vanlig oktoberdag med lavt skydekke og lett yr fra sør-vest. Men det er varslet kuling utsatte steder, og regn. Det fargesprakende høstløvet har for det meste falt av, og grå, svart kvist står igjen og vitner om at en ny sommer og høst er på hell. Vi nærmer oss kanten av snaublinkene øverst i Svensklunåsan. Her har granplanten begynt å skyte i været, og lauvskogen likeså. Dette er en yndlingsplass for elgen tidlig på morgenen når den er ute og beiter. Vi sprer oss litt, og går svært forsiktig fram på kanten og ser nøye om vi skal få øye på dyr. Værdraget har vi nu fra siden,

To stolte jegere.

men det skulle ikke være fare for å støkke elgen her. Men ingen dyr er å se, bare en ravn skriker iltet et stykke fra oss. Vi blir enige om å dreie mere østover langs Helgaa, for senere å dreie mot vinden igjen, i håp om å få «oppiver på elg» som vi sier.

Vi nærmer oss Styggdalen, og her er terrenget svært tungt. For å være sikker på at vi ikke går forbi dyr, krysser vi dalen ganske langt nede og det blir en tung marsj oppover igjen. Da vi nærmer oss toppen på andre siden, begynner Bamse å bli ivrig i selen, og vi følger spent med om han har noe i nesen. Plutselig setter han snuten oppover og værers markert. Jon blir straks lågmælt og foreslår at vi trekker oss litt oppover og undersøker en myrstrupe lengre fremme. Og ganske riktig, Jon har funnet et helt nytt tråkk, og peker med en stor vott som han alltid har på. «Det e en bra oks, å han hi gått åt Storlunmarken».

Det har etter hvert begynt å regne nokså kraftig, og vinden har økt betraktelig. Nå er gode råd dyre. Jon mener det er liten vits i å gå etter sporene, «og vest elgen hi stana så hi vi god tid på oss, å hin

itj det så når vi itj att'n læl». Sånne ting vet Jon Rydning (så alt for godt), gjennom mange års jakt har han fått en erfaring når det gjelder elgens vaner som mange vil misunne han. Det er ikke få ganger han har gjettest riktig, og med heldig utfall. For den som ikke er så dreven, så kan det enkelte ganger virke rart det han sier, og blir ikke alltid tatt så høytidelig, men den som kjenner Jon og har jaktet sammen med han, vet at det er mye fakta i det han sier.

Vi står en stund og diskuterer situasjonen og blir enige om å trekke oss litt tilbake ned i skogåsen for å gjøre opp ild og koke kaffe, vi er allerede temmelige våt og frossen. Vi finner ei flurgran og feier vekk de nedeste kvistene så det blir litt plass under. Etter en stund brenner det lystig på bålet, og det varmer godt under grana. Riktig lunt og trivelig blir det etterhvert, og humøret stiger. Jon forteller som vanlig historier, mest om elgjakt i gamle dager, og det er bestandig like artig å høre på. Han har en egen evne til å fortelle, og finne de riktige ordene. Når en sitter slik rundt bålet er det så mange tanker som farer gjennom hodet

på en. Hva denne karen må ha opplevd i elgskogen fra han som 15-åring skjøt sin første elg og fram til i dag. Det er ikke få ganger han har listet seg forsiktig fram i tett skog i håp om å få et glimt av dyra, eller sittet på post og frosset i all slags vær. Man kan bare undre seg hva som får en mann til å ofre sitt liv til naturen på denne måten. Det er vel meislet inn i kropp og sjel fra oppveksten av, og slipper aldri taket.

Det har nesten sluttet å regne og Jon har forlengst snøret att sekken og står og småtramper foran bålet og tenker på hvordan vi skal få has på denne oksen. Det er en fin skogås et stykke sør-øst for der vi sitter. Jon mener det er en viss sjanse for at elgen har stanset der, og vi blir enige om å forsøke en postering. Jon forklarer nøye hvor postene skal være, og tar selv Bamse med seg. Han må vente 15 min. til vi har kommet på post. Lasse og jeg går østover et stykke for så å dreie sørover igjen til vi kommer til et mer åpent parti. Der finner vi hvert vårt poststed og setter oss ned for å vente. Noen hundre meter mot vest kan jeg skimte skogåsen Jon nevnte, og så går det en myrstrupe fra foten av åsen og sørover. Jo da, utsiktene ser lyse ut, og jeg blir mer og mer sikker på at elgen kommer ned på denne myra. Lasse sitter lenger nord og dekker området der. Jon skulle gå vestomkring åsen og jage mot oss. Det har begynt å regne igjen, og vinden bare øker. Det går ikke lange stunda før jeg er så frossen at jeg må reise meg og slå floke. Øynene renner av all stirringa mot været, men ingen elg er å se.

Etter drøye halvtimen skimter jeg noe grått øverst i myrstrupen og hjertet gjør noen ekstra slag i vill fart, men roer seg fort ned da jeg drar kjensel på hvem det er. Jeg kontakter Lasse og gir beskjed om at Jon og Bamse er i anmars. «Han ha itj stana næ», var Jon's bemerkning da vi møttes. «Det e sikkert en som leite ætte ku denne, å da kan en gå langt». Vi var nødt til å sette oss i bevegelse ganske fort, for å få igjen noe av kroppsvarmen og blir enige om å gå på været, i håp om å få «oppgeber». Vi passerer det åpne partiet og kommer over i mere glissen blandingskog. Her er en del elgtråkk, men ingen er ferske.

Storoksen er felt.

Etter en halv times marsj har vi noen fine skogkledde åser foran oss, og har ennå ikke sett tegn til dyr. Vi slenger oss ned på litt og tar oss igjen. Jon spytter ut skråa og lempet inn på en ny, og funderer på hvor denne oksen kan være. «Rart hin itj fynni nå ku snart, og stana». Akkurat da løfter Bamse på hodet og blir svært så oppmerksom. Han setter snuten i været flere ganger etter hverandre, neseborene bevrer. Dette er et sikkert tegn på at han har teft av noe, og da vinden kaster ekstra fra vest, blir han svært så ivrig. Jon nikker fornøyd med hodet og peker i retning disse åsene. «Han e nu vel inni den en stass læl ja, vi får litj på hoin og prøv å leit tin».

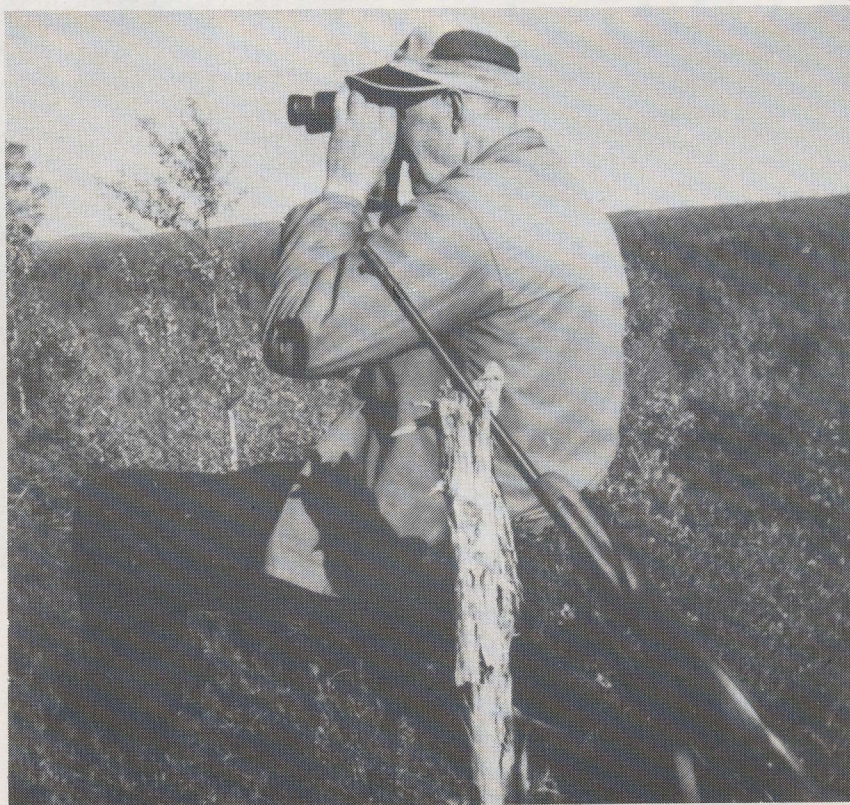
Det lir alt langt på dag, og skumringen kommer tidlig på denne årstiden, så vi har ikke fullt så god tid lengre. Vi nærmer oss den første åsen med vinden rett i mot. Nå er det tydelig at Bamse lukter elg. Det blir på nytt vurdert å sette ut poster, men dette blir nedstemt da det er umenneskelig å sitte mer enn et kvarter uten å fryse seg for dervet. Det er bare en utvei, og det er å liste seg inn på og prøve å komme nærmeste mulig før en blir oppdaget. Vi er fulstendig klar over at dette kan bli meget vanskelig, særlig med 3 mann. Et lite feiltrakk kan være nok til å støkke elgen. Verst er det hvis det ligger mye tørrkvist på bakken, da må en være uhyre forsiktig hvor en setter foten. Et lite knekk fra en brukken kvist kan være nok til at

elgen blir mistenksom, og setter av sted. Vi er også klar over at vi må holde øye med hverandre konstant, om en av oss skulle oppdage noe, slik at det blir stopp med en gang. Derfor tar det tid å stille på elg under sånne omstendigheter.

Sakte men sikkert beveger vi oss oppover åsen, og Bamse begynner for alvor å vise interesse. Mauserne glir sakte ned fra skuldra og

blir sjekket nok en gang om at alt er i orden, klar til skudd. Jon beholder bladvottene på ennå. Skogbotnen her er dekket med mose og lyng og lite tørrkvist, så det går ganske lydløst for seg. Spenningen er til å ta og føle på, lavmælt snakk og nikking er et sikkert tegn på at noe er i gjære. En ting er helt sikkert at elgen befinner seg et eller annet sted framfor oss. Bamse holder stø kurs, og vi nærmer oss toppen av åsen, ennå har vi ikke sett noen spor. Det er vel akkurat dette som etter manges mening er virkelig jakt. Å prøve å oppdage dyret før det oppdager deg. Vi kan jo selv tenke oss dyr som har gått til ro på en haug og ligger og lytter og værer. Og med elgens utmerkede sanser så blir det oftest du som oppdages først, og det med stor margin.

Vi passerer toppen og er på vei nedover andre sida da Bamse plutselig hogger kraftig i et par ganger og trekker rett til siden. Vi følger spent etter, og der får vi se det, ei svær brunngrop er sparket opp så lyng og mose ligger strødd rundt. Ei lita gran har også fått hard medfart i det barken er skrubbet av. Det er tydelig at dette er gjort siste døgn, og spenningen stiger enda

Observasjon.

noen hakk. Jon undersøker nøye og finner ut at det er samme oxen vi var borti tidligere på dagen. Vi befinner oss midt i Storlunmarka, ikke så langt fra «metti tjønna», og dette er et eldorado for elgen, med en masse fine luer med ganske tett blandingsskog. Vi dreier litt sørover for å få bedre utnyttelse av vinden. Etter at ei stor myr er passert, bærer det på nytt inn i mere skoglent terreng, her vokser bjørk og rogn tett, men sikten er ikke så verst etter som lauget er borte. Vi gransker kvar meter av terrenget og beveger oss med sneglefart. Lengre og lengre inn i åsen bærer det, og Bamse er nå helt ute av seg, det er så vidt jeg klarer å holde han igjen. Jon har nå pakket vottene i sekken og konsentrasjonen er på topp hos alle fire. Nå må det snart skje noe, og det gjør det. I øyekroken får jeg plutselig se at Jon's

mauser farer til skuldra samtidig som en elgokse er i ferd med å reise seg bare 30 m unna. Skuddet drønner og stillheten blir brutalt brutt. Det er da det utrolige skjer. Jon får utrolig nok forkjiling og får ikke flere patroner i kammeret. Fortvilet brøler han følgende ordre; «sjøt fer fan». I samme sekund blir på nytt stillheten brutt av et voldsomt brak, og en 10 spirs elgokse faller kontant til bakken. Det var Lasse som fikk inn et perfekt halsskudd. Alt skjedde så fort og overraskende på en måte, selv om det var dette vi hadde ventet på hele tiden. Kua såg vi så vidt skimten i da hun forsvant.

Gleden var stor og praten gikk livlig rundt oxen, og Bamse får stor ros for perfekt utført oppdrag. I en slik stund er det lett å glemme

hunden, men det er jo tross alt den som er hovedpersonen i dette spillet og fortjener litt ekstra oppmerksomhet. Etter en halvtimes tid er oxen slaktet og Jon fant kulehullet sitt noen få centimeter for lavt til at oxen stupte med en gang. Han har også fylt en plastpose med blod som han alltid pleier, og lunger og lever tar han også rede på.

Kaffelars henger på nytt over bålet, og humøret er det ingen ting å klage på. Situasjonen blir rekonstruert mange ganger før vi i skumringen tar fatt på hjemveien, i visshet om at en ny opplevelse for alltid er risset inn i våre sinn, og føyer seg inn i rekken av mange andre.

Storlunmarka oktober 1978

Forfatteren på post.

Helgådals-Nytt's sommertur 1983

Av Johannes Overmo

Årets tur gikk i Armfelts fotspor med Eivind Stubbe, Svein Guddingsmo og Bjørn Årstadvold som kjentmenn. Etter diverse sykdomsforfall ble det til slutt en hård kjerne på 7 mann som deltok: foruten kjentmennene var Oddmund Jermstad og Nils Chr. Hagen med, samt at Helgådals-Nytts redaksjon var representert med Håvard Elnes og undertegnede. En trivelig og interessant tur ble det, og værgudene syntse seg også fra en sympatisk side. Spesielt lørdag var det klart og fint.

Vi startet opp fra Vester-Åsan fredag kveld 1. juli. Første stopp var på Fåravollen. Da vi kom til Kavlbruin tok vi av til venstre og fant den gamle kløvvegen til Melbyvollen. Denne er nå ryddet og fin å gå. Her viste Svein Guddingsmo oss hvor han og noen andre møtte ulven i 1943.

Oppe på vola tok vi en rast ved kvilstenen. Der er det en flott utsikt utover mot bygda. Da vi gikk videre fikk vi se røyk på Melbyvollen, og skjønnte at det var Maria og Eivind Stubbe som skulle møte oss der. De hadde gått opp et par dager før. Eivind skulle gjøre noe snekkerarbeide på hytta han har del i ved Grønningen. Snart kom vi forbi Geitryggen, og det var greit å se hva navnet kommer av. Da vi nærmet oss Kaukarberget kom det en kraftig tor-skur, men det letta igjen, og da vi kom på Melbyvollen fikk vi oppleve en enestående vakker solnedgang. Det er vel knapt en setervoll her i Verdal som ligger så vakkert til som Melbyvollen, der den ligger i lia opp mot Haverkjerringa. Svein Guddingsmo hadde fått lånt nøkler til «Hotellet», og der skulle det ikke vært meg imot å være gjest

noen dager. Huset har fått sitt navn på grunn av at det var bygd som husrom til besøkende på setra når det ikke lenger var plass i seterhuset. Også seterhuset på Melbyvollen er istandsatt.

Etter en dugelig kafferast på Melbyvollen bar det nedover til Grønningen. Vi ble med inn i Stubbes hytte en tur før vi begav oss til vårt losji, Fjellstyrehytta. Ei fin hytte som er kun et par år gammel. Klokka var omtrent halv ett da vi hadde fått lemmene fra vinduene og skulle få oss litt mat i skrotten. Praten gikk livlig og nat- ta fort, plutselig var klokka fire og vi måtte tenke på morgendagen og komme oss i seng.

Etter avtalen skulle vi være på plass hos Stubbe i 10-tida lørdag morgen, og utrolig nok var vi der et kvarter før. Det bruker ikke å ligne denne gutten det, nei. En frisk sørøstlig vind kom feiende ned Snasadalen med en behagelig

temperatur å gå i. Ved Snasaelvas utløp tok vi av oppover myrdrage- ne og fant Armfeltvegen i fjellsida litt sør for Melbyvollen. Slitasje i lendet samt bjørkkjerr viser hvor ve- gen gikk. Enkelte steder er det dessuten satt opp små steinrøyster som består av en stein på en større. Vegen er likevel ikke enkel å finne over alt, men med Eivind Stubbe som kjentmann var det ikke noe problem. Tremenningene Eivind Stubbe og Reidar Prestmo har blant mange felles trekk også en fremragende evne til å huske ter- rengdetaljer, noe som gjør at de har lett for å orientere seg i skog og fjell.

Vi skal ikke gå detaljert inn på historien om Armfelts felttog. Det finnes mye litteratur om dette em- net, særlig svensk litteratur, og om vi skulle gå grundig inn på dette ville Helgådals-Nytt blitt mer enn fylt bare av denne artikkelen. Så de som vil vite mer om disse hen-

Ved Snasaelvas utløp i Grønningen.

Kaffepause øverst i Snasadal.

Her har Bjørn Årstadvold tatt plass i «Armfeldt-stolen».

dingene i 1718 må lese seg til dette i andre publikasjoner. Vi skal bare ta med litt historikk her, samt Eivind Stubbes teorier om hvor i terrenget karolinerne gikk og rastet. Stubbe har i mange år interessert seg for lokalhistorie og kanskje spesielt historien om Armfelt-hæren, og det er nok få nålevende personer som er mer lokalkjent i disse fjellstrøkene.

Et umenneskelig slit til ingen nytte sto de for, de karolinerne som laget veg og tok seg fram med våpen og utstyr her i løpet av ei uke først i september 1718, en prestasjon det må stå all mulig respekt av, uansett hvordan man ser på hensikten med felttoget.

Carl Gustav Armfelt var født 9/11 1666 i Ingermanland og døde 24/10 1736. Sin militære utdanning fikk han i fransk tjeneste, før han i 1701 dro hjem til Sverige, der han først fikk kommandoen over de finske styrkene. Da den krigsglade kong Carl den 12. ville ta Norge utover fra 1715, tok han selv kommandoen over styrkene som skulle innta det sønnenfjelske Norge, mens general Armfelt fikk kommandoen over styrkene som skulle innta det nordenfjeldske med Trondheim.

Armfelt skulle være strengt religiøs og en rettskaffen mann, men det er nok en kjennsgjerning at hans undersotter ikke alltid adlød sjefens ordre om å gå fint fram gjennom de norske bygdene. Han høstet aldri de store triumfer som herfører, men så hadde han nok heller ingen enkel oppgave med å

skulle reise en slagkraftig hær ut fra et utarmert og utsultet folk. Hans inntak av Stene skanse var en fin taktisk manøver.

Kun fire dagsetapper brukte felttoget fra det passerte grensen ved Skalsvattnet den 26. august 1718. Den dagen tok den 10 073 mann store hæren med 6791 hester og 2500 slaktnaut seg helt fram til østre ende av Færen. Der fikk de en hviledag, den 27/8, og dagen etter, 28/8, gikk ferden videre på nordsida av Færen til Guddingsvollen. Der fikk de igjen hvile en dag. 30. august gikk ferden videre nordover øst- og nordomkring Snasa og ned til Grønningen. Eivind Stubbe mener at hovedstyrken her ble forlagt på vestenden av Grønningen, langs Jensåsbakken og oppover. Men det er ganske sikkert at styrken gikk etter litt forskjellige leier.

Ved Grønningen ble det igjen en hviledag, før de den 1. september gikk fram og inntok Stene skanse. Ved Fåravollen delte styrken seg. En mindre avledningsstyrke gikk ned i Inndalen, kom ned til elva ved Svenskehølet og begynte skuddveksling mot den norske vaktstyrken på Stene skanse ved Molden. Imens dro hovedstyrken vestover, forbi Rotbrekka og over Mediåsen og kom til Trongdøla ved Bjølloa. Der hadde nordmennene en liten vaktstyrke som bare hadde å trekke seg fortest mulig tilbake til Levringan. Her var det at dragonen Stor-Ingvald gjorde sin heltedag innsats. Men det er nok tvilsomt om han virkelig tok

død på så mange karolinerne som den norske tradisjonen vil ha det til.

Når det gjelder datoer vi her har operert med, er det så å si at de følger den gamle kalenderen, og en må legge til 11 dager for å komme likt ut med vår kalender av i dag. Danmark/Norge tok den nye kalenderen i bruk i år 1700, mens Sverige først kom etter i 1753. Praktisk ble forandringen gjort ved at februar måned fikk bare 17 dager.

Selv om en del kavelbrulegging hadde gått for seg siden Olsokleite, må hele fremrykningen med all legging av kavel og faskiner (bunter av bjørkris) bare få betegnelsen fantastisk. Det heter at alle måtte være med og bære kavel og faskiner, prester og høyere offiserer såvel som menige.

Langs sørkanten av Haverkjærvinga er Armfeltvegen forholdsvis grei å følge. I sidene av små daler vises tydelig at det er gravd ut sneiveger. Litt innenfor fossen i Snasaelva kommer vegen ned til elva og følger bredden av denne innover mot det såkalte Bjønndrolet. Her er det vanskelig å se akkurat hvor vegen har gått over bekken, men når en kommer opp på høgda og terrenget begynner å halle østover mot Hesthammeren, er vegen igjen grei å se, først og fremst på grunn av småbjørka. Vi tok en rast her oppe, og her kunne vi se «Armfeltstolen» hans Asbjørn Lundgren, en stein tydelig formet som en stol, vendt østover mot Hesthammeren. Oppe på

Hesthammeren er det en finfin utsikt i tre retninger, bare i sørvest har man bratte fjellsida av Snasa å se rett inn i der den rager opp mot skyene.

Langs østsida av Snasa er det også lett å se hvor vegen har gått, det er bare å følge bjørkekjerret som går som et belte langs fjellsida. Så tett står småbjørka at det er umulig å følge vegtraceen, man må gå litt ovenfor denne.

Da vi kom så langt at vi så Snasatoppen begynte å svinge vestover, dreide også vi mot vest imot bakke. Det er en kraftig stigning oppover der, men en fantastisk utsikt hver gang en tar femminutt. Nå er det ikke bare de fjerne mål som er vakre å se på, det er en mangfoldig og rik flora av fjellplanter der også, og her demonstrerte Nils Chr. Hagen at han er på hjemmebane. Her skilte vi lag for en stakket stund, Årstadvold slo lag med Stubbe langs fjellsida mens vi øvrige fem ville ta en tur opp på toppen av Snasa med det samme vi var her oppe. På toppen av Snasa har man en fantastisk utsikt i alle retninger, men en heller kraftig vind gjorde at vi ikke ble noen «gammeloster» her oppe. På avtalt møteplass hadde skogs-karene Stubbe og Årstadvold gjort opp varme og fått liv i kaffekjelen, og da var det godt med en matbit.

Derfra gikk så turen opp til Kvernstensbruddet og Vakthytta, mellom Fersvola og Litlsnasa. Stubbe mener at det aldri ble drevet ordinært kvernsteinsbrudd her oppe, men at denne virksom-

heten var benyttet som skalke-skjul av de vaktstyrkene som holdt til her oppe. På den gamle vakt-hytta er stenveggene fremdeles noenlunde intakte, men treverket er råtnet opp. Det var tydeligvis rypa som rådde grunnen her oppe i den vakre fjellheimen.

Nå begynte vi å vende nesen framover mot Grønningen igjen. Vi fulgte nå den gamle kløvtien fra Guddingsferen. Det er tørt og lett å gå nedover den vakre Snasadalen. Et par-tre hundre meter før vi kom ned til Snasaelva passerte vi en kraftig «tollar». Såvidt jeg vet har vi ingen «tollere» i Helgådalen, men på sørleia er det flust opp av slike. Oftest er det en stor stein som blir brukt som «tollar», der de som passerer må «tolle» med en liten stein for å ha lykke med seg på turen, men også dunger av kvist er blitt brukt som «tollere».

Ved 10-tiden om kvelden var vi tilbake ved Stubbehytta, og Maria skjenket en god kopp kaffe før vi trasket videre til Fjellstyrehytta.

Og hadde den første kvelden og natta gått fort, ble det slett ikke bedre med denne. Jeg ble imponert over de forskjellige deltager-nes kunnskaper på hvert sitt felt. Man har godt av å innse hvor mye det egentlig er man ikke vet. Og mange var de historene som vanket den natta.

Da vi omsider kom oss i seng hadde sola forlenget begynt å titte inn gjennom hyttevindene.

Søndag morgen til avtalt tid kom Eivind Stubbe, og han fant da en

gjeng som var i ferd med å rydde og gjøre rent i hytta. Man skal jo helst forlate hytta i den forfatning man selv liker å finne den når man kommer dit. Men snart var vi klare for avmarsj.

Nå gikk turen vestover langs Jensåsbekken. Her var det en tydelig krøttersti å følge. Den tok snart av i nordlig retning, og vi kom til noen tydelige kavlbuer før åsen inn mot Stuskinsvollen. Disse kavlbuerne er nok vølt på i nyere tid enn 1718, men det er overveiende sannsynlig at de opprinnelig er nedlagt av karolinerne. Eivind Stubbe har i hvert fall den teorien at hovedstyrken av Armfelthæren gikk her og ikke over Geitryggen, der selve grunnen er langt mindre egnet for hjuldoninger.

Det er sjelden å se så store seterhus som på Stuskinsvollen. Men så er det da også en stor voll i det hele, og den har hørt til store gårder i bygda. Seterhuset er fremdeles ganske bra i stand og brukes som hovedkvarter for kvigegjetere her inne.

Mellom Stuskinsvollen og Tortåsvollen mener Stubbe at Armfelthæren har fulgt myrlendet. Det var mer lettvinnt å legge kavel- enn å rydde veg gjennom tjukke skogåsen.

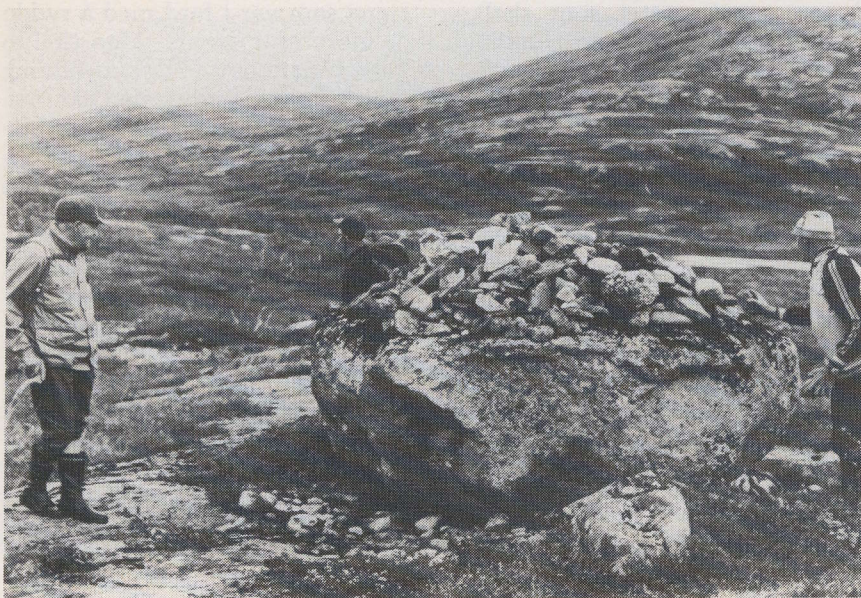
Tortåsen og Tortåsvollen har fått sitt navn av planten tort, som ble mye benyttet før i tiden. Tortåsvollen har vært en stor setervoll den og, med flere seterlag. Her tok vi en kaffepause, og nå skilte Eivind Stubbe lag med oss andre for

Ved kvernsteinbruddet, Snasa i bakgrunnen

Restene etter vakthytta.

«Stor-tollar'n» i Snasadalen.

å dra tilbake til hytta ved Grønnin-
gen.

Herfra gikk turen om Kavlbriin til Fåravollen. Da vart det å prøve å finne den gamle seterstien som kom fra Levringstraktene. Svein Guddingsmo har vært med mange ganger og drevet fjellbuskapen til og fra Melbyvollen etter denne vegen, så han er godt kjent her. Men nå er stiene gjengrodde og vanskelig å se flere steder, og vi hadde litt problem med å finne stien av og til. Men vi fikk se stedet hvor Gustav Olsa hadde felt vargen og vi såg kronrøysa i Rotbrekka før vi slo oss over til Mediåsen, der det skal ha vært bosetting en gang i tiden. Snart kom vi til nedstigningen mot Bjølloa. Her er et rikt planteliv på den kalkfylte grunnen, og Nils Chr. Hagen imponerte igjen en stakkar med sine botaniske kunnskaper. Hardt dette for en som knapt vet forskjell på melakoll og dagrappi.

Og som en hyggelig avslutning på en vellykket tur tok Bjørn Årstadvold oss med for å se på tre minnestøtter i dette området: Over Stor-Ingvald ved Levring, Major Visborg i Steinsgropa og Ola Skavhaug ved Garnes.

Noen refleksjoner etter at turen var gjort:

Armfeltvegen er et historisk minnesmerke det skulle være verdt å ta vare på. Og selv om det

å foreslå oppmerking i fjellet her i Verdal er verre enn å banne i kirka, så tar jeg meg likevel den frihet å foreslå at dette blir gjort her. Og etter min mening bør dette gjøres mens folk som Eivind Stubbe fremdeles er i form til å være med på det, det er nemlig ikke så enkelt å se nøyaktig hvor vegen har gått over alt, og det er nok få nålevende som vet dette bedre enn Stubbe. Ei brukbar sommermerking behøver ikke å være skjemmende i naturen. Det som skulle vært gjort her er rydding av bjørkekratt og videreføring av den opp-

merking som er gjort fra før der kløvstien til setervollene ved Færen går etter samme trace som Armfeltvegen. Helst da med litt blåmaling på toppsteinene.

Kunne dette være en ide å prøve å gjennomføre av lokalhistorisk interesserte personer neste sommer?

Eivind Stubbe har følgende sluttkommentarer å komme med:

Til bekken som en går over når en forlater Fåravollen knytter det seg et spesielt minne. Sommeren 1869 var to husmenn fra Fåra på Fåravollen for å utføre noe arbeid for sin husbond. Under arbeidet ble de tørste og gikk ned til bekken for å drikke. Mens de oppholdte seg ved bekken fikk de øye på noe som blinket i bunnen av bekken. Dette grov de fram fra slammet i bekken, og det viste seg å være en historisk verdifull ting, nemlig en halsring av gull. Husmennene tok vel vare på tingen og fraktet den med seg hjem. Det fortelles videre at husbonden Anders Fåren byttet til seg ringen for ei ku og tok den med seg til Trondheim. Hva som videre skjedde er uvisst, men den kom sikkert i forvaring hos Oldsaksamlingen og befinner seg i dag hos Universitetets Oldsaksamling i Oslo.

Det har gått mange gjetninger om dette funnet. Var det krigsbytte som en av Armfelts karolinere hadde tatt på en av hærferdene i Russland eller andre steder på andre siden av Østersjøen? Men rin-

Eivind Stubbe på kavlbua ved Stuskinsåsen.

gen er senere bestemt til å stamme fra eldre jernalder.

Reidar Prestmo har skrevet om dette i Verdal Historielags Årbok 1976.

Når en tar dette i betraktning, så er det lite trolig at Armfelt var den første som tok denne vegleia i bruk, men at det var en gammel mellomriksveg han tok seg fram etter med de forbedringer som måtte til for å komme fram med de tunge føringer han hadde med i den store hæren sin.

At vegen er eldre enn fra Armfelts tid er det og et annet funn som vitner om:

Det var jegeren, fiskeren og fjellmannen Gustav Lundbakken som i sin ungdom fant en steinøks i Armfeltvegen inne i Snasadalen. Så vi har sikkert en gammel ferdssåre mellom Jämtland og Trøndelag for oss her.

Det behøver derfor ikke være noen forbrytelse å rydde og merke denne vegen hvis en gjør det på en for naturen human måte.

Stuskinsvollen.

På Tortåsvollen.

Slik såg Karolinerne ut. Bildet tatt under Karoliner-marsjen i sommer.

Foto: Eivind Stubbe.

Minner fra skoletida

Under samtalen med Ole Storholmen kommer praten inn på den tids skolegang. Det ble da holdt skole i vesterstuggu i Bjartan. I storskolen hadde han en lærer fra Beitstad som hette Hilmar Elnan. Læreren var ofte med og rodde ungene over elva ved Bjartan.

I småskolen var det Helene Olsen fra Hemne som var lærerinnen. Den første skoledagen var Ole den eneste elev som møtte opp. Men han måtte likevel være på skolen hele dagen. Den andre dagen var det to stykker, og den tredje dag møtte det fire. Utover uken øket det på etter hvert, slik at de til slutt var fulltallig, 8–10 stk. Det han husket spesielt godt var steintavla og griffelen, og at dette skranglet godt i sekken når de sprang hjem etter endt skoledag.

L. J.

Sildgrynmåg

Før i tida var det ikke vanlig å gå på frierfötter midt i uka. Det var bare i helgene dette måtte forekomme. Men da som nu var det enkelte utskudd blant menneskene. Var det noen som lurte seg i veg på onsdagskvelden, ble han kalt sildgrynmåg.

Grunnen til dette navnet har jeg ikke fått oppklart, men det hadde kanskje noe med at det var vanlig med sildgryn på onsdager.

Måg er det samme som en frier eller svigersønn.

Rakstertaus i Vera

Av Alfrida Lyngsmo Jenssen

Noen i Helgådal Idrettslag har fått greie på at jeg var rakstertaus i Vera i min grønne ungdom, og jeg er bedt om å fortelle om hvordan det var å arbeide i fjellgrenda i «hine hårde dage..».

Jeg må med det samme si at jeg har bare gode minner fra min tid som rakstertaus på Sveet i Vera, selv om ikke alt var bare solskinn. Kanskje kommer det av at jeg har glemt det som ikke var så bra, og at jeg husker bare det som var godt. Ikke vet jeg. Sommeren 1937 i Vera står i alle fall for meg som en sommer hvor jeg trivdes og hadde det godt.

Vi var to jenter som fikk jobb som rakstertaus på Sveet, hos Ingvald Tronsmo, som den gang drev gården. Jeg kan huske at vi begge var spent på jobben. Ingen av oss hadde vært med på noe slikt arbeid før. Ella Hansen, som den gang var 20 år, og jeg på 17, var begge fra flatbygda Stiklestad. Men, vi hadde jo brukt riva før, så helt blanke var vi jo ikke.

På Sveet, hos Tronsmo, ble vi innkvartert under overoppsyn av Beda, og ikke minst av Ola Tronsmo. Vi var jo to ungjenter som de nok regnet med å ha ansvaret for. Særlig var Ola Tronsmo ivrig i tjenesten. Han var, så vidt jeg husker, det vi kalte for «lesar» og sterkt religiøs.

Men tilsynet var ikke verre enn at vi ble sendt til fjells, for å hjelpe med fjellslåtten, en av gangen. Vi skulle hjelpe Jørgen Sjømæling. Jeg syntes vi hadde det fint sammen, jeg og Jørgen alene i fjellet. Han var jo gamlere enn meg. Han slo fjellslåtten og jeg rakstet sammen. Men han var ekspert på å lage «gubbjokk», som vi koste oss med om kveldene. Gubbjokket var næringsrik mat som ga kraft å arbeide på. Jeg er ikke helt sikker i min hukommelse når det gjelder oppskriften, men så vidt jeg husker — og etter det jeg har spurt meg for, ble denne spesielle mat-

retten laget ved at det ble stekt flesk i panna og at tørt og gammelt brød ble smuldret oppe i feita. Jeg husker det som at Jørgen også strødde i litt mel. Det var i alle fall god mat.

Vi lå i fjellet ei uke om gangen, annenhver uke, jeg og Ella. Men i helgene hadde vi fri. I fjellet lå vi i ei barhytte som Jørgen hadde laget. Den strakk ikke til for hele oss, så beina ble liggende utafor. I fall det skulle bli regn, hadde vi med regnkappe til å bre over oss. Men jeg kan ikke huske at det regnet.

Nå, i ettertid, har jeg mange ganger tenkt at det var dristig av meg å gi meg med til fjells, som alene ungjente, men Jørgen Sjømæling og med en barhytte som nattelosji. Men Jørgen var traust og solid som bare det. Det var ingen grunn til engstelse.

Jeg husker at det lå en god del høysåter etter oss i fjellet.

Den uka vi var på gården, vi skiftet på Ella og jeg slik at den uka den ene var i fjellet, arbeidet den andre på gården. Det var bonden selv, Ingvald Tronsmo som var primus motor på gårdbruket, hans søster Beda regjerte på kjøkkenet.

Det var de ukene vi jobbet på gården at vi kom under spesielt tilsyn av Ola Tronsmo, og da var han særlig interessert i at vi ikke sluntret unna. Ja, han passet til og med på at vi ikke satt for lenge på do. Vi brydde oss imidlertid ikke særlig om ham. Det var Ingvald og Beda vi betraktet som våre arbeidsgivere, og de var begge to virkelige gode mennesker.

Jeg husker det var et gudstjenestelig møte på Sveet mens vi var der, og det tror jeg det var Ola som ordnet med.

Vi fikk også overvære en messe i Vera kapell, «Veresmessa». Men den gangen fikk vi hurv av Beda. Vi ble for lenge borte, de klarte ikke å holde øye med hva vi foretok

oss. Det var redde for at vi dro på galeien, tror jeg.

Jeg er ikke i stand til å huske hva vi fikk i betaling, utenom kosten og losjiet, men jeg tror det var 20 kroner i måneden.

Jo, det var en fin og frisk sommer jeg hadde i Vera i 1937.

Etter at arbeidet på Sveet var ferdig, dro både Ella og jeg over til Melen i Sverige, hvor vi begge fikk arbeid som hushjelpere.

LAUVKJÆRVA og RÅPPÅLAUV

For å drøye vinterforet til småfeet, særlig geitene, ble det i gamle dager skåret lauvkjærver. Dette ble så sammenbundet med tynne kvister til passe store band. Disse ble så fraktet hjem og satt til tørk på låven. Når vinteren kom ble geitene foret med dette slik det var. De åt begjærlig både løv og småkvist. Den grove stilken klarte de ikke noe med. Dette ble så samlet opp og brukt til ved.

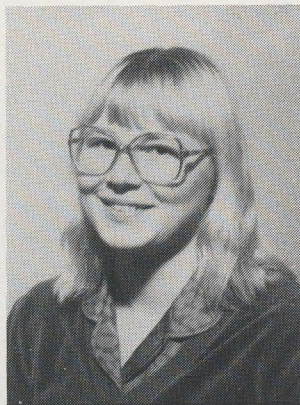
Råppålauv

En annen metode var å bruke løvet. De kalte det å råppå lauv. Var det rognløv de samlet, sa de at de kanglet rogn. Løvet ble plukket av trærne og samlet i sekker og fraktet hjem hvor det ble lagt til tørk. Når så dette skulle brukes til fôr, ble det hatt i børtet og påslått kokende vann. Det da en slags laug som var ansett som et slags kraftfor og ble særlig brukt til geitene etter at de hadde fått killinger.

Kuforet kunne også få spesiell behandling. Dette gjaldt særlig grovt stråfor av kløver og timotei, og delvis frøris. Foret ble kvelden i forveien lagt i store tønner med kaldt vann. Så ble det dagen etter å ta foret opp fra tønnene å gi det til kyrne. Dette var arbeidskrevende, og det var fremfor alt et meget kaldt arbeid.

Lasse Johnson

Dikt av Sissel Hermann

Jul

Himlen er så mild og grå,
snøen varsamt fell
ned på svart desemberjord,
det er julekveld.
Gråpus ut på julesnø
fyrste stega tek,
Kjødmeis, dompapp, sporvetass
heng i julenek.

Stille og med vare steg
eg mot fjøset går,
nøgd dei ligg og kosar seg
både ku og får.
Kalvane held juleball
dansar kåt og vill,
hesten humrar i sin stall
blank og trinn og snill.

Fjøsvarmen er lun og god,
er så full av fred,
og her herskar berre ro
ikkje mas og strev.
Over taket kikar no
stjerna fram or skjul,
full av høgtid blinkar ho:
No kan det bli jul.

Sissel Hermann

Til Ole J. Haugan (morfar)

De e itj te å tru, nu e du femogsøtti år,
du verden san, de e jo rart så fort som tia går.
Æ sett nu hen og tenke, drømme mæ tebakkers litt,
te da æ satt på fang som første barnebarnet ditt.
Æ kjæm ihaug du song fer mæ så mang en barnesang,
men den æ minnes bæst e den om lille Lassemann
som ikke måtte gråte sjøl om båten hans den var
så langt ute på vatne, kan du minnst det morfar?

Æ vist nu fort intresse fer bokstava og fer tal,
den første leseboka mi den huske æ hvertfall.
Det var ei stor blå ABC, å nei, den va så fin,
den fikk æ jo tå dæ, æ va så gla at den va min.
Å song, å ja, det likt æ, å så spinkelt som det klang,
æ song fer mormor og fer dæ i Trøa mang en gong,
og når du kom åt oss da vart e sannele ei råd
me peng som æ skull topp neppå i sparebørssa å!

Din iver ætte fesking ættekvart hi vørti stor,
den trur æ vi hi arva ætte dæ, æ og a mor.
Me feskarstong ved tjønna, de e som et eventyr,
og stå og sjå på fesken våkkå heilt te dagen gryr.
En gong så fikk æ vårråme dæ på ski en vinterdag
å sjå om rypesnurru, bærre du og æ ilag,
æ håpe du iframtia bli like sprek og får
ta tura oppå fjelle enda mange mange år.

Og oldebarna din dæm e så veldig gla i dæ,
«det e så fint me oldefar som leike son me mæ.»
Æ synes dæm kan vårrå stolt som hi en oldefar
som e så kjekk og sprek at han frem ski og stava tar.
Men skull æ nu skriv alt om dæ, så vart e vel ei bok
og skull æ meir fertæl, ja fleir tima det vel tok.
Æ slutte me å sei: Æ gratulere nu den kar'n
vi e så gla ti, barn og barnebarn og oldebarn

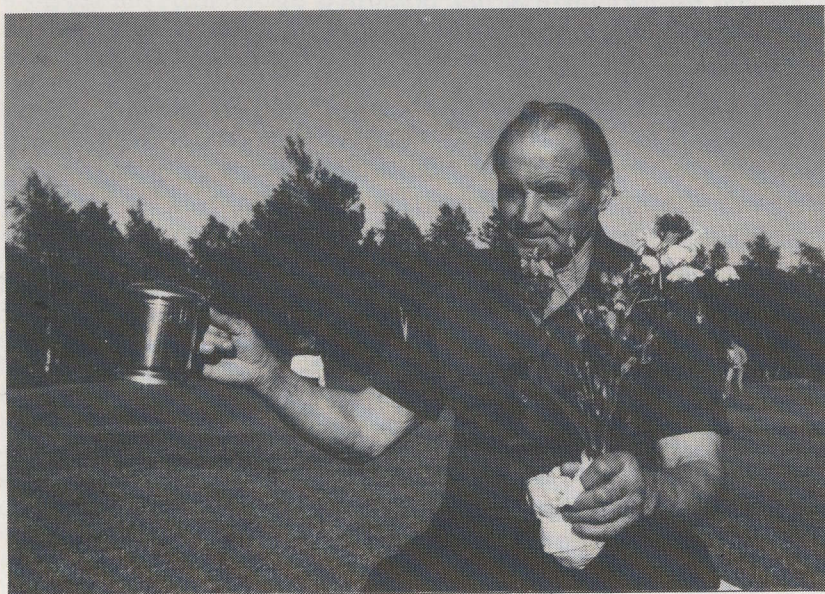
Sissel Hermann

Ny dag

Himlen rein og flammegul
ligg og speglar seg,
snart kjem sola fram or skjul
ein ny dag er på veg.
Kvar ny dag er som eit lån,
kvar ny dag — eit lite hån
imot onde makt,
sola står på vakt.

Kvar ny dag ei signing er
ein gåve ifrå Gud,
morgon full av lovnader
gøymer all di sut.
Gløymd er alt som var så trist,
sol og varme rår til sist,
natta somnar inn
morgonsola vinn.

Glimt fra året som gikk

*En sprek 71-åring Jon J. Haugan med idrettsmerkekruset. På 60 og 100 m opererer han med tider helt i toppklasse på landsbasis i sin klasse.
Foto: H. Elnes.*

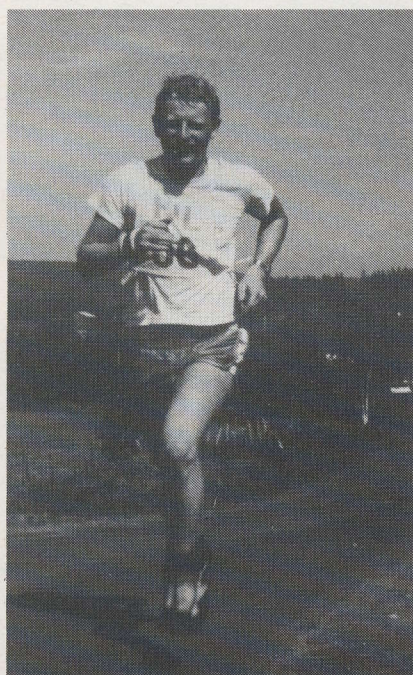

*«Gammelstøytan» svikta heller ikke på årets flyktningerenn. Her Olav Sagvold t. h. med sin sekundant Per Leirset.
Foto: Johs. Overmo.*

VERESFESTIVALEN — 10 ÅR

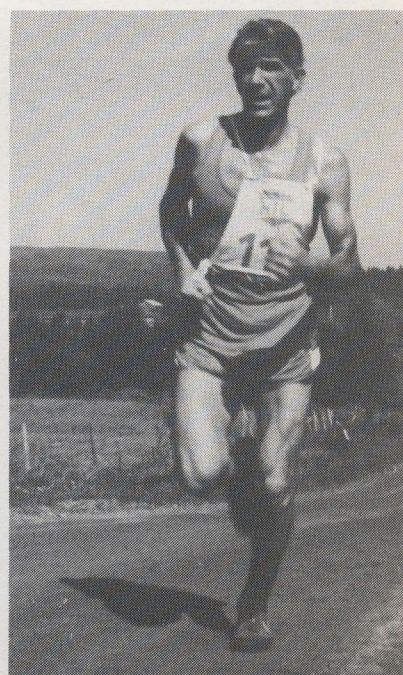
«Tetgruppen» fra Veressjøen rundt ved Bruhaugen. Fra v.: Kyrre Kvelstad, Anton Bjartnes, Snorre Green, Terje Langli, Arne Okkenhaug.

Odd Helge Roksvåg.

Anna Bjørgan.

Leif Rotmo.

Foto: H. Elnes.

Helgådalens vinnerlag. Fra v.: Morten Ottermo, Geir Lustad, Odd Helge Roksvåg, Stein Sagvold, Ove Morten Haugan, Rolf Green, Snorre Green, Kjell Ottermo var også med på vinnerlaget.

Lars Olav Storholmen. Ankermann på Helgådalens seirende lag i gutteklassen.

Helgådals veteranlag etter seieren. Fra v.: Jon Sørli, Leif Rotmo, Reidar Langdal, Asbjørn Leirset, Odd Julnes, Idar Elnes, Knut Green, Jon Haugan.

Foto: L. Johnson.

Fra Helgådals-Nytts ungdommelige eldretreff på «Lunheim», Volden 18. mai 1983. Representanter fra Ulvilla til Vera i skjønn forening rundt kaffebordet. Fra v.: Iver Aune, Beate Haldorsen, Tormod Skoknes, Knut Haldorsen og Johan Haldorsen.

Foto: E. Sommervoll.

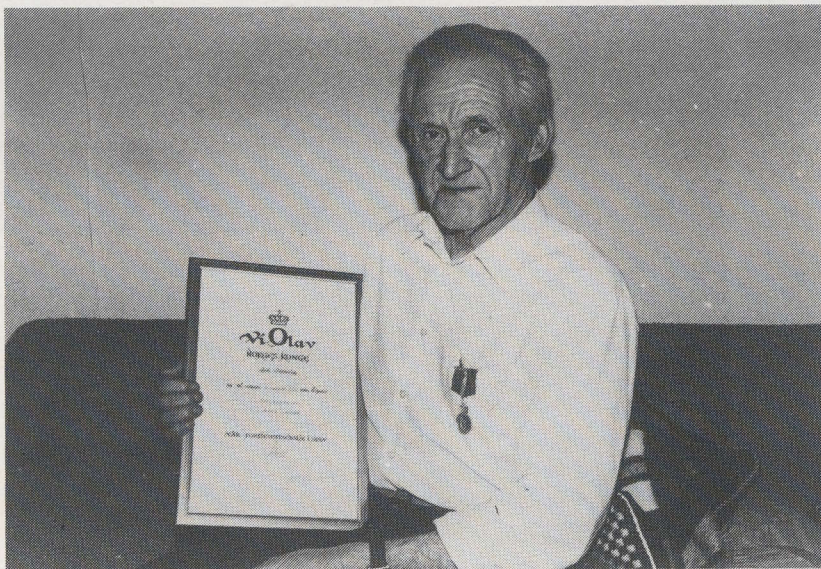
Fra v.: Trygve Sisselvoll, Jon Rydning, Solveig Evjen og Olav Sagvold.

Foto: E. Sommervoll.

Etter høstens kommunevalg avløses nå den «gamle» sosialisten Magnus Julnes av Målfrid Garli og Brit S. Fredriksen. Såvidt vi vet er det første gang i historien at to kvinner alene skal representere Helgådalen i kommunestyret.

Foto: H. Elnes.

Nå har også Arne Julnes blitt hedret med Kongens fortjenstmedalje i sølv for slitet i tømmerkogen. I høst var han til Kongen på Slottet og takket for utmerkelsen. Under samtalen nevnte han at han var nabo med en som tidligere hadde fått medaljen, Einar Snekkermo. Kongen husket faktisk Einar og bad han bringe med seg en hilsen til den trauste skogsarbeideren fra Snekkermoen.

Foto: H. Elnes.

Lysløypa på Bjørstadhøgda er i år forlenget til 2,8 km. Her en del av den entusiastiske dugnadsgjengen. Fra v.: Olav Sagvold, Jon J. Haugan, Rolf Green, Ole, Stein og Ketil Sagvold.

Foto: H. Elnes.

GAMMELT FRA BYGDA

Sisselvollen 1945. Slottefolk. F. v.: Martin, Trygve, Marie og Karl Olsen Sisselvoll.

F. v. Karl Burmann, Olav Elnes, Margrete Skoknes, Laura Brattås, Iver Ågesen.

Skjækerfossen 1918. F. v.: Iver Ågesen, Viktor Jønson, Nestor Jønson, Mikal Helgås, Aleksander Engås, Martin Haldorsen, Johan Jønson, Teodor Nesseemo, fru Kongsgård, hennes sønn, Oskar Selnes, Petter Moe, Gustav Ottermo, ?, Johan Nesseemo, Johannes Væren, Marius Skoknes, Marie Skjækermo, Johanne Moe, Martin Kleppen.

I Grunnan ca. 1917. F. v.: Ingeniør Bugge, John Grunnan, Trine Grunnan, Grete Hafstad, Margit Hafstad.

Kleppen 1916. Fra v.: Trygve Helgås, Olaf Helgås, Einar Snekkermo, Margit Kleppen, Trygve Skjækermo, Elle Brattås, Tomas Kleppen, Magna Skjækermo, Martin Helgås, Konstanse Kleppen, Signe Skoknes, Ingrid Skjækermo, Magda Berg.

Vera skole 1927. 1. rekke fra v.: Sigrun Tronsmo, Margrete Storlunet, Klara Haldorsen, Alvhild Molde, ?, Johannes Haldorsen, Knut Haldorsen, Ola Urvold. 2. rekke fra v.: ?, Maren Storlunet, Borghild Sjømæling, Tronsmo, lærar Helmo, Halvard Spillum, Haldor Haldorsen, ?, Oskar Rydning, Johannes Sellæg. 3. rekke fra v.: Berta Tronsmo, P. Ward, Ole Haldorsen, Hallvar Pettersen, Martin Storlunet, Jørgen Sjømæling, Gustav Haldorsen.

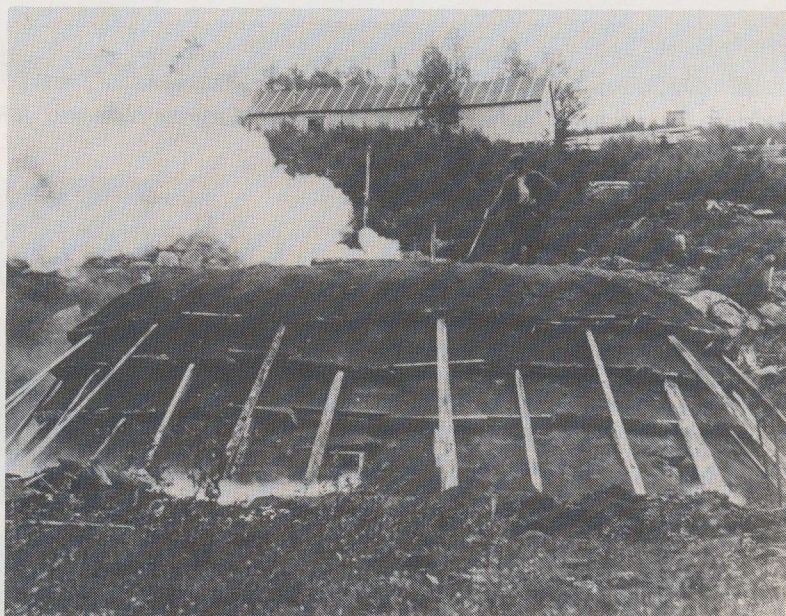
Ved Greensfossen ca. 1950. Paul, Egil og Edin Green.

Helgåsen 1918. Frå v.: Martin Helgås, Olaf Skoknes, Beret-Marta Helgås, Martinus Helgås, Iver Ågesen, Ole Helgås og Kåre Vollan.

Kullmile ved Green ca. 1942.

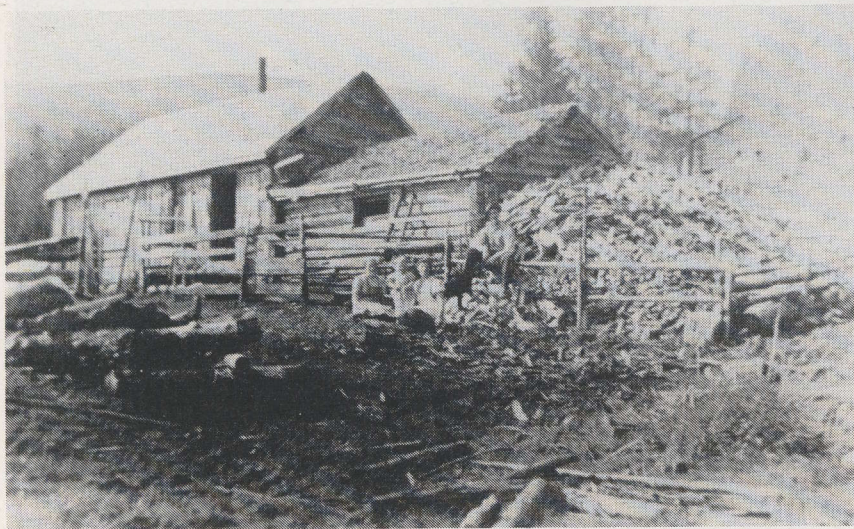
SETERLIV PÅ HOLMLIVOLLEN

Lystig seterlag. Etter ei befarung for å sjå på muleg oppdyrking på Grunnsløttet. F. v.: Johannes Nesse, Odd Ravlo, Kåre Segtnan, Aslaug Holmsberg, Magner Nesse og Torvald Holmsberg.

Fjellslått ved setra. På stakken Johannes Nesse. F. v. Reidun Nesse. Foran Åsta.

Vedsjau. F. v.: Reidun Nesse, Åsta Nesse, Margrete Nesse, Johannes Nesse.

Kveldskos.

Varmsommeren som uteblev

Våren kom tidlig i år. Allerede i april var det tegn til at det ville bli en tidlig og god sommer. Godværet sto seg til bortimot midten av mai. Det store samtaleemnet var godværet, og mange mente at vi i år fikk oppleve en sommer i likhet med 1930. Men dette skjedde bare ikke. Fra 12. til 31. mai hadde vi bare to dager med oppholdsvær. Tilsammen kom det i løpet av mai 38,5 mm nedbør.

I juni måned hadde vi 18 dager med nedbør som til sammen gav 87,9 mm. Selve feriemåneden, juli, gav oss hele 20 dager med nedbør, til sammen 124,2 mm. Styggværet bare økte, og i august var det kun syv dager uten regn, med en nedbørsmengde på 186,9 mm. September gav oss nye syv dager med oppholdsvær og en nedbørsmengde på 201,1 mm.

Første halvdel av oktober gav oss to dager uten nedbør, mens siste halvdel gav oss bare en dag. Her var nedbørsmengden oppe i 267 mm. Den 23. oktober hadde vi de første sluddbygene i luften, og dagen etter var det overlagt med snø. Den 25. var snødybden 15 cm.

For november måned har vi noteringer t. o. m. lørdag den 26. Så langt har vi hatt kun en dag uten nedbør og en nedbørsmengde på hele 280,6 mm. Går vi videre med dette regnestykket, viser det seg at det i løpet av disse 28 ukene kun har vært 55 dager uten nedbør. Dette vil igjen si at vi i gjennomsnitt har hatt i underkant av to dager pr. uke med oppholdsvær.

Høyeste nedbørsmengde hadde vi i døgnet 24.—25/11, da det kom 62 mm. Så mye nedbør på ett døgn

er ikke målt siden 7/10-71, da nedbørsmengden var på hele 82,3 mm.

Største snødybde hittil i år var 24/11, da det ble målt 45 cm.

Vanligvis vil den første snøen som kommer om høsten forsvinne ganske fort. Det er et ordtak som sier at den tredje gangen det blir overlagt med snø så blir den liggende. Hittil i år har snøen kommet og gått i alt fem ganger, så sommeren 1983 ser ut til å være enestående på flere måter.

De opplysninger som er gitt, er hentet fra den meteorologiske målestasjonen ved Skjækerfossen, som i siste 10—11 år har vært betjent av Jan Nymo. Tidligere var denne stasjonen plassert på Skoknesset, og betjeningen har gått i arv helt fra begynnelsen for ca. 75 år siden.

Lasse Johnson.

Som ein skugge av deg

Eg veit at eg aldri kan få deg,
vår kjærleik er dømd til å døy.
Itankane reiser vi langt bort
eg og du — på ei aude øy.
Og når du er gått ifrå meg
tenkjer eg — aldri meir!
Men når du kjem att då er dagen
gløymd
og himmelen er her.

Om natta i draumen min kan eg
sjå stjerner er strødd på vår veg.
Vinden dreg mjukt om mi panne,
og eg — eg trur det er deg.
Di røyst gjev ein attklang i øyret
kallar ein lengt fram i meg.
Eg kan verken sjå eller høyre,
eg går som ein skugge av deg.

Sissel Hermann

Til Lina

No veks det gras på grava di
og heggen står i blom,
han strekkjer kronglegrina si
så kvit og fin og from.
Han dryssar kvite blomeblad
og dekkjer stein og strå,
eit teppe over grava
og ein krans det skal du få.

Ifjor du sprang og var så glad
for å få vera med,
i år du ligg og drøymmer
under krossen her, ifred.
og somm'ren kjem, for graset
har alt vokse fleire tommar,
men no — på andre sida der —
har du ein sommar.

Sissel Hermann

Prisvinnere i lag med den driftige kvinnegruppa i H.I.L. Foran fra v.: Karl M. Sagvold med fotballkruset, Stein Sagvold med innsatspokalen og Magne Holmli med æresprisen fra fortballgruppa. Bak fra v.: Hilde Nymoen, Eva Sørli, Målfrid Garli, Liv Bjartan og Eldbjørg Nesse.
Foto: H. Elnes.

Fra v. Ellen Julnes med yngres innsatspokal og Jorid Sørli med Skifatet.
Foto: H. Elnes.